

Азия-Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 6-ші жылы, №62, Мамыр (05) 2021

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

HEART OF ASIA - ISTANBUL PROCESS

СЕРДЦЕ АЗИИ - СТАМБУЛЬСКИЙ ПРОЦЕСС

RÖPORTAJ СҰХБАТ

YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI BAŞKAN YARDIMCISI SAYIT YUSUF

ТҮРКІЯНЫҢ ШЕТЕЛДЕГІ ТҮРІКТЕР ЖӘНЕ
АҒАЙЫН ҚАУЫМДАСТЫҚТАР
БАСҚАРМАСЫНЫҢ ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТІ
САЙТ ЮСУФ

PROSPECTS AND PROBLEMS OF THE KASHAGAN FIELD

ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ
МЕСТОРОЖДЕНИЯ
КАШАГАН

ZHULDYZ KANAPIYANOVA

MUTUAL EFFECTS OF CLIMATE CHANGE AND AGRICULTURE

ВЗАИМНЫЕ ЭФФЕКТЫ
ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА И
СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

AZIMZHAN KHITAKHUNOV

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Vakur Sümer

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Dr. Suat Beylur

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Baljan Eshmetova

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Dr. Zhuldyz Kanapiyanova
Omirbek Hanayi
Kanat Makhanov

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Kanat Makhanov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Vakur Sümer
Zhengizkhan Zhanaltay
Dr. Suat Beylur
Dr. Zhandos Ranov
Dr. Gulnar Nadirova

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelî yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016.

Kazakistan Cumhuriyeti Haberleşme ve İletişim Bakanlığı tarafından verilmiştir.

Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Tiraj: 300 adet. Her ay yayınlanmaktadır. Dağıtımı Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır. Dağıtımı ücretsizdir.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі тарапынан берілді.

Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады.

Тираж: 300 дана. Ай сайын жарияланады. Қазақстан Республикасы мен Түркия Республикасы аумағында тегін таратылады.

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER

Asya Avrupa Dergisi'nin kıymetli okuyucuları,

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne bağlı Avrasya Araştırma Enstitüsü tarafından aylık olarak çıkarılan Asya Avrupa Dergisi, 62. sayısına erişmiş bulunuyor. Dört dilde içerik barındıran dergimizin bu sayısında da, her zaman olduğu gibi, bölgemizin gündemi ve öncelikleri ile ilgili çok sayıda analizi ve bölgemizle ilgili güncel bilgiler sunan bir infografiği bulabilirsiniz. Ayrıca, bölgeyi yakından tanıyan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) Başkan Yardımcısı Sayın Sayit Yusuf ile yapılmış mülakatı da bu sayımızda okuyabilirsiniz. Kendisinin aktardığı bilgiler, Türk Dünyası'nın gelecek vizyonu hakkında önemli ipuçları barındırıyor.

Geçtiğimiz ay gerçekleşen önemli gelişmelerden biri, ve belki de en önemlisi, hiç şüphesiz Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nce (Türk Konseyi), çevrim içi düzenlenen Türk Konseyi Devlet Başkanları Zirvesi olmuştur. Evvelce, Kazakistan'ın kadim Türkistan şehrinde gerçekleştirilmesi planlanan tarihi zirvenin, pandeminin ağırlaşması sonucunda çevrim içi toplantı olarak gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Zirve'ye damgasını vuran iki meseleden bir tanesi Türkistan şehrinin, Türk Dünyası'nın manevi başkentlerinden biri olarak tescil edilmesi oldu. Bu karar ile Türkistan şehrinin halihazırda süren gelişim sürecine ortak bir destek verilmiş oldu. Zirve'de öne çıkan bir diğer tarihi konu, Türk Konseyi'nin isminin değiştirilmesine yönelik Konsey'in Onursal Başkanı Sayın Nursultan Nazarbayev'in önerisi oldu. Bu açılım, Türk Konseyi'nin kurumsallaşması sürecinde yeni bir eşiğe ulaşıldığı anlamına geliyor.

Türk Dili konuşan ülkeler tarafından oluşturulan bütünleşmenin, kısa sürede elde ettiği kazanım ve ilerlemelerin kristalleşen bir ifadesi olan bu isim değişikliği önerisi, 21. Yüzyıl dünyasında Türk Dünyası'nın ağırlığının giderek artacağını bize müjdeleyen bir yaklaşım olmuştur. Konsey'in kurulduğu 2009 yılından bu yana, Türk devletlerinin ekonomik ve siyasi olarak gelişmesi süreçlerine koşut olarak, hem genişleme hem de derinleşme boyutlarında önemli bir statüye erişen, Türk Dili konuşan kardeş ülkeler arasındaki örnek birlik, çok yakın bir gelecekte daha güçlü sonuçlar üreten bir nitelik kazanacaktır.

Yeni sayımızda bir araya gelebilmek umuduyla!

Азия-Еуропа журналының құрметты оқырмандары,

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетіне қарасты Еуразия ғылыми-зерттеу институтының ай сайын шығаратын Азия-Еуропа журналы 62-ші санына жетті. Төрт тілденгі мазмұнды материалдарды қамтитын журналымыздың осы санынан да әдеттегідей аймағымыздың күн тәртібі мен басымдықтары бойынша көптеген талдаулар мен аймақ туралы заманауи ақпараттарды ұсынатын инфографиканы таба аласыз. Әсіресе, аймақты жақыннан білетін Шетелдегі түріктер және ағайын қауымдастықтар басқармасының (YTB) вице-президенті Сайт Юсуф мырзамен болған сұхбатты да осы саннан оқи аласыздар. Ол жеткізген ақпарат Түркі әлемінің болашағы туралы маңызды мәліметтерді қамтиды.

Өткен айда болған маңызды оқиғалардың бірі, әрі ең маңыздысы - Түркітілдес мемлекеттердің ынтымақтастық кеңесі (Түркі кеңесі) онлайн режимінде ұйымдастырған Түркі кеңесінің мемлекет басшыларының саммиті болғаны даусыз. Бұған дейін ежелгі Түркістан қаласында өткізу жоспарланған тарихи саммитті пандемия күшейген кезде онлайн-кездесу ретінде өткізу туралы шешім қабылданған болатын. Саммитті айшықтай түскен екі мәселенің бірі - Түркістан қаласының Түркі әлемінің рухани астаналарының бірі ретінде тіркелуі болды. Осы шешім аясында Түркістан қаласының ағымдағы даму үдерісіне жалпы қолдау көрсетілді. Саммитте көзге түскен тағы бір тарихи мәселе - Кеңестің құрметті төрағасы Нұрсұлтан Назарбаевтың Түркі кеңесінің атауын өзгерту туралы ұсынысы болды. Бұл қадам Түркі кеңесінің құрылымдық даму үрдісінің жаңа деңгейге жеткендігін білдіреді.

Ұйымның атауын өзгерту туралы бұл ұсыныс Түркітілдес елдердің ықпалдастығының, олардың қысқа уақыт ішінде қол жеткізген жетістіктері мен ілгерілеушілігінің айқын көрінісі болып, ХХІ ғасырда Түркі әлемінің салмағы біртіндеп арта түсетіндігін меңзейді. 2009 жылы құрылғаннан бастап Түркі мемлекеттерінің экономикалық және саяси даму үдерістерімен қатар кеңейіп, маңызды мәртебеге қол жеткізген, туысқан түркітілдес елдер арасындағы үлгілі одақ жақынғы болашақта тың белестерге көтерілетін болады.

Жаңа санымызда қайта қауышқанша!

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. VAKUR SÜMER.....	1
--	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI BAŞKAN YARDIMCISI SAYIT YUSUF ТҮРКИЯНЫҢ ШЕТЕЛДЕГІ ТҮРІКТЕР ЖӘНЕ АҒАЙЫН ҚАУЫМДАСТЫҚТАР БАСҚАРМАСЫНЫҢ ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТІ САЙТ ЮСУФ.....	4
---	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

HEART OF ASIA - ISTANBUL PROCESS АЗИИ - СТАМБУЛЬСКИЙ ПРОЦЕСС GULNAR NADIROVA.....	16
PROSPECTS AND PROBLEMS OF THE KASHAGAN FIELD ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ МЕСТОРОЖДЕНИЯ КАШАГАН ZHULDYZ KANAPIYANOVA.....	22
MUTUAL EFFECTS OF CLIMATE CHANGE AND AGRICULTURE ВЗАИМНЫЕ ЭФФЕКТЫ ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА И СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА AZIMZHAN KHITAKHUNOV.....	29
ENHANCING THE CAPACITY OF THE KORDAY-AK ZHOL CHECKPOINT: IMPLICATIONS FOR BILATERAL COOPERATION ПОВЫШЕНИЕ ПРОПУСКНОЙ СПОСОБНОСТИ КПП КОРДАЙ-АКЖОЛ: ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ДВУСТОРОННЕГО СОТРУДНИЧЕСТВА ALBINA MURATBEKOVA.....	38
QUALITY ELITES ARE ALSO NEEDED НЕОБХОДИМОСТЬ КАЧЕСТВЕННЫХ ЭЛИТ GULNAR NADIROVA.....	46

<i>THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES AND THREE DECADES OF REGIONAL COOPERATION IN THE POST-SOVIET SPACE</i> <i>СОДРУЖЕСТВО НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ И ТРИ ДЕСЯТИЛЕТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ</i> KANAT MAKHANOV	54
<i>KAZAKHSTAN DEALS WITH THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON MIGRATION</i> <i>КАЗАХСТАН РЕАГИРУЕТ НА ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ COVID-19 НА МИГРАЦИЮ</i> ZHARMUKHAMED ZARDYKHAN	62
<i>KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ'NİN ENERJİ POTANSİYELİ: SORUNLARI VE GELECEĞİ</i> <i>ҚЫРҒЫЗСТАННЫҢ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ: ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ</i> ZHANDOS RANOV	68

ETKİNLİKLER İC-ŞARALAR

..... 76

İNGRAFİK İNGRAFİKA

..... 100

YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI ТҮРКИЯНЫҢ ШЕТЕЛДЕГІ ТҮРІКТЕР ЖӘНЕ АҒАЙЫН ҚАУЫМДАСТЫҚТАР
BAŞKAN YARDIMCISI БАСҚАРМАСЫНЫҢ ВИЦЕ-
SAYIT YUSUF ПРЕЗИДЕНТІ САЙТ ЮСУФ

Dergimizin bu sayısında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Başkan Yardımcısı Sayit Yusuf ile gerçekleştirdiğimiz röportaja yer ayırdık. Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı'nda ve Başbakanlık bünyesinde önemli görevlerde bulunan Sayit Yusuf 2016 yılından itibaren Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nda Başkan Yardımcılığı görevini yürütmektedir.

Sayın Sayit Yusuf, okuyucularımıza sizi daha yakından tanıtmak istiyoruz. Başlar-ken biraz kendinizden bahsedebilir misiniz?

1990'larda Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri, soydaş ve akraba topluluklarla ilgili çalışmalar yapmak üzere 1993 yılında Başbakanlık'ta göreve başladım. O dönem Balkanlarla ilgili yoğun olarak çalışıyorduk. 1992 yılında Türkiye'de Türk Devletleri ve akraba topluluklarla ilgili koordinasyon görevi oluşturuldu. Biz de 1993 yılından itibaren bu koordinasyon ekibinin içerisinde yer aldık. O günden günümüze kadar, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'ndaki (YTB) gö-

Журналымыздың осы санында Түркияның Шетелдегі түріктер және ағайын қауымдастықтар басқармасының вице-президенті Сайт Юсуф мырзамен болған сұхбатқа арнайы орын беріп отырмыз. Сайт Юсуф Түркия Республикасы Экономика министрлігінде және премьер-министрлікте маңызды қызметтерде болғаннан кейін, 2016 жылдан бастап Қазақстан мен бүкіл әлем жастарын Түркияда оқуға қабылдайтын «Түркия стипендиялары» бағдарламасын жүзеге асырып отырған Шетелдегі түріктер және ағайын қауымдастықтар басқармасының вице-президенті болып тағайындалды.

Құрметті Сайт Юсуф мырза, сізді оқырмандарымызбен жақынырақ таныстырғымыз келеді. Алдымен өзіңізді оқырмандарымызға таныстыра кетсеңіз.

1990 жылдары Кеңес Одағы ыдырағанда пайда болған тәуелсіз түркі тілдес елдер мен түрік және ағайын қауымдастықтар туралы арнайы зерттеулер жүргізу мақсатында 1993 жылдан бастап премьер-министрлікте жұмыс істей бастадым. Ол кезде

revime başlayana kadar, ilgili bakanlıklar da bakan danışmanlığı da dahil olmak üzere pek çok farklı görevleri yürüttüm. Dolayısıyla tüm bu görevlerim sırasında Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarla ilişkilerin yürütüldüğü dönemlerde bu süreçlerin içinde bulunma imkanımız oldu. Bu vesile ile Kazakistan'a da çok defa geldik. 2016 yılının sonunda Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nda Başkan Yardımcısı görevine başladım. Şu anda Başkanlık'ta Türkiye Bursları Programı'ndan sorumluyum. Türkiye Bursları Programı çerçevesinde dünyanın dört bir tarafından binlerce öğrenciye burs vererek Türkiye'nin en seçkin üniversitelerine yerleştiriyoruz.

Biraz da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın kuruluş sürecinden bahsedebilir misiniz?

Türkiye Cumhuriyeti'nin 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile kurulduğu herkesin malumudur. Fakat esasında Türkiye 1923'te kurulan bir devlet değildir. Binlerce yıllık tarihin,

TÜRKİYE BURSLARI PROGRAMI ÇERÇEVESİNDE DÜNYANIN DÖRT BİR TARAFINDAN BİNLERCE ÖĞRENCİYE BURS VEREREK TÜRKİYE'NİN EN SEÇKİN ÜNİVERSİTELERİNE YERLEŞTİRİYORUZ

ТҮРКІЯ СТИПЕНДИЯЛАРЫ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ АРҚАСЫНДА БІЗ ӘЛЕМНІҢ ТҮКПІР-ТҮКПІРІНЕН КЕЛГЕН МЫҢДАҒАН СТУДЕНТКЕ СТИПЕНДИЯ БЕРІП, ОЛАРДЫ ТҮРКІЯНЫҢ ЕҢ ТАНЫМАЛ УНИВЕРСИТЕТТЕРІНЕ ОРНАЛАСТЫРАМЫЗ

біз Балқандар туралы зерттеулерге баса мән беретін едік. 1992 жылы Түркияда түркі елдеріне, түрік және ағайын қауымдастықтарға байланысты үйлестіру қызметі құрылды. 1993 жылдан бастап осы үйлестіру тобының мүшесімін. Сол уақыттан бастап қазіргі Шетелдегі түріктер және ағайын қауымдастықтар басқармасындағы (ҮТВ) жұмысымды бастағанға дейін тиісті министрліктерде министрлердің кеңесшісі сынды бірқатар маңызды қызметтерді атқардым. Сондықтан, барлық атқарған қызметтерім аясында түркі елдері мен түрік қауымдастықтарымен болған қарым-қатынас үрдісіне бір кісілік үлесімді қосып, белсене кірісуге мүмкіндігім болды. Осыған орай Қазақстанға да көп рет келдім. 2016 жылдың соңында мен Шетелдегі түріктер мен ағайын қауымдастықтар басқармасының вице-президенті қызметіне тағайындалдым. Қазіргі уақытта Түркия стипендиялары бағдарламасын басқарамын. Түркия стипендиялары бағдарламасы-

binlerce yıllık birikimin devamıdır. Anadolu'da Anadolu Türkleri'nin Selçuklularla beraber 1071 yılında kurdukları bir devlet vardır ve bu devletin devamıdır. Ancak bu devletin de tarihi daha da öncelere, Orta Asya'daki ecdadımızın kurduğu ilk devletlere kadar uzanmaktadır. Bu yüzden Türkiye Cumhuriyeti'nin, günümüze kadar uzanan tarihi devletlerin devamı olduğunu söyleyebiliriz. Biz bu tarihi bağları her zaman sürdürmüşüzdür. Günümüzde Anadolu'da Orta Asya'da coğrafi mekanlarının adları vardır. Türkiye, sadece kendi sınırları ve bölgesiyle değil, dört kıtaya yerleşmiş bağlantıları ile, son yıllarda, özellikle 1960'larda başlayan yurt dışına gerçekleşen işçi göçü ve diasporasıyla ve dünyanın dört tarafı ile ilgilenen bir kültür ve kimlik sahibi olan devlettir. Atatürk döneminde bile yurt dışına, örneğin Afganistan'a eğitimciler gönderilmiştir. Türkiye'nin Türk Dünyası ile, soydaşları ile ilişkileri tarihsel süreç içerisinde kesintisiz devam etmiştir. Türkiye bu süreci dış politika dengeleri çerçevesinde devam ettirerek kardeş topluluklarla bağlarını korumaya gayret göstermiştir. Fakat,

ның арқасында біз әлемнің түкпір-түкпірінен келген мыңдаған студентке стипендия беріп, оларды Түркияның ең танымал университеттеріне орналастырамыз.

Оқырмандарымызға Шетелдегі түріктер және ағайын қауымдастықтар басқармасының тарихы туралы айтып берсеңіз.

Түркия Республикасы 1923 жылы 29 қазанда құрылып, ресми түрде Республика болып жарияланғаны баршамызға белгілі. Іс жүзінде Түркия 1923 жылы ғана құрылған мемлекет емес, мыңдаған жылдық тарих пен сан ғасырлық бірегейліктің жалғасы болатын. Анадолыда 1071 жылы Анадолы түріктері салжұқтармен бірге мемлекет құрады, ал бұл мемлекеттің тарихы одан да ертеректен басталып, ата-бабаларымыздың Орталық Азиядағы топырақтарынан тамыр алатын. Қазіргі Түркия республикасы сол тарихы терең елдің жалғасы. Біз әрдайым осы тарихи байланыстарды сақтап келеміз. Бүгінгі күні Анадолыда Орталық Азия географиялық жерлерінің атаулары

1945 sonrasında yeni dünya düzeninde, soğuk savaş ve kutuplaşma nedeniyle bizim bu kutuplaşmanın bir tarafında, Sovyetler Birliği'nin ise diğer tarafında yer alması bu bağlarımızın zayıflamasına neden olmuştur. Kuvvetli bir işbirliği ve ilişki oluşmasına rağmen, Türkiye'de yaşayan çok sayıda Kazak, Kırgız, Özbek, Azerbaycan kökenli Türklerden oluşan toplulukların ilişkileri devam etmiştir. 1990 sonrası dönemde Türkiye, Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarla yakın ilişkilerini yeniden canlandırmış ve bu ilişkilerin güçlenmesi adına dönemin imkanları nispetinde çalışmalarını yürütmüştür. 1990'lı yıllarda kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) bu alanda Avrasya coğrafyasında çok önemli faaliyetler ve hizmetler yürütmektedir. Bu ihtiyaç artık sadece bir başbakanlıkta bir koordinasyon şeklinde yürümesinin ötesine taşınmış durumdadır. 2010 yılında daha iyi organize edilmiş, kendi bütçesi olan, uzmanıyla, kadrolarıyla, arşiviyle devlet yapısı içerisinde bir yapılanma şeklinde planlanarak, projelendirilerek YTB kuruldu. Daha önceleri koordinasyon yapısı altında yürütülen çalışmalar artık YTB altında yürütülmeye başlandı. Böylece 2010 yılında kurulan YTB'nin faaliyet alanını sizler için kısaca anlatmak isterim. Yurt dışında yaşayan diasporamıza, vatandaşlarımıza kültürel ve sosyal bağlar oluşturmak, onların Türkiye ile, Türk dili ve kültürüyle bağlarını korumak ve yaşadıkları yerlerde daha huzurlu ve daha güvenli yaşamalarını sağlamak, siyasete katılımları, insan haklarından kaynaklanan meseleler gibi konuları kapsayan alanlarda yardım ve destek hizmetleri verilmektedir.

Soydaş ve akraba topluluklarla ilgili, gönül coğrafyamız içerisinde yer alan Orta Asya, Kafkasya, Balkanlar'da ya-

TÜRKİYE'NİN TÜRK DÜNYASI İLE, SOYDAŞLARI İLE İLİŞKİLERİ TARİHSEL SÜRECİ İÇERİSİNDE KESİNTİSİZ DEVAM ETMİŞTİR

TÜRKİYENİN TÜRKİ ӘЛЕМІМЕН ЖӘНЕ ТУЫСҚАН ҚАУЫМДАСТЫҚТАРМЕН БАЙЛАНЫСЫ ТАРИХИ ҮДЕРІСТЕ ЖАЛҒАСЫН ТАПТЫ

әлі бар. Түркия өзінің шекарасы және аймағымен ғана емес, төрт тараппен байланысып жатқан, әсіресе, 1960-шы жылдардан бастап шетел асқан еңбек көші-қонымен және диаспорасымен тығыз байланыстағы, әлемнің төрт бұрышының мәдениеті мен өзіндік ерекшелігі бар мемлекет. Ататүрік кезеңінде де шетелге, мысалы Ауғанстанға да мұғалімдер жіберіп отырған. Түркияның Түркі әлемімен және туысқан қауымдастықтармен байланысы тарихи үдерісте жалғасын тапты. Түркия бұл үрдісті сыртқы саяси тепе-теңдік шеңберінде жалғастыру арқылы бауырлас қауымдастықтармен байланысын сақтауға тырысты. Алайда, 1945 жылдан кейінгі жаңа әлемдік жүйе, Қырғи қабақ соғыс пен нәсілдік топтарға бөлінудің кесірінен біз бір жағында, ал Кеңес одағы енді бір жағында қалып әуелгі байланыстар әлсірей бастады. Тығыз ынтымақтастық пен қарым-қатынастың болмауына қарамастан, Түркияда тұратын көптеген қазақ, қырғыз, өзбек, әзірбайжан сынды түркі халықтарының қарым-қатынастары жалғаса түсті.

1990 жылдардан бастаған жаңа жүйеден кейін Түркия түркі елдері мен қауымдастықтарының тығыз қарым-қатынасын жандандыра түсті және осы қатынастарды нығайту мақсатында сол кезеңдегі қолда бар мүмкіндіктерді пайдалана отырып жұмыс істеді. 1990 жылдары құрылған Түрік ынтымақтастық және үйлестіру агенттігі (TİKA) премьер-министрдің тікелей басшылығында осы сала бойынша Еуразия аумағында өте маңызды қызметтерді жүзеге асырды. 2010 жылы мемлекеттік бюджеттің қаржыландыруымен арнайы сарапшы мамандары, қызметкерлері және архивтерімен құрылымдау

шayan soydaş ve akraba toplulukları ve buna ek olarak dünya genelindeki müslümanlarla ilişkilerin sürdürülmesi faaliyetlerini de YTB üstlenmektedir. Bunların yanında tabii ki, en önemli faaliyetlerimiz arasında 1992'de başlatılan Büyük Öğrenci Projesi yer almaktadır. Bu proje, 1992 yılında Türk Cumhuriyetlerinden gelen 10 bin öğrenciyle başlatılmıştır. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın önderliğinde başlatılan Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türkiye'ye yükseköğrenim için öğrenci getirilmeye başlanmıştır. 2012 yılından itibaren bu proje Türkiye Bursları adı altında YTB uhdesine alınmıştır. Şu anda kurumun 3 ana görevinden biri olan Türkiye Bursları Programı da benim sorumluluğumda yürütülmektedir.

Türkiye Bursları'ndan sorumlu olduğunuzu söylediniz. Bildiğimiz kadarıyla söz konusu program kapsamında Türkiye her yıl dünyanın dört bir tarafından binlerce öğrenciye eğitim imkanı sağlamaktadır. Dergimizi takip eden genç okuyucularımız için biraz daha bilgi verebilmeniz mümkün müdür?

Tabii ki. Günümüzde uluslararası öğrencilerle ilgili kurum olarak karşımıza çıkan YTB öğrenci hareketliliğinde etkin bir rol oynamaktadır. YTB, Türkiye Bursları adı altında dünyanın birçok ülkesinden Türkiye'nin kaliteli üniversitelerine öğrenci getirmektedir. Gelen bu öğrenciler Türkiye'deki eğitim hayatları boyunca burslu olarak okutulmakta, Türkçe öğretiminin yanı sıra birçok sosyal harcamaları devlet tarafından karşılanmaktadır. YTB, bünyesindeki Uluslararası Öğrenci Daire Başkanlığı aracılığıyla yukarıda saydığımız faaliyetleri yürütmektedir.

Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarından gelen öğrenciler daha

TÜRK CUMHURİYETLERİ VE AKRABA TOPLULUKLARINDAN GELEN ÖĞRENCİLER DAHA ÇOK KENDİ DEVLETLERİNDE İHTİYAÇ DUYULAN BRANŞLARDA TERCİH YAPMAKTADIR

ТӘУЕЛСІЗ ТҮРКІ ЕЛДЕРІ МЕН ТҮРКІ ҚАУЫМДАСТЫҚТАРЫНАН КЕЛГЕН СТУДЕНТТЕР КӨБІНЕСЕ ӨЗ ЕЛДЕРІНДЕГІ ҚАЖЕТТІЛІКKE ҚАРАЙ САЛА ТАЛДАУДЫ ҚАЛАЙДЫ

аясында YTB құрылды. Бұрын үйлестіру агенттігімен жүргізілген жұмыстарды енді YTB шеңберінде жүзеге асырыла бастады. Ендеше, мен 2010 жылы құрылған YTB қызметінің саласын қысқаша түсіндіргім келеді. Шетелде тұратын диаспораларымызбен, азаматтарымызбен мәдени және әлеуметтік байланыстар құру, Түркиямен, түрік тілі мен мәдениетімен байланыстарын сақтау және олар тұратын жерлерде бейбіт және қауіпсіз өмірді қамтамасыз ету, олардың саясатқа қатысуы және адам құқықтарынан туындайтын мәселелерді қамтитын көмек және қолдау қызметтері көрсетілген.

YTB туыс және ағайын қауымдастықтармен, сонымен қатар Орталық Азияда, Кавказда және Балқанда тұратын түріктермен және ағайын қауымдастықтармен, сондай-ақ әлемдегі мұсылмандармен қарым-қатынас қызметін жүзеге асырады. Бұлардан басқа, әрине, біздің ең маңызды іс-шараларымыздың қатарында 1992 жылы басталған Ауқымды студенттік жоба болды. Бұл жоба 1992 жылы Түркі елдерінен келген 10 мың талапкермен басталды. Студенттер Түркияға сол кездегі премьер-министр Сүлейман Демирел мен марқұм президент Тургут Озалдың басшылығымен басталған Ауқымды студенттік жоба аясында сәтті басталды. 2012 жылдан бастап бұл жоба «Түркия стипендиялары» деген атаумен YTB-нің қармағына берілді. Қазіргі уақытта мекеменің негізгі үш міндетінің бірі болып табылатын Түркия стипендиялары бағдарламасы менің басқаруыммен жүзеге асырылуда.

Әлемнің әр түкпірінен келген әртүрлі діни сенімдері бар жастарға демеуші болып оты-

çok kendi devletlerinde ihtiyaç duyulan branşlarda tercih yapmaktadır. Türkiye'ye gelen öğrenciler eğitim gördükleri alanlar itibarıyla incelendiğinde en çok sosyal bilimler, işletme ve hukuk (%34) alanlarının tercih edildiği görülmektedir. Bu alanı, edebiyat ve eğitim (%21), mühendislik, mimarlık, tasarım (%16), sağlık (%14) ile fen bilimleri (%9) alanları takip etmektedir. Günümüzde, Büyük Öğrenci Projesi ve devamında Türkiye Bursları kapsamında eğitimlerini tamamlayarak memleketlerine dönen ve şu anda ülkelerinde siyaset, ekonomi, ticaret ve akademi alanlarında tanınmış çok sayıda başarılı mezunlarımız vardır.

Bugün dünyada uluslararası öğrenci hareketliliği önemli bir seviyeye ulaşmıştır. Bu hareketlilikten pay almak isteyen, özellikle gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, birçok ülke çeşitli politikalar geliştirerek çalışmalar başlatmışlardır.

Dünyadaki uluslararası öğrencilerin yaklaşık %35'i ABD, İngiltere, Avustralya ve Kanada'ya tercih etmektedirler. ABD, İngiltere ve Avustralya gibi ülkeler uluslararası öğrenci temi-

рған «Түркия стипендиялары» жобасын таныстыра отырсаңыз.

Бүгінгі күні халықаралық студенттермен байланысты ұйым болып табылатын ҰТВ студенттер қызметінде маңызды рөл атқаруда. ҰТВ әлемнің көптеген елдерінен студенттерді Түркия стипендиялары арқылы Түркияның сапалы университеттеріне қабылдайды. Бұл студенттерге Түркияда білім алу кезеңінде стипендия беріледі, ал түрікше білім беру мен көптеген әлеуметтік іс-шаралар мемлекет есебінен жүзеге асырылады. Жоғарыда аталған қызметтерді ҰТВ құрамында құрылған Халықаралық студенттер кеңсесі арқылы жүзеге асырады.

Тәуелсіз түркі елдері мен түркі қауымдастықтарынан келген студенттер көбінесе өз елдеріндегі қажеттілікке қарай сала талдауды қалайды. Түркияға келген студенттерді білім деңгейін тексеру нәтижесіне сүйенсек, қоғамдық ғылымдар, өнеркәсіп басқару және құқық салалары (34%) өте жоғары қызығушылықпен талданатын ма-

ninde en önemli faktörün etkin bir web sitesi olduğunda hem fikirlerdir. Oluşturulan devlet ajansları "Multi-Complex Agreements" adı altında hedef ülkelerdeki birçok üniversite, acenta, devlet kurumları ve özellikle liseler ile çok yönlü işbirliği anlaşmaları yapmaktadırlar. Buna ek olarak uluslararası öğrenci gönderen ülkeler arasında Çin ve Hindistan gibi ülkeler ilk sıralarda gelmektedir. Çin, yurtdışına en fazla öğrenci gönderen ülke konumundadır. Dünyadaki uluslararası öğrencilerin ilk 20 ülkeye düşen payı içerisinde %38'i Çin'e aittir. Çin'i sırasıyla Hindistan (%9), Güney Kore (6%), Almanya (%6) ve Fransa (%4) takip etmektedir.

Türkiye son yıllarda gelişen ekonomisi ile çeşitli atılımlar yaparak uluslararası öğrenci hareketliliğinden daha fazla pay alma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda Türk üniversiteleri de önemli çalışmalar başlatmışlardır. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) verilerine göre ülkemizde yaklaşık 200 bin civarında uluslararası öğrenci

мандықтар болып саналады. Бұл саладан кейін гуманитарлық ғылымдар, әдебиет және білім беру (21%), инженерлік, сәулет, жобалау (16%), денсаулық сақтау (14%) және жаратылыстану ғылымдары (9%) келеді. Бүгінгі таңда осы Ауқымды студенттік жоба аясында білімдерін аяқтағаннан кейін өз елдерінің саясат, экономика, сауда және білім беру салаларына өз үлестерін қосып жатқан танымал табысты түлектеріміз жерлерлік.

Бүгінгі таңда халықаралық студенттердің белсенділігі маңызды деңгейге жетті. Осы ұтымдылықтан өз үлесін алғысы келетін көптеген елдер, әсіресе, дамыған елдер әртүрлі саясатты дамыту арқылы жұмыстар жасауда.

Әлемдегі халықаралық студенттердің шамамен 35%-ы АҚШ, Ұлыбритания, Австралия және Канадаға басымдық береді. АҚШ, Ұлыбритания және Австралия сияқты елдер халықаралық студенттерді тартудың

Türkiye'nin seçkin üniversitelerinde eğitim almaktadır. YTB olarak, biz başta dost ve kardeş ülkeler olmak üzere dünyanın dört bir tarafından, başarılı öğrencilerin Türkiye'deki önde gelen üniversitelerde öğrenim görmelerine imkan sağlamaktayız. Günümüzde, Türkiye'de burslu okuyan yaklaşık 16 bin civarında öğrencimiz bulunmaktadır. Bu öğrenciler ülkenin yaklaşık 130 üniversitesine yerleştirilmiştir. Bu proje çerçevesinde, 1992'den bugüne kadar yaklaşık 90-95 bin öğrenci burslandırılmıştır.

Türkiye Bursları'na olan başvuru sayısı her geçen yıl artmaktadır. Başvurular, sistem üzerinden her yıl 10 Ocak ve 20 Şubat tarihleri arasında yapılmaktadır. Öğrenciler kendi branşlarıyla ilgili lisans, yüksek lisans ve doktora programları için tercihlerde bulunabilirler. Bu başvurular sonucunda ise burslandırma yapılır. Geçtiğimiz yıl, 2020 yılında 171 ülkeden 156 bin başvuru aldık. 2021 yılında 178 ülkeden 165 bin başvuru aldık. Bu 165 bin öğrenci arasından ortalama 4 bin öğrenciyi burslandırdık. Fakat, salgın dolayısıyla geçen sene ancak 2600 öğrenciye burs verebildik. Bu sene 3 bin civarında öğrenciyi burslandırmayı planlıyoruz. Bursların verilmesi konusunda öğrencilerin diploma not ortalamasına bakılmakta ve mülakat aşamasında bir sınav yapılmaktadır. Tüm bu süreç içerisinde en iyi performansı gösteren adayları seçmekteyiz.

Başvuru ve kabul süreçleriyle ilgili daha detaylı bilgi verebilir misiniz? Bir de Kazakistan'da ya da başka bir yerde temsilcilüğünüz var mı bu süreçleri takip eden?

YTB'nin yurtdışında herhangi bir ülkede temsilcisi ya da aracı bir kurumu bulunmamaktadır. Bu süreçleri tamamen Kurum personelimiz aracılığıyla yapıyoruz. "Türkiye Bursları" web sitesi üzerinden yayınlanan ilanlar ve tanıtım videolarıyla bilgilendirme yapıyoruz. Yani, aday öğrencilerle aracasız ve doğrudan temas kuruluyor. Adaylar, "Türkiye Bursları" web sitesi üzerinden gerekli belgeleri belirtilen tarihler aralığında gönderiyorlar. Başvurular tamamlandıktan sonra, ön inceleme süreci başlatılır. Başvuru sırasında dikkat edilmesi gereken bazı kriterler vardır. Bunlardan ön

maңызды факторы тиімді веб-сайт екендігіне келіседі. «Көп жақты келісімдер» деген атпен құрылған мемлекеттік органдар көптеген университеттермен, агенттіктермен, мемлекеттік мекемелермен және сол елдердің орта мектептерімен жан-жақты ынтымақтастық туралы келісімшарттар жасайды. Сонымен қатар, Қытай мен Үндістан сияқты маңызды елдер де шетелге студенттерді жіберетін елдердің қатарына кіреді. Қытай - студенттерін шетелге ең көп жіберетін елдің қатарында. Әлемнің ең үздік 20 елінің ішінде студенттердің 38%-ы Қытайдан. Қытайдан кейін Үндістан (9%), Оңтүстік Корея 6%, Германия (6%) және Франция (4%) тұр.

Соңғы жылдары экономикасы даму үстіндегі Түркия түрлі жетістіктерге қол жеткізумен қатар, халықаралық студенттердің белсенділігінде де өз үлесін алуға кірісті. Осы тұрғыда алдымен Ауқымды студенттік жоба (BÖP) басталды, содан кейін бұл жоба премьер-министрдің жанындағы (YTB) Халықаралық студенттер басқармасы деген атпен оның көлемі мен негіздерін қайта қарастыру арқылы жалғасын тапты. Интернационализация үдерісі барысында Түркиядағы университеттер де көптеген жетістіктерді бағындырды.

Жоғары білім беру басқармасының мәліметінше, қазіргі таңда 200 мыңға тарта шетелдік студенттер Түркияның таңдаулы университеттерінде білім алады. YTB басқармасы ретінде біз әлемнің түкпір-түкпіріндегі, әсіресе, бауырлас елдеріміздегі білікті студенттерге Түркияның жетекші университеттерінде оқуға мүмкіндік береміз. Бүгінгі таңда Түркияда 16 мыңға жуық студент стипендиямен оқып жатыр. Бұл студенттер еліміздің 130-ға жуық жоғары оқу орындарында оқиды. Осы жоба аясында 1992 жылдан бастап шамамен 90-95 мың студентке стипендиямен білім алуға мүмкіндік берілді.

Өтінімнің мөлшері жыл өткен сайын артып келеді. Өтініштер жыл сайын 10 қаңтар мен 20 ақпан аралығында жүйе арқылы қа-

шартlardan birisi, başvuracağı programa göre yaş sınırlarını aşmamış olması (lisans programı için 21, yüksek lisans için 30, doktora programı için 35) diğeri ise not ortalamasının ilgili ülke standartlarına göre başarı ortalamasının üzerinde yer almasıdır. Bunlar üzerinden ilk eleme yapıldıktan sonra lisans ve yüksek lisans veya doktora programının birbirine uyumlu olması bakımından ikinci bir eleme yapılır. Devamında bu ön şartları sağlayan adayların başvuru evrakları Başkanlığımız uzmanları tarafından detaylı bir şekilde değerlendirilir. Sürecin sonunda yapılan mülakat ise YTB uzmanları tarafından doğrudan yapılmaktadır. Bu konuda yurt dışındaki diplomatik kuruluşlarımız da bize lojistik desteği sağlamaktadır. Salgın dolayısıyla geçen sene bu tür yüz yüze yerinde mülakatlarımızı gerçekleştiremedik. Bu nedenle biz mülakat için iki seçenek uyguladık. Birincisi, başvuru oranı düşük olan bölgelerde diplomatik temsilciliklerimiz tarafından bu mülakatların yapılmasını talep ettik. İkincisi ise başvuru oranı yüksek olan bölgelerdeki mülakatlar çevrimiçi olarak yapıldı.

Yapılan mülakatlar sonucu başarı gösteren öğrenciler burslandırılma hakkını kazanmaktadır. Daha sonrasında ise YÖK tarafından belirlenen kontenjana göre öğrencilerin tercihleri doğrultusunda üniversitelere yerleştirme süreci başlatılır.

Burslandırma ile ilgili bütün işlemler tarafımızdan yapılır: üniversiteye yerleştirme işlemleri, Türkiye'ye geliş ve mezun olma tarihlerindeki uçak biletleri kurumumuz tarafından karşılanır. Benzer şekilde bir yıllık Türkçe öğretim kurs ücretleri, barınma, üniversite harçları, sağlık sigortaları ve cep harçlıklarını tamamı Türkiye tarafından karşılanır. Yurt dışından aileleri ile gelen doktora öğrencilerinin barınma-

**BİZ KAZAK
MİLLETİYLE ORTAK
TARİHE, ORTAK DİLE,
ORTAK KÜLTÜRE
SAHİP BİR MİLLETİZ**

**BİZ ҚАЗАҚ
ҰЛТЫМЕН
ТАРИХЫ, ТІЛІ МЕН
МӘДЕНИЕТІ ОРТАҚ
ХАЛЫҚПЫЗ**

былданады. Студенттер өздерінің таңдаған саласына байланысты бакалавр, магистратура және докторантура бағдарламаларына таңдау жасай алады. Осы өтініштердің нәтижесінде стипендия тағайындалады. Өткен 2020 жылы 171 елден 156,000 өтініш қабылдадық. 2021 жылы 178 елден 165,000 өтініш қабылдадық. Осы 165,000 студенттің ішінде біз орташа есеппен 4000 студентке стипендия береміз. Өкінішке орай, былтыр эпидемияға байланысты, біз 2600 студентке ғана стипендия бере алдық. Биыл шамамен 3000 студентке стипендия тағайындауды жоспарлап отырмыз. Стипендия іліну үшін студенттердің дипломының орташа баллы тексеріліп, әңгімелесу сатысында емтихан өткізіледі. Осы үрдіс арқылы ең жақсы нәтижеге жеткен үміткерлерді таңдаймыз.

Өтініш беру тәртібін егжей-тегжейлі түсіндіріп бере аласыз ба? Қазақстанда YTB-ге кіретін ресми мекемелер бар ма және қандай мекемелерде (мысалы, Түркияның Бас консулдығы немесе Елшілігі) өтініштер талданып бағаланады?

Біз «Түркия стипендиялары» веб-сайтындағы жарнамалармен және таныстыру бейнелер арқылы хабардар етеміз. Былайша айтқанда, болашақ студенттер ешқандай кедергісіз бізбен тікелей байланыста бола алады. Олар қажетті құжаттарды белгіленген мерзімде «Түркия стипендиялары» веб-сайтына жібереді.

Өтініш беру аяқталғаннан кейін алғашқы сараптама қызметі басталады. Өтінім беру кезінде кейбір өлшемдер ескерілуі керек, мысалы: қолданылатын бағдарламаға сәйкес жас деңгейі: бакалавр бағдарламасы - 21 жас; магистратура - 30

рі үшін ісе farklı alternatifler sunabiliyoruz. Yeni dönemde, geçen yıldан itibaren başlattığımız, akademik anlamда генчерин ексикликlerini gidermek, onları daha donanıмлы bir vaziyette үлкелеріне гөндеребілмек бақимындан uluslararası akademik күлтүрел programlar organize edilmektedir. Gençлерімізін іhtiyaç duyduđu күлтүрел programlar, uluslararası hukuk, tarih, діđer uluslararası gelişmeler konusunda kendi alanında kendini geliştirmek isteyen öđrencilere eğitim süresince bu tür faaliyetlere ücretsiz katılım imkanları sunulmaktadır.

**Sayın Sayit Yusuf, Yurtdışı Türkler ve Akra-
ba Topluluklar Başkanlığı ve Türkiye Burs-
ları hakkında vermiş olduğunuz değerli
bilgiler için çok teşekkür ederiz. Son ola-
rak, okuyucularımız için nasıl bir mesajla
konuşmanızı tamamlamak istersiniz?**

Biz Kazak milletiyle ortak tarihe, ortak dile, ortak күltüre sahip bir milletiz. Etnik olarak, kan olarak geçmişimiz birdir. Biz bir millet iki devlet sayılırız. Kazaklar, büyük Türk ailesinin önemli bir parçasıdır. Türk milleti her zaman

жас; докторантура - 35 жастан төмен болуы; 100-ден GPA бакалавр бағдарламасы бойынша 70%-дан, магистратура мен докторантура үшін 75-90%-нан төмен болмауы керек. Іріктеудің бірінші кезеңінен кейін бакалавр пен магистратура немесе докторантура бағдарламаларының үйлесімділігі тұрғысынан тағы бір сараптау жүргізіледі. Үміткерлердің барлық құжаттарын біздің сарапшылар егжей-тегжейлі бағалайды. Сұхбатты тікелей ҰТВ сарапшылары жүргізеді. Осыған байланысты шетелдегі дипломатиялық ұйымдар да бізге материалдық-техникалық қолдау көрсетеді. Басты мәселе - ҰТВ сарапшыларының шетелге шығуына және тікелей сұхбаттасуына неғұрлым жеңіл жағдай жасалынады. Былтыр эпидемияға байланысты біз мұндай бетпе-бет сұхбаттарды өткізе алмадық. Сондықтан біз сұхбаттасудың екі нұсқасын қолдандық. Біріншісі, өтініш беру мөлшері аз аймақтардағы сұхбаттарды дипломатиялық мекемелердің өкілдері қабылдады. Екіншісі, өтініштер көп түсетін аймақтарда

iyilik peşinde olduğundan sürekli göç etmiştir. Biz aynı coğrafyadan dünyaya dağıldık. Biz, günümüzdeki Anadolu Türkleri, bin sene öncesi Orta Asya topraklarından Batı'ya doğru göç ettik. Magjan Cumabay, "Uzaktaki Kardeşime" şiirinde bize hitaben, şu mısraları yazmıştır:

Altayların altın suyundan içtin,
Zamanla, bir yiğit parsa dönüştün,
Akdeniz ve Karadeniz ardına,
Kardeşini burada bırakıp, göçtün, ...diyor.

Biz uluslararası siyaset sebebiyle, zaman zaman ayrı düşürüldük. Ama, hiç bir zaman manevi anlamda, kültürel anlamda ayrı düşmedik. Kazak ve Türk milleti, farklı coğrafyalarda bulunan tek bir millettir. Değişik coğrafyalarda ortaya çıkan bazı farklılıklar bizim zenginliğimizdir. Biz, farklılıklarımızdan zenginlik çıkararak birbirimizi tamamlayarak uluslararası düzeyde işbirliği kurarak ilişkilerimizi devam ettireceğiz. Kazakistan zenginleştikçe Türkiye, Türkiye zenginleştikçe Kazakistan gelişip zenginleşecektir. Aynısı diğer Türk cumhuriyetleri için de geçerli. Kazakistanlı gençler Türkiye'de eğitimlerini tamamlayarak, ülkelerinin kalkınması ve gelişmesi için hizmet edeceklerdir.

Bu vesileyle bizi dinleyen Kazak Türkleri'ne, Kazakistan'da yaşayan kardeşlerimize, eğitim kadrolarına ve özellikle, Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırmaları Enstitüsü'nün kıymetli müdürü ve kıymetli kadrosuna ve sizlere şükranlarımı arz ediyorum ve hepinize iyilikler diliyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Vakit ayırıp sorularımızı cevapladığınız için teşekkür ederiz.

онлайн сұхбаттар өткізілді.

Сұхбаттасу нәтижесінде жетістікке жеткен студенттер стипендия алуға құқылы. YÖK белгілеген үлестер санына сәйкес студенттердің қалауын ескере отырып университеттерге қабылдау басталады.

Біз стипендияға қатысты барлық рәсім-

дерді дайындаймыз, мәмелен, университетке орналасу жұмыстары, келу және оқу бітіру кезіндегі ұшу билеттері біздің мекемеміздің есебінен болады, бір жылдық түрік тілін үйрену курсының шығындары, жатақханаға орналасу рәсімдері, университеттегі түрлі шығындар, медициналық сақтандыру және белгілі бір мөлшерде біздің мекеме тағайындаған стипендиясы. Шетелден отбасыларымен келетін докторанттардың баспаналарын да біздің мекеме қамтамасыз етеді. Соңғы кездері жастардың кемшіліктерін академиялық тұрғыдан түзету және оларды өз елдеріне жақсы бейнесімен жіберу мақсатында халықаралық академиялық мәдени бағдарламалар ұйымдастырылды, біз оны былтырдан бастап іске асырдық. Біз білім беру кезінде жастарымызға қажетті мәдени бағдарламалар, халықаралық құқық, тарих және басқа да халықаралық оқиғалар саласында өзін-өзі жетілдіргісі келетін студенттерге түрлі іс-шаралар ұйымдастыра аламыз.

Құрметті Сайт Юсуф мырза, сіздің егжей-тегжейлі өте маңызды ақпаратыңыз үшін ризашылығымызды білдіреміз. Қорытындылай келе, біздің оқырмандарға айтарыңыз бар ма?

Біз қазақ ұлтымен тарихы, тілі мен мәдениеті ортақ халықпыз. Этникалық жақтан да қанымыз бір, біздің өткеніміз де бір. Біз бір халық, екі мемлекетпіз. Қазақтар - ұлы түркі жұртындағы маңызды қауымы. Түрік халқы әрқашан жақсылыққа ұмтылғандықтан, әрдайым көшіп-қонып жүрді. Біз бір территориядан әлемге шашырап кеткенбіз. Біз қазіргі Анадолы түріктері, мың жыл бұрын Орталық Азия жерлерінен Батысқа қоныс аудардық. Мағжан Жұмабай өзінің «Алыстағы бауырыма» өлеңінде бізге арнап:

Алтайдың алтын күні еркелетіп,
Келгенде жолбарыс боп, жаңа ержетіп,
Ақ теңіз, Қара теңіз ар жағына,
Бауырым, мені тастап қалдың кетіп, -
деп жырлаған болатын.

Халықаралық саясатқа байланысты

кей-кейде арамыз алыс қалып жатты. Бірақ біз ешқашан рухани және мідени тұрғыдан алыстамадық. Қазақ пен түрік басқа-басқа географиялық аймақта жасап жатқан бір бүтін халық. Ал, географиялық ерекшеліктерден туындаған айырмашылықтар біздің байлығымыз. Біз өзіміздің айырмашылықтарымызды байланыстырып, бір-бірімізді толықтыра отырып, халықаралық ынтымақтастықты орнату арқылы туыстық тегімізді және туыстық қатынасымызды жалғастырамыз. Қазақстан гүлденген сайын Түркия да гүлдене түседі.

Қазақ жастары Түркияда білімін аяқтап, өз елдерінің дамуы мен өркендеуіне үлес ко-сады. Осы орайда бауырлас қазақ халқы-на, Қазақстанда тұратын бауырларымызға, білім беру қызметкерлеріне, әсіресе, Ах-мет Ясауи университетінің Еуразия ғылы-ми-зерттеу институтының құрметті дирек-торы мен зерттеуші қауымына алғысымды білдіргім келеді. Сіздерге бар жақсылықты тілеймін және баршаңызға құрметпен сәлем жолдаймын.

Мазмұнды әңгімеңіз бен бізге уақыт бөлгеніңіз үшін алғыс айтамыз.

HEART OF ASIA - ISTANBUL PROCESS

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

СЕРДЦЕ АЗИИ - СТАМБУЛЬСКИЙ ПРОЦЕСС

“Heart of Asia - Istanbul Process” (HoA-IP) is a joint initiative of Afghanistan and Turkey, announced 10 years ago at the 2011 conference in Istanbul. This initiative is aimed at strengthening regional security, economic and political cooperation with Afghanistan through dialogue and confidence-building measures. Within the framework of this joint initiative, a regional dialogue began with cooperation to combat common threats, including terrorism, drugs, poverty, and extremism [Yusupov, 2021]. This brief review will analyze the current state of this initiative after the meeting of foreign ministers in the capital of Tajikistan, Dushanbe, and the prospects for the process of resolving the Afghanistan crisis with the participation of the international community during the Istanbul Peace Conference.

Geographically the Heart of Asia initiative includes 15 countries: Afghanistan, Azerbaijan, China, India, Iran, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Pakistan, Russia, Saudi Arabia, Tajikistan, Turkey, Turkmenistan, Uzbekistan, United Arab Emirates. It is one of the largest regional associations in the world with a total geographic area of over 40 million km², covering about 27%

**A REGIONAL
DIALOGUE BEGAN
WITH COOPERATION
TO COMBAT
COMMON THREATS,
INCLUDING
TERRORISM, DRUGS,
POVERTY, AND
EXTREMISM**

**РЕГИОНАЛЬНЫЙ
ДИАЛОГ НАЧАЛСЯ
С СОТРУДНИЧЕСТВА
ПО БОРЬБЕ С
ОБЩИМИ УГРО-
ЗАМИ, ВКЛЮЧАЯ
ТЕРРОРИЗМ,
НАРКОТИКИ,
БЕДНОСТЬ И
ЭКСТРЕМИЗМ**

«Сердце Азии - Стамбульский процесс» (СА-СП) - это совместная инициатива Афганистана и Турции, о которой было объявлено 10 лет назад на конференции 2011 года в Стамбуле. Эта инициатива направлена на усиление региональной безопасности, экономического и политического сотрудничества с Афганистаном посредством диалога и мер укрепления доверия. В рамках этой совместной инициативы региональный диалог начался с сотрудничества по борьбе с общими угрозами, включая терроризм, наркотики, бедность и экстремизм [Юсупов, 2021]. В этом кратком обзоре будет проанализировано текущее состояние данной инициативы после встречи министров иностранных дел в столице Таджикистана Душанбе, а также перспективы процесса урегулирования афганского кризиса с участием международного сообщества в ходе Стамбульской мирной конференции.

Географически инициатива «Сердце Азии» включает 15 стран: Афганистан, Азербайджан, Китай, Индия, Иран, Казахстан, Кыргызстан, Пакистан, Россия, Саудовская Аравия, Таджикистан, Турция, Туркменистан, Узбекистан, Объединенные Арабские Эмираты. Это одно из крупнейших

of the Earth's land area. A stable Afghanistan serves the interests of all countries in the region. This was stated by Afghan President Ashraf Ghani, speaking at the 9th conference of foreign ministers "Heart of Asia - Istanbul Process" in Dushanbe on March 30, 2021. The President also said that regional consensus on this issue is vital for Afghans and expressed his hope that the Heart of Asia - Istanbul Process conference will end the ongoing 42-year war in Afghanistan [Amuyeva, 2021].

However, according to the UN, today the number of people in need of assistance in Afghanistan has grown from 9.4 million to 18.4 million compared to the beginning of last year. Forty percent of the population - 17 million people - is on the verge of hunger. Almost half of all Afghan children suffer from wasting [UN News, 2021].

The lack of peace agreements between the Afghan government and the Taliban could mean the continuation of the civil war in the country, which has already claimed the lives of millions of its citizens and turned millions of others into refugees. The economy, infrastructure, industrial, scientific and cultural potential of the country over the past 42 years of constant conflict have been almost destroyed. That is why Turkey's initiative is gaining such importance in this situation. The Heart of Asia - Istanbul Process has become an important element of regional co-

ших региональных объединений в мире с общей географической площадью более 40 миллионов квадратных километров, охватывающее около 27% суши Земли. Стабильный Афганистан служит интересам всех стран региона. Об этом заявил президент Афганистана Ашраф Гани, выступая на 9-й конференции министров иностранных дел «Сердце Азии - Стамбульский Процесс» в Душанбе 30 марта 2021 года. Президент также сказал, что региональный консенсус по этому вопросу жизненно важен для афганцев, и выразил свою надежду, что конференция «Сердце Азии - Стамбульский процесс» положит конец продолжающейся 42-летней войне в Афганистане [Амиева, 2021].

Однако, по данным ООН, на сегодняшний день количество людей, нуждающихся в помощи в Афганистане, выросло с 9,4 миллиона до 18,4 миллиона по сравнению с началом прошлого года. Сорок процентов населения - 17 миллионов человек - находятся на грани голода. Почти половина всех афганских детей страдает от истощения [UN News, 2021].

Отсутствие мирных соглашений между афганским правительством и талибами может означать продолжение гражданской войны, которая уже унесла жизни миллионов граждан страны и превратила миллионы других в беженцев. Экономика,

HEART of ASIA
ISTANBUL PROCESS

operation since its inception due to the engagement in constructive dialogue and addressing existing and emerging regional problems through local cooperation with Afghanistan. It has become a platform for Afghanistan's neighbors, both near and far, for international supporters and organizations. This process is based on three main pillars: firstly, political consultation - to build and strengthen confidence in the region, secondly, confidence-building measures - to resolve specific issues within 6 priority areas of cooperation and, thirdly, cooperation with regional organizations - in the areas of security, economic interactions, and relationships between people. The Heart of Asia - The Istanbul Process consists of four main governing bodies: ministerial high-level conferences, senior officials 'meetings, ambassadors' meetings and regional technical group meetings.

On March 30, in the capital of Tajikistan - the city of Dushanbe, the ninth

THE LACK OF PEACE AGREEMENTS BETWEEN THE AFGHAN GOVERNMENT AND THE TALIBAN COULD MEAN THE CONTINUATION OF THE CIVIL WAR IN THE COUNTRY

ОТСУТСТВИЕ МИРНЫХ СОГЛАШЕНИЙ МЕЖДУ АФГАНСКИМ ПРАВИТЕЛЬСТВОМ И ТАЛИБАМИ МОЖЕТ ОЗНАЧАТЬ ПРОДОЛЖЕНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ВОЙНЫ В СТРАНЕ

инфраструктура, промышленный, научный и культурный потенциал страны за последние 42 года постоянного конфликта практически уничтожены. Вот почему инициатива Турции приобретает в этой ситуации настолько важное значение. «Сердце Азии - Стамбульский процесс» с самого начала стал важным элементом регионального сотрудничества благодаря участию в конструктивном диалоге и решению существующих и возникающих проблем в рамках локальной кооперации с Афганистаном. Процесс стал платформой для соседей Афганистана, как ближних, так и дальних, для международных организаций и иностранной поддержки. «Стамбульский процесс» стоит на трех основных столпах: во-первых, политические консультации - для строительства и укрепления доверия в регионе, во-вторых, меры по укреплению доверия - для решения конкретных проблемы в рамках 6 приоритетных

ministerial conference "Heart of Asia - Istanbul Process" was held under the title "Strengthening Consensus for Peace and Development". During the Ministerial Conference, opening speeches were made by Emomali Rahmon, President of the Republic of Tajikistan and Ashraf Ghani, President of the Islamic Republic of Afghanistan, who both noted the need for a regional consensus and its vital importance for Afghans. In the Dushanbe Declaration, representatives of the participating countries, supporting countries, regional and international organizations identified the most important and urgent problems for the region: the fight against international terrorism, the fight against drugs, the problem of refugees and repatriates, issues of economic cooperation and further confidence-building measures.

Turkish Foreign Minister Mevlut Cavusoglu also stressed the fact that the agreement between the United States and the Taliban, signed in Doha, unfortunately did not end the violence and did not contribute to a ceasefire in Afghanistan. It was decided that the next meeting on Afghanistan will be held in Turkey, where, as expected, the Roadmap for a

→ областей сотрудничества и, в-третьих, сотрудничество с региональными организациями - в таких областях как безопасность, экономические связи и отношения между людьми. «Сердце Азии - Стамбульский процесс» состоит из четырех основных руководящих органов: министерские конференции высокого уровня, встречи высших должностных лиц, встречи послов и встречи региональных технических групп.

30 марта в столице Таджикистана - городе Душанбе прошла девятая министерская конференция «Сердце Азии - Стамбульский процесс» под названием «Укрепление консенсуса для мира и развития». Во время министерской конференции со вступительными речами выступили президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон и президент Исламской Республики Афганистан Ашраф Гани, которые отметили необходимость регионального консенсуса и его жизненно важное значение для афганцев. В Душанбинской декларации представители стран-участниц, содействующих стран, региональных и международных организаций определили наиболее важные и актуальные проблемы для региона: борьба

political settlement will be formed. Former Minister of Foreign Affairs of Afghanistan, leader of the Islamic Society Party Salahaddin Rabbani believes that the Istanbul Peace Conference, unlike the previous negotiation processes, is expected to involve not only representatives of the Afghan government, but also leaders of political parties, which will lead to more significant results [Khodaiberdi et al., 2021].

Since the fall of the Taliban, Turkey has placed Afghanistan at the top of its development cooperation agenda. Taliban pledged to participate in peace negotiations and prevent al-Qaeda structures from being present in areas they control [BBC News, 2021]. Turkey's priorities are to rebuild a war-weakened society, provide basic services, create a new system respecting fundamental freedoms, and restore internal order. Afghanistan can play the role of the crossroads of Asia, and good relations between the countries of Asia are crucial for the development of Afghanistan [Amuyeva, 2021]. All people have the right to enjoy the benefits of world wealth; to fight global problems and poverty - this is the common interest of all people in the world. It is also a moral duty of the world community. A development paradigm is needed to achieve sustainable, equitable, and balanced growth for all.

References:

1. Amuyeva, Ulviyya (2021). Ghani: A Stable Afghanistan Will Bring Tremendous Benefits to the Entire Region. Retrieved from www.aa.com.tr/ru/мир/гани-стабильный-афганистан-принесет-огромную-пользу-всему-региону-/2192442. Accessed on 12.04.2021.
2. BBC News (2021). War in Afghanistan: Biden Announced the Withdrawal of American Troops Before 9/11. Retrieved from <https://www.bbc.com/russian/news-56740974>. Accessed on 17.04.2021.

TURKEY HAS PLACED AFGHANISTAN AT THE TOP OF ITS DEVELOPMENT COOPERATION AGENDA

ТУРЦИЯ ПОСТАВИЛА АФГАНИСТАН НА ПЕРВОЕ МЕСТО В СВОЕЙ ПОВЕСТКЕ СОТРУДНИЧЕСТВА В ОБЛАСТИ РАЗВИТИЯ

с международным терроризмом, борьба с наркотиками, проблема беженцев и репатриантов, вопросы экономического сотрудничества и дальнейших мер укрепления доверия.

Министр иностранных дел Турции Мевлют Чавушоглу также подчеркнул тот факт, что соглашение между США и Талибаном, подписанное в Дохе, к сожалению, не положило конец насилию и не способствовало прекращению огня в Афганистане. Было решено, что следующая встреча по Афганистану состоится в Турции, где, как ожидается, будет сформирована Дорожная карта политического урегулирования. Бывший министр иностранных дел Афганистана, лидер Партии Исламского общества Салахуддин Раббани считает, что в Стамбульской мирной конференции, в отличие от предыдущих переговорных процессов, ожидается участие не только представителей афганского правительства, но и лидеров политических партий, что приведет к более значимым результатам [Ходайберди и др., 2021].

После падения режима талибов Турция поставила Афганистан на первое место в своей повестке сотрудничества в области развития. Талибан пообещал участвовать в мирных переговорах и не допускать присутствия структур «Аль-Каиды» в районах, которые они контролируют [BBC News, 2021]. Приоритеты Турции - восстановить ослабленное войной общество, предоставить базовые услуги, создать новую систему, уважающую фундаментальные свободы, и восстановить внутренний порядок. Афганистан может играть роль перекрестка Азии, и хорошие отношения между стра-

3. Khodaiberdi, Sayed Sadat, Ekip, Ekberova, Elmira (2021). Istanbul Conference - Hope for Peace in Afghanistan. Retrieved from www.aa.com.tr/ru/мир/стамбульская-конференция-надежда-на-мир-в-афганистане/2196139. Accessed on 12.04.2021.
4. UN News (2021). Afghanistan: Pandemic, Economic Crisis, Violence. Retrieved from <https://news.un.org/ru/story/2021/02/1395682>. Accessed on 17.04.2021.
5. Yusupov, Abdulrahman (2021). The Conference "Heart of Asia - Istanbul Process" Will be Held in Dushanbe. Retrieved from www.aa.com.tr/ru/мир/в-душанбе-пройдет-конференция-сердце-азии-стамбульский-процесс-/2190849. Accessed on 12.04.2021.

нами Азии имеют решающее значение для развития Афганистана [Амуева, 2021]. Все люди имеют право пользоваться благами мирового богатства; вести борьбу с глобальными проблемами и бедностью - это общий интерес всех людей в мире. Это также моральный долг мирового сообщества. Для достижения всеобщего устойчивого, справедливого и сбалансированного роста необходимо принять парадигму развития.

Источники:

1. Амуева, Юльвия (2021). Гани: Стабильный Афганистан принесет огромные выгоды всему региону. Доступно по адресу: www.aa.com.tr/ru/мир/гани-стабильный-афганистан-принесет-огромную-пользу-всему-региону-/2192442. Дата обращения: 12.04.2021.
2. BBC News (2021). Война в Афганистане: Байден объявил о выводе американских войск до 11 сентября. Доступно по адресу: <https://www.bbc.com/russian/news-56740974>. Дата обращения: 17.04.2021.
3. Ходайберди, Сайед Садат, Экип, Экберова, Эльмира (2021). Стамбульская конференция - надежда на мир в Афганистане. Доступно по адресу: www.aa.com.tr/ru/мир/стамбульская-конференция-надежда-на-мир-в-афганистане/2196139. Дата обращения: 12.04.2021.
4. UN News (2021). Афганистан: пандемия, экономический кризис, насилие. Доступно по адресу: <https://news.un.org/ru/story/2021/02/1395682>. Дата обращения: 17.04.2021.
5. Юсупов, Абдулрахман (2021). Конференция «Сердце Азии - Стамбульский процесс» пройдет в Душанбе. Доступно по адресу: www.aa.com.tr/ru/мир/в-душанбе-пройдет-конференция-сердце-азии-стамбульский-процесс-/2190849. Дата обращения: 12.04.2021.

PROSPECTS AND PROBLEMS OF THE KASHAGAN FIELD

DR. ZHULDYZ KANAPIYANOVA

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ АҒА ҒЫЛЫМИ
ҚЫЗМЕТКЕР

ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ МЕСТОРОЖДЕНИЯ КАШАГАН

The Kashagan offshore oil and natural gas field is one of the largest and most operationally difficult field in the northern part of the Caspian Sea, which spans to an are of 75 kilometre (km) by 45 km, with 36.6 billion barrels of oil and 1 trillion cubic meters of natural gas reserves [Konyrova, 2015]. It is accepted as one of the largest fields in the world discovered in the last 40 years, as well as the largest offshore oil field.

The development of the Kashagan field in the harsh offshore environment of the North Caspian presents a unique combination of technological and supply chain challenges. These difficulties are associated with ensuring the safety of production, solving engineering, logistics and environmental problems, which make this project one of the largest and most complex industrial projects in the world. Due to the shallow waters and cold winters in the North Caspian, the use of traditional drilling and production technologies such as reinforced concrete structures or jack-up platforms installed on the seabed are not possible. To provide protection from harsh winter conditions and ice movements, offshore structures are installed on artificial islands. There are two types of artificial islands: small "drilling"

**IT IS ACCEPTED AS
ONE OF THE LARGEST
FIELDS IN THE
WORLD DISCOVERED
IN THE LAST 40
YEARS, AS WELL
AS THE LARGEST
OFFSHORE OIL FIELD**

**ОН СЧИТАЕТСЯ
ОДНИМ ИЗ
КРУПНЕЙШИХ
МЕСТОРОЖДЕНИЙ
В МИРЕ, ОТКРЫТЫХ
ЗА ПОСЛЕДНИЕ
40 ЛЕТ, А ТАКЖЕ
КРУПНЕЙШИМ
МОРСКИМ
НЕФТЯНЫМ
МЕСТОРОЖДЕНИЕМ**

Морское месторождение нефти и газа Кашаган является одним из крупнейших и наиболее сложных в эксплуатации месторождений в северной части Каспийского моря, размеры которого составляют 75 км на 45 км, с запасами 36,6 млрд баррелей нефти и 1 трлн кубометров природного газа [Коньорова, 2015]. Он считается одним из крупнейших месторождений в мире, открытых за последние 40 лет, а также крупнейшим морским нефтяным месторождением.

Разработка месторождения Кашаган в суровых морских условиях Северного Каспия представляет собой уникальное сочетание технологических проблем и проблем поставок. Эти сложности связаны с обеспечением безопасности производства, решением инженерных, логистических и экологических проблем, которые делают этот проект одним из самых крупных и сложных промышленных проектов в мире. Из-за мелководья и холодных зим в Северном Каспии использование традиционных технологий бурения и добычи, таких как железобетонные конструкции или самоподъемные платформы, установленные на морском дне, невозможно. Для защиты от суровых зимних условий и ледоходов морские сооружения

islands without personnel and large "islands with technological complexes" with service personnel [Urbaniak et al., 2007].

In order to overcome the technical and financial difficulties, the North Caspian Sea Production Sharing Agreement on operating the field was signed between the seven transnational petroleum companies, namely Agip, British Gas, British Petroleum, Mobil, Shell, Statoil, Total and KazakhstanCaspShelf on behalf of the Republic of Kazakhstan in 1997 [Ncoc.kz 2007]. Since the signing of the Production Sharing Agreement for the Northern Caspian, the consortium has changed six times. Five companies namely KazakhstanCaspShelf (1998), Statoil and BP (2001), BG (2005) and ConocoPhillips (2013) left the project. At the moment, the consortium includes the Italian Eni (16.807%), Kazakh KazMunayGas (16.877%), French Total (16.807%), American ExxonMobil (16.807%), Anglo-Dutch Shell (16.807%), China National Petroleum Corporation (CNPC, 8.333%) and Japanese Inpex (7.563%) [Konyrova, 2015]. As can be seen, Kashagan field is operated by western companies as well as with the contribution of Chinese and Japanese companies.

On the other hand, the project management model has changed four times. Since 1998, the Offshore Kazakhstan International Operating

устанавливаются на искусственных островах. Есть два типа искусственных островов: небольшие «буровые» острова без персонала и большие «острова с технологическими комплексами» с обслуживающим персоналом [Урбаниак et al., 2007].

Чтобы преодолеть технические и финансовые трудности, Соглашение о разделе продукции в Северном Каспии по эксплуатации месторождения было подписано между семью транснациональными нефтяными компаниями, таких как Agip, British Gas, British Petroleum, Mobil, Shell, Statoil, Total и KazakhstanCaspShelf от имени Республики Казахстан в 1997 г. [Ncoc.kz 2007]. С момента подписания Соглашения о разделе продукции по Северному Каспию консорциум менялся шесть раз. Пять компаний, а именно KazakhstanCaspShelf (1998 г.), Statoil и BP (2001 г.), BG (2005 г.) и ConocoPhillips (2013 г.) вышли из проекта. На данный момент в консорциум входят итальянская Eni (16,807%), казахстанская «КазМунайГаз» (16,877%), французская Total (16,807%), американская ExxonMobil (16,807%), англо-голландская Shell (16,807%), China National Petroleum Corporation (CNPC, 8,333%) и японская Inpex (7,563%) [Коньрова, 2015]. Как видно, месторождение Кашаган эксплуатируется западными компаниями, а также при участии китайских и японских компаний.

Company has carried out exploration work at Kashagan. In 2001, Agip became the single operator of the field. Then in 2009, after a series of negotiations, a complex multi-level project management was developed through the joint company North Caspian Operating Company (NCOC), where each of its participants was responsible only for their own area of work [Ilie, 2015]. The last fourth change in project management came in June 2014, when ExxonMobil was brought in to lead the consortium, replacing Agip, with the aim of integrating project and risk management into the hands of a single operator rather than multiple companies. The choice in favor of ExxonMobil was probably determined by the need to remove the tough confrontation between Shell and Agip within the consortium [Maratova, 2014].

The Kashagan field started operation with Vostok 1 well in 2000. The start of oil production was postponed several times and it was announced that it would be launched in 2012, but the first production was made on September 11th, 2013. However, two weeks later, the operation of the field was suspended after the discovery of leaks on the pipeline. The oil in the Kashagan is of high quality, but with a high of the gas-oil ratio, containing hydrogen sulphide and mercaptans. The gas with high sulfur content provoked the first shutdown of the field in 2013. The damaged areas were replaced, but

С другой стороны, модель управления проектом менялась четыре раза. С 1998 года Offshore Kazakhstan International Operating Company проводит геологоразведочные работы на Кашагане. В 2001 году Agip стал единственным оператором месторождения. Затем, в 2009 году, после серии переговоров, через совместную компанию North Caspian Operating Company (NCOC) было разработано комплексное многоуровневое управление проектом, в котором каждый из участников отвечал только за свою сферу деятельности [Илие, 2015]. Последнее четвертое изменение в управлении проектом произошло в июне 2014 года, когда ExxonMobil возглавил консорциум, заменив Agip, с целью интеграции проекта и управления рисками в руках одного оператора, а не нескольких компаний. Выбор в пользу ExxonMobil, вероятно, был обусловлен необходимостью снятия жесткого противостояния между Shell и Agip в рамках консорциума [Маратова, 2014].

Кашаганское месторождение было введено в эксплуатацию со скважины Восток-1 в 2000 году. Начало добычи нефти несколько раз откладывалось, и было объявлено, что она будет запущена в 2012 году, но первая добыча была произведена 11 сентября 2013 года. Однако спустя две недели эксплуатация месторождения была приостановлена после обнаружения утечек на

not having time to start, on October 9th, 2013, the oil production at the Kashagan was again suspended after new leaks were discovered. The replacement of the pipelines did not give the expected result and the opening of the field was postponed until 2016.

After the 1st stage of development of the field, oil production should have been amount to 21 million tons per year and Kazakhstan would enter the top 10 oil producers in the world with a total oil production of more than 100 million tons. As part of the 2nd stage of development, production should have been 42 million tons per year, peak production should have been 56 million tons per year and as a result, Kazakhstan would enter the top 5 oil producers in the world [Campaner and Yenikeeff, 2008]. However, the targeted numbers were not reached due to technical and environmental problems. Thus the first oil production which started in November 2016 amounted to 1.2 million tons. Oil production in 2017 equaled 8.35 million tons [Informburo.kz, 2018]. Since the restart of the project, the oil production at the Kashagan has been consistently growing. According to the Ministry of Energy of Kazakhstan, in 2018, the field produced 13.2 million tons of oil, and in 2019 the volume of production increased to 14.1 million tons. In March 2020, the volume of accumulated production since the restart of the field reached 40 million tons [Chijevski, 2020]. According to the production plan, 40 million tons of oil should have been produced in 1 year. In fact, 40 million tons of oil was produced from 2016 to 2020. As can be seen, although the numbers remain below the desired target, the Kazakh government is still continuing to improve the infrastructure in order to reach the target.

Therefore currently, the project is

**THE KASHAGAN
FIELD STARTED
OPERATION WITH
VOSTOK 1 WELL IN
2000**

**КАШАГАНСКОЕ
МЕСТОРОЖДЕНИЕ
БЫЛО ВВЕДЕНО В
ЭКСПЛУАТАЦИЮ
СОС СКВАЖИНЫ
ВОСТОК-1 В 2000
ГОДУ**

трубопроводе. Кашаганская нефть высокого качества, но с высоким газовым составом, который содержит сероводород и меркаптаны. Газ с высоким содержанием серы спровоцировал первую остановку месторождения в 2013 году. Поврежденные участки были заменены, но не успели запуститься, 9 октября 2013 года добыча нефти на Кашагане снова была приостановлена после обнаружения новых утечек. Замена трубопроводов не дала ожидаемого результата, и открытие месторождения было отложено до 2016 года.

После 1-й стадии разработки месторождения, добыча нефти должна была составить 21 млн тонн в год и таким образом, Казахстан войдет в десятку крупнейших производителей нефти в мире с общей добычей нефти более 100 миллионов тонн. В рамках 2-го этапа развития, добыча должна была составить 42 миллиона тонн в год, пиковая добыча должна была составить 56 миллионов тонн в год, и в результате Казахстан войдет в пятерку крупнейших производителей нефти в мире [Кампанер, Еникеев, 2008]. Однако целевые показатели не были достигнуты из-за технических и экологических проблем. Таким образом, первая добыча нефти, начатая в ноябре 2016 года, составила 1,2 млн тонн. Добыча нефти в 2017 году составила 8,35 млн тонн [Informburo.kz, 2018]. С момента перезапуска проекта, добыча нефти на Кашагане стабильно растет. По данным Министерство энергетики Казахстана, в 2018 году на месторождении было добыто 13,2 млн тонн нефти, а в 2019 году объем добычи увеличился до 14,1 млн тонн. В марте 2020 года объем накопленной добычи с момента перезапуска месторождения достиг 40 млн тонн [Чижевский, 2020]. Хотя цифры остаются ниже желаемого целево-

faced with new problems caused by the shallowing of the Caspian Sea: 1) the water depth in the area of the Kashagan field is 3-4 m, 2) the field is located in an area with a difficult ice regime - low mineralization due to the proximity to the area where the Volga River flows into the Caspian Sea, which is covered with ice with an average thickness of 0,6-0,7 m for 4-5 months, 3) for more than 10 years in the northeastern part of the Caspian, there has been a tendency towards a decrease in the average annual water level, 4) in comparison with 2005, the sea level in this area has decreased by more than 1 m and this trend may continue in the future [Alifirova, 2021].

In the context of infrastructure improvement works, the Ministry of Energy of Kazakhstan and NCOC expect to finalize the concept of further expansion of the field by the end of 2021. In 2021, within the framework of the project, it is planned to start construction of a gas processing plant with a capacity of 1,1 billion m³ per year of natural gas. It is also planned to increase oil production up to 10 million tons per year [Alifirova, 2021].

It is worth mentioning that a huge investment of around 55 billion dollars has been made in the Kashagan field and the Kazakh government and its foreign partners are hopeful for the future of the field. Thus according to the Minister of Energy of Kazakhstan Nurlan Nogayev, in January-August 2020, oil and condensate production in Kazakhstan amounted to 58.3 million tons and 10.4 million tons of this number was produced from the Kashagan field [Shevchenko, 2020]. This number is expected to increase with overcoming all problems and the completion of new infrastructure works.

The Kashagan project, initiated by

THE OIL IN THE KASHAGAN FIELD IS OF HIGH QUALITY, BUT WITH A HIGH GAS-OIL RATIO, CONTAINING HYDROGEN SULPHIDE AND MERCAPTANS

КАШАГАНСКАЯ НЕФТЬ ВЫСОКОГО КАЧЕСТВА, НО С ВЫСОКИМ ГАЗОВЫМ СОСТАВОМ, КОТОРЫЙ СОДЕРЖИТ СЕРОВОДОРОД И МЕРКАПТАНЫ

го показателя, правительство Казахстана все еще продолжает улучшать инфраструктуру для достижения цели на месторождении.

Таким образом, в настоящее время перед проектом стоят новые проблемы, связанные с обмелением Каспийского моря: 1) глубина воды в районе месторождения Кашаган составляет 3-4 м, 2) месторождение находится в зоне со сложным льдом - низкая минерализация из-за близости к участку впадения реки Волга в Каспийское море, которое покрыто льдом средней толщиной 0,6-0,7 м в течение 4-5 месяцев, 3) более 10 лет в северо-восточной части Каспия наблюдается тенденция к снижению среднегодового уровня воды, 4) по сравнению с 2005 годом уровень моря в этом районе снизился более чем на 1 м и эта тенденция может сохраниться в будущем [Алифирова, 2021].

В рамках работ по улучшению инфраструктуры Министерство энергетики Казахстана и NCOC планируют завершить концепцию дальнейшего расширения месторождения к концу 2021 года. В 2021 году в рамках проекта планируется начать строительство газоперерабатывающего завода мощностью 1,1 млрд м³ в год природного газа. Также планируется увеличить добычу нефти до 10 млн тонн в год [Алифирова, 2021].

Стоит отметить, что в месторождение Кашаган были вложены огромные инвестиции в размере около 55 миллиардов долларов, и правительство Казахстана и его зарубежные партнеры надеются на светлое будущее этого месторождения. Так, по данным министра энергетики Казахстана Нурлана Ногаева, в январе-августе 2020 года добыча нефти и конденсата в Казахстане составила 58,3 млн тонн, из которых 10,4 млн тонн было добыто на месторожде-

the Kazakh government and its foreign partners with great hope and enthusiasm, was stopped and continued several times due to many reasons and difficulties mentioned above. With each new launch, the failures occurred, both for technical reasons and for air-water characteristics, and the change in project management several times led to a slowdown in project implementation. However, during the time of the problem, the Kazakh government and its partners did not stop trying to put the field back into operation, which was costly and under difficult conditions. For this reason, it is hoped that the project, in which high investment has been made and efforts are spent, will overcome the difficulties in the future and further increase its production to desired capacity.

References:

1. Alifirova E. (2021). Kashagan Field may Face the Threat of Shutdown. Retrieved from <https://neftegaz.ru/news/oilfield/675050-kashaganskoe-mestorozhdenie-mozhet-stolknutsya-s-ugrozoy-ostanovki-na-etot-raz-iz-za-obmeleniya-kasp/>. Accessed on 30.04.2021.
2. Campaner N., Yenikeeff Sh. (2008). Kashagan Field: An Example of Kazakhstan's Oil and Gas Sector Management. Retrieved from <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/kashaganv2def.pdf>. Accessed on 02.05.2021.
3. Chijevski A. (2020). The Cumulative Volume of Oil Production at the Kashagan Field in Kazakhstan since the Restart Has Reached 40 Million Tons. Retrieved from <https://neftegaz.ru/news/>

нии Кашаган [Шевченко, 2020]. Ожидается, что это количество добычи увеличится по мере решения всех проблем и завершения новых инфраструктурных работ.

Проект Кашаган, инициированный правительством Казахстана и его зарубежными партнерами с большой надеждой и энтузиазмом, был остановлен и продолжен несколько раз из-за множества причин и трудностей, упомянутых выше. При каждом новом запуске произошедшие неудачи как по техническим причинам, так и по воздушно-водяным характеристикам и изменению управления проекта несколько раз привело к замедлению реализации проекта. Однако во время возникновения проблемы правительство Казахстана и его партнеры не прекращали попытки вернуть месторождение в эксплуатацию, что было дорогостоящим и в сложных условиях. По этой причине есть надежда, что проект, в который были вложены большие инвестиции и затрачены усилия, преодолеет трудности в будущем и в дальнейшем увеличит производство до желаемой мощности.

Источники:

1. Алифирова Е. (2021). Кашаганское месторождение может столкнуться с угрозой остановки. Доступно по адресу: <https://neftegaz.ru/news/oilfield/675050-kashaganskoe-mestorozhdenie-mozhet-stolknutsya-s-ugrozoy-ostanovki-na-etot-raz-iz-za->

IN MARCH 2020, THE VOLUME OF ACCUMULATED PRODUCTION SINCE THE RESTART OF THE FIELD REACHED 40 MILLION TONS

В МАРТЕ 2020 ГОДА ОБЪЕМ НАКОПЛЕННОЙ ДОБЫЧИ С МОМЕНТА ПЕРЕЗАПУСКА МЕСТОРОЖДЕНИЯ ДОСТИГ 40 МЛН ТОНН

vlast.kz

dobycha/539689-nakopleny-obem-dobychi-nefti-nakashaganskom-mestorozhdenii-v-kazakhstan-s-momenta-perezapusk-do/. Accessed on 30.04.2021.

4. Ilie V. (2015). Kashagan Oil Field Project. Retrieved from https://www.academia.edu/38132005/Case_Study_of_the_Kashagan_Oil_Field_Project. Accessed on 02.05.2021.
5. Informburo.kz (2018). The Sharply Decreased Volume of Oil Production at Kashagan will be Restored in April. Retrieved from <https://informburo.kz/amp/novosti/rezko-upavshiy-obyom-dobychi-nefti-nakashagane-vosstanovyyat-uzhe-v-aprele.html>. Accessed on 30.04.2021.
6. Konyrova K. (2015). Pipe Affairs. Retrieved from <https://www.kazenergy.com/upload/iblock/a97/a9796b92434c86428b16c8ef9ebe179f.pdf>. Accessed on 30.04.2021.
7. Maratova A. (2014). Shell or Agip KCO may Leave Kashagan. Retrieved from <https://www.zakon.kz/4643664-kashagan-mogut-pokinut-shell-ili-agip.html>. Accessed on 30.04.2021.
8. Ncoc.kz (n.d.). North Caspian Project Major Milestones. Retrieved from <https://www.ncoc.kz/en/milestones>. Accessed on 02.05.2021.
9. Shevchenko A. (2020). 58.3 Million Tons of Oil and Condensate were Produced in Kazakhstan for 8 Months of 2020. Retrieved from <https://neftegaz.ru/news/dobycha/629943-v-kazakhstane-za-8-mesyatsev-2020-g-dobyli-58-3-mln-t-nefti-i-kondensata/>. Accessed on 02.05.2021.
10. Urbaniak D. et al. (2007). Kashagan Oil Field Development. Retrieved from https://www.foeeurope.org/sites/default/files/publications/foee_kashagan_oil_field_development_1207.pdf. Accessed on 30.04.2021.

obmeleniya-kasp/. Дата обращения: 30.04.2021.

2. Илие В. (2015). Проект нефтяного месторождения Кашаган. Доступно по адресу: https://www.academia.edu/38132005/Case_Study_of_the_

Kashagan_Oil_Field_Project. Дата обращения: 02.05.2021.

3. Informburo.kz (2018). Резко упавший объем добычи нефти на Кашагане восстановят уже в апреле. Доступно по адресу: <https://informburo.kz/amp/novosti/rezko-upavshiy-obyom-dobychi-nefti-nakashagane-vosstanovyyat-uzhe-v-aprele.html>. Дата обращения: 30.04.2021.
4. Кампанер Н., Еникеев Ш. (2008). Месторождение Кашаган: пример управления казахстанским нефтегазовым сектором. Доступно по адресу: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/kashaganv2def.pdf>. Дата обращения: 02.05.2021.
5. Кониорова К. (2015). Трубные дела. Доступно по адресу: <https://www.kazenergy.com/upload/iblock/a97/a9796b92434c86428b16c8ef9ebe179f.pdf>. Дата обращения: 30.04.2021.
6. Маратова А. (2014). Кашаган могут покинуть Shell или Agip KCO. Доступно по адресу: <https://www.zakon.kz/4643664-kashagan-mogut-pokinut-shell-ili-agip.html>. Дата обращения: 30.04.2021.
7. Ncoc.kz (б.д.). Основные вехи Северо-Каспийского проекта. Доступно по адресу: <https://www.ncoc.kz/en/milestones>. Дата обращения: 02.05.2021.
8. Урбаниак Д., Геребица Е., Вассе Г., Кочладзе М. (2007). Разработка нефтяного месторождения Кашаган. Доступно по адресу: https://www.foeeurope.org/sites/default/files/publications/foee_kashagan_oil_field_development_1207.pdf. Дата обращения: 30.04.2021.
9. Шевченко А. (2020). В Казахстане за 8 месяцев 2020 г. добыли 58,3 млн т нефти и конденсата. Доступно по адресу: <https://neftegaz.ru/news/dobycha/629943-v-kazakhstane-za-8-mesyatsev-2020-g-dobyli-58-3-mln-t-nefti-i-kondensata/>. Дата обращения: 02.05.2021.
10. Чижевский А. (2020). Накопленный объем добычи нефти на Кашаганском месторождении в Казахстане с момента перезапуска достиг 40 млн т. Доступно по адресу: <https://neftegaz.ru/news/dobycha/539689-nakopleny-obem-dobychi-nefti-nakashaganskom-mestorozhdenii-v-kazakhstan-s-momenta-perezapusk-do/>. Дата обращения: 30.04.2021.

MUTUAL EFFECTS OF CLIMATE CHANGE AND AGRICULTURE

DR. AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ВЗАИМНЫЕ ЭФФЕКТЫ ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА И СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Climate change remains one of the most important challenges and threats for humanity. It has substantial economic costs. Greenhouse gas (GHG) emissions are externalities and represent the biggest market failure the world has seen [Stern, 2008]. Negative impacts of climate change vary across different sectors. Agriculture remains one of the most affected ones, which will be significantly changed due to higher emissions and temperature. At the same time, agricultural development also contributes to GHG emissions. Therefore, this commentary aims to analyze bi-directional relationship between climate change and agriculture.

According to estimates, global warming of 2°C, as in the most optimistic forecast, could reduce agricultural output by up to 25%. Results of many country-based studies demonstrate that climate change may lead to considerable losses in the agricultural sector. Evidence from Peru shows that high temperatures reduce agricultural productivity as farmers respond to a drop in yields by increasing the area planted during the agricultural year. It is important to note that household members, including children, work more on the farm when

**ACCORDING TO
ESTIMATES, GLOBAL
WARMING OF
2°C, AS IN THE
MOST OPTIMISTIC
FORECAST,
COULD REDUCE
AGRICULTURAL
OUTPUT BY UP TO
25%**

**ПО ОЦЕНКАМ,
ГЛОБАЛЬНОЕ
ПОТЕПЛЕНИЕ НА
2°C, КАК В САМОМ
ОПТИМИСТИЧЕСКОМ
ПРОГНОЗЕ, МОЖЕТ
СНИЗИТЬ ВЫПУСК
СЕЛЬСКОГО
ХОЗЯЙСТВА ДО 25%**

Изменение климата остается одним из важнейших вызовов и угроз для человечества. Оно имеет существенные экономические издержки. Выбросы парниковых газов являются внешними факторами и представляют собой крупнейший рыночный провал, с которым сталкивается мир [Стерн, 2008]. Негативные последствия изменения климата различаются по секторам. Сельское хозяйство остается одним из наиболее пострадавших секторов, ожидающих значительного изменения из-за увеличения выбросов и температуры. В то же время развитие сельского хозяйства также способствует выбросам парниковых газов. Таким образом, данный комментарий направлен на анализ двусторонней взаимосвязи между изменением климата и сельским хозяйством.

По оценкам, глобальное потепление на 2°C, как в самом оптимистическом прогнозе, может снизить объем сельскохозяйственного производства до 25%. Результаты многих страновых исследований демонстрируют, что изменение климата может привести к значительным потерям в сельскохозяйственном секторе. Данные из Перу

faced with high temperatures. These changes in input use partially offset the drop in agricultural income. Additionally, farmers in hot years change their output mix. This strategy may lead to land degradation and negatively affect human capital accumulation as children spend less time on education [Aragon et al., 2019]. Other examples of negative consequences of climate change on agriculture include cases of African countries. For instance, in 2007, a severe drought in Lesotho, one of the least developed countries in southern Africa, drastically reduced crop yields and increased food prices. As a result, 20% of the country's population required emergency food assistance. According to estimates, climate change contributed to a decline in self-sufficient households in Lesotho by 50% and caused a decrease in the average household purchasing power by 37%. It should be noted that high import dependence, rain-fed agriculture, and extreme climate variability are the main features of many African countries [Otto et al., 2021]. Projections for agricultural sectors of advanced economies are also not promising. According to estimates based on different climate models, future climate change will reduce annual corn productivity in

показывают, что высокие температуры снижают производительность сельского хозяйства, поскольку фермеры реагируют на снижение урожайности увеличением посевных площадей в течение сельскохозяйственного года. Важно отметить, что члены семьи, включая детей, больше работают на ферме, когда сталкиваются с высокими температурами. Эти изменения в использовании ресурсов частично компенсируют падение доходов от сельского хозяйства. Кроме того, в жаркие годы фермеры меняют структуру своей продукции. Эта стратегия может привести к деградации земель и негативно повлиять на накопление человеческого капитала, поскольку дети тратят меньше времени на образование [Арагон и соавторы, 2019].

Другие примеры негативных последствий изменения климата для сельского хозяйства включают случаи африканских стран. Например, в 2007 году сильная засуха в Лесото, одной из наименее развитых стран юга Африки, резко снизила урожайность сельскохозяйственных культур и повысила цены на продукты питания. В результате 20% населения страны нуждалась в

the United States by roughly 15% in 2050. Valued at production quantities and prices averaged over 2006–2010, 15% yield losses would generate annual losses of \$6.7 billion by 2050. The study predicts substantial losses under future climate change in the absence of unprecedented adaptation [Burke and Emerick, 2016]. Many studies forecast that changes in temperature and precipitation will lead to detectable increases in food prices by 2050. Under high uncertainty, by 2050 food prices can increase by up to 84% [Carraro, 2016]. Moreover, climate change affects human health and there is growing recognition of the explicit consequences for mental health and wellbeing. Rural communities are recognized as one of the most vulnerable populations. Therefore, well-informed rural populations are concerned about the environmental, financial, health, and social impacts of climate change [Austin et al., 2020].

Thus, direct consequences of climate change on the agricultural sector include increasing temperatures, weather variability, shifting agroecosystem boundaries, invasive crops and pests, and more frequent extreme weather events. It reduces crop yields, the nutritional quality of major cereals, and livestock productivity [World Bank, 2021]. Climate change contributes to an increase in food prices, which is of great concern for low-income and food import-dependent countries.

At the same time, agricultural activities, in particular crop and livestock production for food, remain important contributors to climate change. Various management practices on agricultural soils, including the application of synthetic and organic fertilizers, the growth of nitrogen-fixing crops, the drainage of organic soils,

**UNDER HIGH
UNCERTAINTY, BY
2050 FOOD PRICES
CAN INCREASE BY
UP TO 84%**

**ПРИ ВЫСОКОЙ
НЕОПРЕДЕЛЕН-
НОСТИ, К 2050
ГОДУ ЦЕНЫ НА
ПРОДОВОЛЬСТВИЕ
МОГУТ УВЕЛИЧИТЬСЯ
ДО 84%**

чрезвычайной продовольственной помощи. Согласно оценкам, изменение климата способствовало сокращению количества самодостаточных домохозяйств в Лесото на 50% и вызвало снижение средней покупательной способности домохозяйств на 37%. Следует отметить, что высокая зависимость от импорта, неорошаемое земледелие и экстремальная изменчивость климата являются основными чертами многих африканских стран [Отто и соавторы, 2021].

Прогнозы для аграрных секторов стран с развитой экономикой также не обнадеживают. Согласно оценкам, основанным на различных климатических моделях, будущее изменение климата приведет к снижению годовой урожайности кукурузы в США примерно на 15% в 2050 году. Оценка по объемам производства и усредненным ценам за 2006–2010 годы показывает, что потеря урожая в 15% приведет к ежегодным потерям в размере \$6.7 миллиардов к 2050 году. Исследование предсказывает значительные издержки в случае будущего изменения климата в отсутствие беспрецедентной адаптации [Берк и Эмерик, 2016]. Многие работы прогнозируют, что изменения температуры и количества осадков приведут к заметному увеличению цен на продукты питания к 2050 году. В условиях высокой неопределенности к 2050 году цены на продукты питания могут вырасти до 84% [Карраро, 2016]. Более того, изменение климата влияет на здоровье человека, и наблюдается рост явных последствий для психического здоровья и благополучия. Сельские общины признаны одним из наиболее уязвимых слоев населения. Поэтому хорошо информированное сельское

and irrigation increase the availability of nitrogen in the soil and result in emissions of nitrous oxide (N₂O). Livestock, in particular cattle, produce methane (CH₄) as part of their normal digestive processes. Moreover, livestock manure management practices also contribute to CH₄ and N₂O emissions. In 2019, the share of the agricultural sector in total GHG emissions in the United States amounted to 10% and they have increased by 12% since 1990. It should be noted that N₂O emissions from soil management increased by 9%, while CH₄ and N₂O emissions from livestock manure management systems surged and amounted to 60% [Environmental Protection Agency (EPA), 2021a].

Various sources show different contributions of agriculture to global GHG emissions. According to the United States EPA (2021b) data, the share of the agricultural sector in the global GHG emissions was equal to 24% in 2010. This share was a direct effect from the cultivation of crops and livestock and deforestation. The OECD (2016) mentions that

население обеспокоено экологическими, финансовыми, медицинскими и социальными последствиями изменения климата [Остин и соавторы, 2020]. Таким образом, прямые последствия изменения климата для сельскохозяйственного сектора включают повышение температуры, изменчивость погоды, смещение границ агроэкосистем, инвазионных видов и вредителей, а также более частые экстремальные погодные явления. Это снижает урожайность, питательную ценность основных зерновых культур и продуктивность животноводства [Всемирный банк, 2021]. Изменение климата способствует росту цен на продукты питания, что вызывает серьезную озабоченность в странах с низким уровнем доходов и зависящих от импорта продуктов питания.

В то же время сельскохозяйственная деятельность, в частности выращивание сельскохозяйственных культур и животноводство для производства продуктов питания, остается важным фактором изме-

agriculture contributes a significant share of the GHG emissions that are causing climate change – 17% directly through agricultural activities and an additional 7-14% through changes in land use. The World Bank (2021) indicates that agriculture currently generates 19–29% of total GHG emissions. It notes that without action, that percentage could rise substantially as other sectors reduce their emissions. Therefore, the share of agriculture in global GHG emissions equals around 30%.

To mitigate the negative consequences of climate change, the Food and Agriculture Organization (FAO) of the United Nations proposes to implement the climate-smart agriculture approach. The approach has three main objectives. Firstly, it aims to increase agricultural productivity and income. Secondly, it intends to adapt and build resilience to climate change. Finally, it aims to reduce and/or remove GHG emissions [FAO, 2021]. However, cross-country differences in adaptation strategies are significant. Advanced countries lead in this process. Scholars from different developed countries conduct various studies on changing the menu for cattle. Recently, researchers from the United States found that green, red, or amber seaweed might turn to be the perfect new ingredient on the menu for cattle. In particular, the *Asparagopsis taxiformis*, red algae growing in the tropics, can inhibit the development of methane in the stomach of cows up to 80%. Researchers from the University of Copenhagen conducted the same study in 2019 experimenting with a variety of algae present in the North Sea. They found a consistent methane reduction of about 20%. At the same time, startups from the United Kingdom proposed burp-catching masks

**THE SHARE OF
AGRICULTURE
IN GLOBAL GHG
EMISSIONS EQUALS
AROUND 30%**

**ДОЛЯ СЕЛЬСКОГО
ХОЗЯЙСТВА В
ГЛОБАЛЬНЫХ
ВЫБРОСАХ
ПАРНИКОВЫХ
ГАЗОВ СОСТАВЛЯЕТ
ПРИМЕРНО 30%**

нения климата. Различные методы управления сельскохозяйственными почвами, включая применение синтетических и органических удобрений, рост азотфиксирующих культур, осушение органических почв и орошение, увеличивают доступность азота в почве и приводят к выбросам оксида азота (N₂O). Домашний скот, особенно крупный рогатый скот, вырабатывает метан (CH₄) как часть нормальных пищеварительных процессов. Более того, практика использования навоза также способствует выбросам CH₄ и N₂O. В 2019 году доля сельскохозяйственного сектора в общих выбросах парниковых газов в США составила 10%, а с 1990 года она увеличилась на 12%. Следует отметить, что выбросы N₂O от управления почвенными ресурсами увеличились на 9%, а выбросы CH₄ и N₂O от систем управления навозом скота резко возросли и составили 60% [Агентство по охране окружающей среды (EPA), 2021a].

Различные источники показывают разный вклад сельского хозяйства в глобальные выбросы парниковых газов. По данным Агентства по охране окружающей среды США (EPA, 2021b), доля сельскохозяйственного сектора в глобальных выбросах парниковых газов в 2010 году составила 24%. Эта доля была прямым результатом выращивания сельскохозяйственных культур и животноводства, а также вырубки лесов. ОЭСР (2016) отмечает, что на сельское хозяйство приходится значительная доля выбросов парниковых газов, вызывающих изменение климата – 17% непосредственно за счет сельскохозяйственной деятельности и еще 7-14% за счет изменений в землепользовании. Всемирный банк

for cattle to help neutralize livestock methane. Many advanced countries also consider new food management systems to reduce food waste [De Lorenzo, 2021]. The situation in developing and low-income countries is different. Traditional agriculture remains a key source of revenue. Farmers do not consider adaptation strategies not only due to financial and technological constraints but also due to poor awareness about bi-directional climate-agriculture relationships. Therefore, the global response to the problem will be uneven. Policymakers in developing countries should consider this issue.

Representatives of agricultural businesses should also be concerned about the future of the sector under climate change. However, agricultural corporations react differently to this global common problem. In the United States, large companies actively lobby against climate policies. In particular, beef and dairy companies appear to act collectively in ways similar to the fossil fuel industry, which built an extensive climate change countermovement. In general, they act through lobbying, political campaigns, and academic research. In particular, they fund their own academic experts, who then publish research that minimizes or denies the causal link between animal agriculture and climate change. It should be noted that six of the big US groups have together spent about \$200 million in lobbying since 2000 [Samuel, 2021].

Thus, climate change and the agricultural sector have bi-directional impacts. To mitigate mutual negative consequences, there is a high need for multilateral cooperation, as individual countries cannot solve these problems. Governments around the world should start their intervention policies. At the same time, advanced countries

LARGE CORPORATIONS TOGETHER WITH GOVERNMENTS SHOULD INVEST IN NEW CLIMATE-FRIENDLY AGRICULTURAL TECHNOLOGIES AND CHANGE FOOD MANAGEMENT SYSTEMS

КРУПНЫЕ КОРПОРАЦИИ ВМЕСТЕ С ПРАВИТЕЛЬСТВАМИ ДОЛЖНЫ ИНВЕСТИРОВАТЬ В НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, БЛАГОПРИЯТНЫЕ ДЛЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА, И ИЗМЕНИТЬ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВИЕМ

(2021) указывает, что в настоящее время на сельское хозяйство приходится 19–29% общих выбросов парниковых газов. Банк отмечает, что без принятия мер этот процент может существенно возрасти, поскольку другие сектора сократят свои выбросы. Таким образом, доля сельского хозяйства в мировых выбросах парниковых газов составляет около 30%.

Чтобы смягчить негативные последствия изменения климата, Продовольственная и сельскохозяйственная организация Организации Объединенных Наций (ФАО) предлагает внедрить климатически оптимизированный подход к сельскому хозяйству. Подход преследует три основные цели. Во-первых, он направлен на повышение производительности сельского хозяйства и доходов. Во-вторых, он предназначен для адаптации и повышения устойчивости к изменению климата. В-третьих, он направлен на сокращение и/или устранение выбросов парниковых газов [ФАО, 2021]. Однако межстрановые различия в стратегиях адаптации значительны. Лидируют в этом процессе развитые страны. Ученые из разных передовых стран проводят различные исследования по изменению меню для крупного рогатого скота. Недавно исследователи из США обнаружили, что зеленые, красные или янтарные водоросли могут стать идеальным новым ингредиентом в меню для крупного рогатого скота. В частности, *Asparagopsis taxiformis*, красные водоросли, растущие в тропиках, могут до 80% подавлять выработку метана в желудке коров. Исследователи из Копенгагенского университета провели такое же исследование в 2019 году, экспе-

and international development institutions should assist developing and low-income countries in their adaptation strategies. Developing countries in turn need to work on raising the awareness of the problem, which will allow the responsible private sector to change their management practices. Large corporations together with governments should invest in new climate-friendly agricultural technologies and change food management systems. These policies can contribute to the sustainable development of the agricultural sector under climate change.

References:

1. Aragon, Fernando, Oteiza, Francisco and Juan Pablo Rud (2019). How do farmers cope with extreme heat? Retrieved from <https://voxdev.org/topic/agriculture/how-do-farmers-cope-extreme-heat>. Accessed on 20.04.2021.
2. Austin, Emma K., Rich, Jane L., Kiem, Anthony S., Handley, Tonelle, Perkins, David and Brian J. Kelly (2020). Concerns about climate change among rural residents in Australia. *Journal of Rural Studies*, 75: 98–109.
3. Burke, Marshall and Kyle Emerick (2016). Adaptation to Climate Change: Evidence from US Agriculture. *American Economic Journal: Economic Policy*, 8 (3): 106–140.

риментируя с различными водорослями, обитающими в Северном море. Они обнаружили последовательное сокращение выбросов метана примерно на 20%. В то же время стартапы из Великобритании предложили для крупного рогатого скота маски для улавливания отрыжки, чтобы нейтрализовать метан. Многие развитые страны также рассматривают новые системы управления продовольствием для сокращения пищевых отходов [Де Лоренцо, 2021].

Ситуация в развивающихся странах и странах с низкими доходами является иной. Традиционное сельское хозяйство остается ключевым источником дохода. Фермеры не рассматривают стратегии адаптации не только из-за финансовых и технологических ограничений, но и из-за недостаточной осведомленности о двусторонних взаимосвязях между климатом и сельским хозяйством. Поэтому глобальный ответ на проблему будет неравномерным. Политики в развивающихся странах должны учитывать этот вопрос.

4. Carraro, Carlo (2016). Climate change: scenarios, impacts, policy, and development opportunities. *Agricultural Economics*, 47: 149–157.
5. De Lorenzo, Daniela (2021). A seaweed diet could reduce cattle's CO2 emissions. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/danieladelorenzo/2021/04/20/a-seaweed-diet-could-reduce-cattles-co2-emissions/?sh=bf936a84b9f0>. Accessed on 20.04.2021.
6. EPA (2021a). Sources of greenhouse gas emissions. Agriculture sector emissions. Retrieved from [https://www.epa.gov/ghgemissions/sources-greenhouse-gas-emissions#:~:text=Various%20management%20practices%20on%20agricultural,oxide%20\(N2O\).&text=Management%20of%20agricultural%20soils%20accounts,from%20the%20Agriculture%20economic%20sector](https://www.epa.gov/ghgemissions/sources-greenhouse-gas-emissions#:~:text=Various%20management%20practices%20on%20agricultural,oxide%20(N2O).&text=Management%20of%20agricultural%20soils%20accounts,from%20the%20Agriculture%20economic%20sector). Accessed on 18.04.2021.
7. EPA (2021b). Global greenhouse gas emissions data. Retrieved from <https://www.epa.gov/ghgemissions/global-greenhouse-gas-emissions-data#Sector>. Accessed on 18.04.2021.
8. FAO (2021). Climate-Smart agriculture. Retrieved from <http://www.fao.org/climate-smart-agriculture/en/>. Accessed on 17.04.2021.
9. OECD (2016). Agriculture and climate change: Towards sustainable, productive and climate-friendly agricultural systems. Retrieved from https://www.oecd.org/agriculture/ministerial/background/notes/4_background_note.pdf. Accessed on 18.04.2021.
10. Otto, Friederike, Verschuur, Jasper and Piotr Wolski (2021). How climate change drove food insecurity in the 2007 Lesotho drought. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2021/03/lesotho-and-south-africa-the-effects-of-drought-on-climate->

Представители агробизнеса также должны быть обеспокоены будущим сектора в условиях изменения климата. Однако сельскохозяйственные корпорации по-разному реагируют на эту глобальную общую проблему. В США крупные компании активно лоббируют против климатической политики. В частности, компании по производству мясной и молочной продукции действуют сообща аналогично индустрии ископаемого топлива, которая выстроила широкое противодействие климатической политике. Как правило, влияние происходит посредством лоббирования, политических кампаний и академических исследований. В частности, они финансируют своих собственных академических экспертов, которые затем публикуют исследования, минимизирующие или отрицающие причинно-следственную связь между животноводством и изменением климата. Следует отметить, что с 2000 года шесть крупных американских групп вместе потратили около \$200 миллионов на лоббирование [Самуэль, 2021].

Таким образом, изменение климата и сельскохозяйственный сектор имеют дву-

change/. Accessed on 18.04.2021.

11. Samuel, Sigal (2021). It's not just big oil. Big meat also spends millions to crush good climate policy. Retrieved from <https://www.vox.com/future-perfect/22379909/big-meat-companies-spend-millions-lobbying-climate>. Accessed on 18.04.2021.
12. Stern, Nicholas (2008). The economics of climate change. American Economic Review: Papers & Proceedings, 98: 2-37.
13. World Bank (2021). Climate-smart agriculture. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/climate-smart-agriculture>. Accessed on 17.04.2021.

сторонние воздействия. Для смягчения взаимных негативных последствий существует большая потребность в многостороннем сотрудничестве, поскольку отдельные страны не могут решить эти проблемы. Правительствам всего мира следует начать свою политику вмешательства. В то же время развитым странам и международным институтам развития следует помочь развивающимся странам и странам с низкими доходами в их стратегиях адаптации. Развивающиеся страны, в свою очередь, должны работать над повышением осведомленности о проблеме, что позволит ответственному частному сектору изменить свою практику управления. Крупные корпорации вместе с правительствами должны инвестировать в новые технологии, благоприятные для сельского хозяйства, а также изменить системы управления продовольствием. Эта политика может способствовать устойчивому развитию сельскохозяйственного сектора в условиях изменения климата.

Источники:

1. Арагон, Фернандо, Отейса, Франсиско и Хуан Пабло Руд (2019). Как фермеры справляются с сильной жарой? Доступно по адресу: <https://voxdev.org/topic/agriculture/how-do-farmers-cope-extreme-heat>. Дата обращения: 20.04.2021.
2. Берк, Маршалл и Кайл Эмерик (2016). Адаптация к изменению климата: данные сельского хозяйства США. Американский экономический журнал: Экономическая политика, 8 (3): 106–140.
3. Всемирный банк (2021). Климатически оптимизированное сельское хозяйство. Доступно по адре-

су: <https://www.worldbank.org/en/topic/climate-smart-agriculture>. Дата обращения: 17.04.2021.

4. Де Лоренцо, Даниэла (2021). Диета из морских водорослей может снизить выбросы CO₂ у крупного рогатого скота. Доступно по адресу: <https://www.forbes.com/sites/danieladelorenzo/2021/04/20/a-seaweed-diet-could-reduce-cattles-co2-emissions/?sh=bf936a84b9f0>. Дата обращения: 20.04.2021.
5. EPA (2021a). Источники выбросов парниковых газов. Выбросы в сельскохозяйственном секторе. Доступно по адресу: [https://www.epa.gov/ghgemissions/sources-greenhouse-gas-emissions#:~:text=Various%20management%20practices%20on%20agricultural,oxide%20\(N2O\).&text=Management%20of%20сельское%20хозяйство%20почва%20счетов,от%20Сельское%20экономическое%20сектор](https://www.epa.gov/ghgemissions/sources-greenhouse-gas-emissions#:~:text=Various%20management%20practices%20on%20agricultural,oxide%20(N2O).&text=Management%20of%20сельское%20хозяйство%20почва%20счетов,от%20Сельское%20экономическое%20сектор). Дата обращения: 18.04.2021.
6. EPA (2021b). Глобальные данные о выбросах парниковых газов. Доступно по адресу: <https://www.epa.gov/ghgemissions/global-greenhouse-gas-emissions-data#Sector>. Дата обращения: 18.04.2021.
7. Карраро, Карло (2016). Изменение климата: сценарии, воздействия, политика и возможности развития. Экономика сельского хозяйства, 47: 149–157.
8. Остин, Эмма К., Рич, Джейн Л., Кием, Энтони С., Хэндли, Тонелл, Перкинс, Дэвид и Брайан Дж. Келли (2020). Обеспокоенность по поводу изменения климата среди сельских жителей Австралии. Журнал сельских исследований 75: 98–109.
9. Отто, Фридерике, Вершур, Джаспер и Петр Вольски (2021). Как изменение климата повлияло на отсутствие продовольственной безопасности во время засухи в Лесото в 2007 году. Доступно по адресу: <https://www.weforum.org/agenda/2021/03/lesotho-and-south-africa-the-effects-of-daught-on-climate-change/>. Дата обращения: 18.04.2021.
10. ОЭСР (2016). Сельское хозяйство и изменение климата: на пути к устойчивым, продуктивным и благоприятным для климата сельскохозяйственным системам. Доступно по адресу: https://www.oecd.org/agriculture/ministerial/background/notes/4_background_note.pdf. Дата обращения: 18.04.2021.
11. Самуэль, Сигал (2021). Это не просто большая нефть. Big Meat также тратит миллионы на подавление хорошей климатической политики. Доступно по адресу: <https://www.vox.com/future-perfect/22379909/big-meat-companies-spend-millions-lobbying-climate>. Дата обращения: 18.04.2021.
12. Стерн, Николас (2008). Экономика изменения климата. Американский экономический обзор: документы и материалы, 98: 2-37.
13. ФАО (2021). Климатически оптимизированное сельское хозяйство. Доступно по адресу: <http://www.fao.org/climate-smart-agriculture/en/>. Дата обращения: 17.04.2021.

ENHANCING THE CAPACITY OF THE KORDAY-AK ZHOL CHECKPOINT: IMPLICATIONS FOR BILATERAL COOPERATION

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПОВЫШЕНИЕ ПРОПУСКНОЙ СПОСОБНОСТИ КПП КОРДАЙ-АКЖОЛ: ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ДВУСТОРОННЕГО СОТРУДНИЧЕСТВА

On April 2, 2021, the major border checkpoint at Kazakh-Kyrgyz international boundary – the Korday-Ak Zhol was opened after renovation by Prime Minister of Kazakhstan Askar Mamin and Prime Minister of Kyrgyzstan Ulukbek Maripov. During the opening ceremony, which was part of the ninth meeting of the inter-governmental council, counterparts discussed the further development of border cooperation. By enlarging the throughput of the checkpoint, in particular, sides aspire to boost the movement of people and trade flows that have multiple effects for bilateral partnership [Primeminister.kz, 2021]. Against this backdrop, the article discusses prospects of renovated border checkpoint and elaborate the border cooperation between Kazakhstan and Kyrgyzstan in principal.

The Korday-Ak Zhol checkpoint is an important vein of connectivity in the region. Located on the highway leading to Almaty (200 km) and next to Bishkek (20 km), it is a major border post for people and cars along the Kazakh-Kyrgyz borders. Before the pandemic, it served around 10,000 people and 1,500 cars every day. During the peak times such as the tou-

THE KORDAY-AK ZHOL CHECKPOINT IS AN IMPORTANT VEIN OF CONNECTIVITY IN THE REGION

КПП КОРДАЙ-АК ЖОЛ ЯВЛЯЕТСЯ ВАЖНЫМ СВЯЗУЮЩИМ ЗВЕНОМ В РЕГИОНЕ

Премьер-министр Казахстана Аскар Мамин и премьер-министр Кыргызстана Улукбек Марипов, 2 апреля 2021 года, открыли модернизированный пункт пропуска на казахстанско-киргизской международной границе - Кордай-Ак Жол. Во время церемонии открытия, которая проходила в рамках девятого заседания межправительственного совета, стороны обсудили дальнейшее развитие приграничного сотрудничества. В частности, увеличивая пропускную способность КПП, стороны стремятся увеличить передвижение людей и торговые потоки, которые имеют множество последствий для двустороннего партнерства [Primeminister.kz, 2021]. В связи с этим, далее в статье обсуждаются перспективы обновленного пункта пропуска и в целом раскрывается приграничное сотрудничество между Казахстаном и Кыргызстаном.

Контрольно-пропускной пункт (КПП) Кордай-Ак Жол является важным связующим звеном в регионе. Расположенный на трассе, ведущей в Алматы (200 км) и рядом с Бишкеком (20 км), КПП является основным пограничным постом

rist season or Sundays, the number reached up to 35,000 people and 2,500 cars, which led to long queues [Azattyk, 2021]. The decision to expand the capacity of one of the busiest border crossing points (BCP) was followed during the visit of Kazakh President Kassym-Jomart Tokayev to Kyrgyzstan in November 2019, which resulted in closing the border for reconstruction in February 2020. At present, the upgraded checkpoints permit to cross from 1,000 to 2,500 vehicles and from 6,000 to 25,000 people per day. To achieve it, the building area was increased by 3.5 times to 4.9 thousand square meters, allowing to boost the capacity of traffic lanes from 2 to 8 and the number of passport control booths from 13 to 34 [Primeminister.kz, 2021].

The upgrade of the border facilities was awaited by pedestrians since it is the major route for passengers, cars, buses, and mini-buses

для пешеходов и автомобилистов вдоль казахстанско-кыргызской границы. До пандемии приграничный пост ежедневно обслуживал около 10 000 человек и 1500 автомобилей. В разгар сезона, в туристический сезон или по воскресеньям, количество достигало 35 000 человек и 2500 автомобилей, что приводило к длинным очередям [Азаттык, 2021]. Решение о расширении пропускной способности одного из наиболее загруженных пунктов пересечения границы было принято во время визита президента Казахстана Касым-Жомарта Токаева в Кыргызстан в ноябре 2019 года, в результате которого КПП Кордай-Ак Жол был закрыт на реконструкцию в феврале 2020 года. После модернизации, данный КПП позволяет пропускать от 1 000 до 2 500 автомобилей и от 6 000 до 25 000 человек ежедневно. Для достижения этого площадь застройки

along the border. Travelers from Kazakhstan cross the Korday border post, nearest to the Dordoy market, for purchasing goods in the major re-export center in Central Asia for bazaar-type products [Kaminski, Mitra, 2010]. During the summer season, the border post is overloaded with tourists traveling to Issyk-Kul, a popular tourist destination thanks to its high-altitude lake. It also connects citizens of Korday town with Bishkek, where they study, work or purchase goods due to its closeness. Kyrgyz citizens also pass the border through the Ak Zhol BCP due to its proximity to Bishkek and Almaty. Because the area is populated from both sides of the border, there is a high percentage of local border crossings, too. The mini-buses traveling between Bishkek-Almaty, as well as a regular bus line to Krasnoyarsk, Russia also supports a large number of pedestrians crossing the border [ADB, 2018].

Besides the Korday-Ak Zhol BCP, along the Kazakh-Kyrgyz borders, there are seven automobile and one railway checkpoints. Among them, the Karasu-Ak-Tilek located 30

была увеличена в 3,5 раза до 4,9 тыс. кв. м, что позволило увеличить пропускную способность полос движения с 2 до 8 и количество кабин паспортного контроля с 13 до 34 [Primeminister.kz, 2021].

Больше всего модернизации КПП на границе ждали пешеходы, так как данный КПП является основным пунктом пересечения границы для пассажиров, автомобилей, автобусов и микроавтобусов. Путешественники из Казахстана пересекают пограничный пост Кордай, ближайший к рынку Дордой для покупки товаров базарного типа в крупном центре реэкспорта в Центральной Азии [Камински, Митра, 2010]. В летний сезон пограничный пост переполнен туристами, направляющимися в Иссык-Куль, популярное туристическое направление благодаря высокогорному озеру. КПП Кордай-Ак Жол также связывает жителей города Кордай с Бишкеком, где они учатся, работают или покупают товары. Граждане Кыргызстана также пересекают границу через Ак Жол из-за его близости к Бишкеку и Алматы.

km northeast of Bishkek and 200 km southeast of Almaty is the major checkpoint for freight vehicles. Like Kordai-Ak Zhol, it is another busy BCP, which in majority serves commercial trucks and cement trucks, carrying raw materials for or from the Kant Cement Factory.

A movement of people and goods between two countries proceed within the Eurasian Economic Union (EAEU) procedures of free movement without the use of customs declaration and state control, where both are members of. Yet, the Kazakh-Kyrgyz border sometimes experiences obstacles related to the mechanisms of border control. In particular, Kyrgyzstan claimed a number of times on the accumulation of trucks due to Kazakhstan's hindrance. Kyrgyz authorities even appealed to the World Trade Organization and the Eurasian Economic Commission on that issue. Kazakh side requests for better control, since, according to Kazakh authorities, Kyrgyzstan underestimates data on the export and import of goods by 10 times, which results in sufficient underpayment of VAT to the budget of Kazakhstan and partner countries [Kapital, 2020]. Kyrgyz authorities, in their turn, deny that smuggling is a problem within the system, insisting that it all are individual cases [Djanibekova, 2020].

In essence, the Kazakh-Kyrgyz borders always were a critical junction for transporting Chinese goods. Being the first Central Asian country that joined the World Trade Organization (WTO), Kyrgyzstan, from the beginning, actively used its potential with other WTO members like China. Thanks to preferential tariffs for the WTO members, along with liberal economic policies of the country, Kyrgyzstan became a Eurasian re-

**THE UPGRADED
CHECKPOINTS
PERMIT TO CROSS
FROM 1,000 TO 2,500
VEHICLES AND FROM
6,000 TO 25,000
PEOPLE PER DAY**

**ПОСЛЕ
МОДЕРНИЗАЦИИ,
КПП ПОЗВОЛЯЕТ
ПРОПУСКАТЬ ОТ
1 000 ДО 2 500
АВТОМОБИЛЕЙ
И ОТ 6 000 ДО
25 000 ЧЕЛОВЕК
ЕЖЕДНЕВНО**

Поскольку этот район заселен по обе стороны границы, здесь также высок процент пересечений местным населением. Микроавтобусы, курсирующие между Бишкеком и Алматы, а также регулярные автобусные маршруты до Красноярска, Россия, дополнительно обеспечивают большим количеством пешеходов, пересекающих границу [АБР, 2018].

Помимо КПП Кордай-Ак Жол, вдоль казахстанско-киргизской границы есть семь автомобильных и один железнодорожный пункт пропуска. Среди них КПП Карасу-Ак-Тилек, расположенный в 30 км к северо-востоку от Бишкека и в 200 км к юго-востоку от Алматы, является основным контрольно-пропускным пунктом для грузовых автомобилей. Как и Кордай-Ак Жол, это загруженный КПП, который в основном обслуживает грузовые автомобили и цементовозы, доставляющие сырье для цементного завода в/из Кант(а).

Стоит отметить, перемещение людей и товаров между двумя странами происходит в рамках процедур свободного передвижения Евразийского экономического союза (ЕАЭС) без использования таможенной декларации и государственного контроля, в которой обе страны являются членами. Тем не менее, казахстанско-киргизская граница иногда сталкивается с препятствиями, связанными с механизмами пограничного контроля. В частности, Кыргызстан несколько раз заявлял о скоплении грузовиков из-за препятствий со стороны Казахстана. Власти Кыргызстана даже обращались по этому поводу во Всемирную торговую организацию и Евразийскую экономическую комиссию. Казахстанская сто-

export hub with its center at the Dordoy market. Located 13 km from the Korday-Ak Zhol BCP, Dordoy supplied markets of Kazakhstan, Uzbekistan, and Russia with goods from China, Korea, Turkey, and other countries. There, according to different estimates, 70%-90% of goods coming from China were re-exported to other counties [Mogilevskii, 2012]. Although these privileges reduced when Kyrgyzstan entered the Customs Union and Kazakhstan opened its Special Economic Zone (SEZ) with China on its own borders, Kyrgyz people still attempt to benefit from Chinese transit. Probably, such attempts to hinder actual volumes of transported goods cause difficulties for both sides.

On top of that, border inspection becomes an issue when political circumstances call for it. In addition to a famous closure of borders, a reaction to the then-president of Kyrgyzstan Atambayev's statements in 2017, the borders were forced to operate in a special mode or were completely closed during the Korday events in 2020, revolutions in Kyrgyzstan in

рона требует усиления контроля, поскольку, по мнению казахстанских властей, Кыргызстан занижает данные по экспорту и импорту товаров в 10 раз, что приводит к значительной недоплате НДС в бюджет Казахстана и стран-партнеров [Капитал, 2020]. Власти Кыргызстана, в свою очередь, отрицают, что контрабанда является проблемой внутри системы, настаивая на том, что все это индивидуальные случаи [Джанибекова, 2020].

По сути, казахстанско-киргизская граница всегда была важным узлом для транспортировки китайских товаров. Кыргызстан, будучи первой страной Центральной Азии, присоединившейся к Всемирной торговой организации (ВТО), с самого начала активно использовал свой потенциал с другими членами ВТО, такими как Китай. Благодаря льготным тарифам для членов ВТО, наряду с либеральной экономической политикой страны, Кыргызстан стал евразийским центром реэкспорта с центром на рынке «Дордой». Расположенный

2005, and 2010.

In general, Kazakh-Kyrgyz borders are strategic for ground-level interaction, since the borders are crossed every day by over 18 thousand people and more than 600 units of transport equipment [Amrebayev, 2020]. In 2019, according to the State Border Service of the Kyrgyz Republic, 12.1 million people crossed the Kazakh-Kyrgyz borders, but in 2020, the number decreased by five times – to 2.6 million due to coronavirus restrictions [Ulukbek uulu, 2021].

Hence, it is seen that the renovation of the key border checkpoint is a strategic step to enlarge the existing cooperation, whilst upgrading border facilities aims to eliminate existing border control issues. A memorandum of cooperation between Khorgos SEZ (Kazakhstan) and Naryn SEZ (Kyrgyzstan), along with prospects for the establishment of a joint Alatau Cross-Border Trade Centre at the Karasu – Ak Tilek checkpoint is another promising decision of the ninth inter-governmental council [Primeminister. kz, 2021]. We could only add that smart operation of borders benefits not only bordering countries but also affects the supply chain of the region and far beyond, which was well demonstrated during the restrictions caused by the recent pandemic.

References:

1. ADB (2018). TA-9487REG: Almaty-Bishkek Economic Corridor Support. Kyrgyz Republic Report. Retrieved from <https://www.almaty-bishkek.org/uploads/reports/ABEC-BCP-Process-Kyrgyz-Republic-Report.pdf>. Accessed on 9.03.2021.
2. Amrebayev, Aydar (2020). Kazakhstan – Kyrgyzstan: The Border of Friendship and Cooperation or Misunderstanding and Rivalry? Retrieved from <https://cabar.asia/en/kazakhstan-kyrgyzstan-the-border-of-friendship-and-cooperation-or-misunderstanding-and-rivalry>. Accessed on 9.03.2021.
3. Azattyk (2021). The opening of the Ak-Zhol-Avtodorozhniy checkpoint took place

BESIDES THE KORDAY-AK ZHOL BCP, ALONG THE KAZAKH-KYRGYZ BORDERS, THERE ARE SEVEN AUTOMOBILE AND ONE RAILWAY CHECKPOINTS

ПОМИМО КПП КОРДАЙ-АК ЖОЛ, ВДОЛЬ КАЗАХСТАНСКО-КИРГИЗСКОЙ ГРАНИЦЫ ЕСТЬ СЕМЬ АВТОМОБИЛЬНЫХ И ОДИН ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫЙ ПУНКТ ПРОПУСКА

в 13 км от КПП Кордай-Ак Жол, «Дордой» поставлял на рынки Казахстана, Узбекистана и России товары из Китая, Кореи, Турции и других стран. По разным оценкам, 70–90% товаров, поступающих из Китая в Дордой, реэкспортировались в другие страны [Могилевский, 2012]. Хотя эти привилегии уменьшились после вступления Кыргызстана в Таможенный союз, а Казахстан открыл особую экономическую зону (СЭЗ) с Китаем на своих собственных границах, кыргызстанцы все еще пытаются извлечь выгоду из китайского транзита. Вероятно, подобные попытки мешают реальным объемам перевезенных товаров, которые вызывают трудности у обеих сторон.

Кроме того, пограничный контроль становится проблемой, когда этого требуют политические обстоятельства. Помимо известного закрытия границ в ответ на заявления тогдашнего президента Кыргызстана Атамбаева в 2017 году, границы были вынуждены работать в особом режиме или были полностью закрыты во время кордайских событий в 2020 году, революций в Кыргызстане в 2005 и 2010 годах.

В целом казахстанско-киргизские границы имеют стратегическое значение для взаимодействия на уровне людей, поскольку границы ежедневно пересекают более 18 тысяч человек и более 600 единиц транспортного оборудования [Амребаев, 2020]. В 2019 году, по данным Государственной пограничной службы КР, казахстанско-кыргызскую границу пересекло 12,1 миллиона человек, но в 2020 году это число уменьшилось в пять раз – до 2,6 миллиона из-за ограничений по коронавирусу [Улукбек уулу, 2021].

with the participation of the heads of government of Kyrgyzstan and Kazakhstan. Retrieved from <https://rus.azattyk.org/a/sostoyalos-otkrytie-kpp-ak-zhol-avto-dorozhnyy-posle-remonta/>. Accessed on 9.03.2021.

4. Djanibekova, Nurjamal (2020). Kyrgyzstan, Kazakhstan border crises complicated by mutual distrust. Retrieved from <https://eurasianet.org/kyrgyzstan-kazakhstan-border-crises-complicated-by-mutual-distrust>. Accessed on 9.03.2021.
5. Kaminski, Bartlomiej and Mitra, Saumya (2012). Borderless Bazaars and Regional Integration in Central Asia: Emerging Patterns of Trade and Cross-Border Cooperation. Directions in Development-Trade. Washington, DC: World Bank.
6. Kapital (2020). Kazakhstan and Kyrgyzstan have agreed to open all checkpoints on the border. Retrieved from <https://kapital.kz/gosudarstvo/87754/kazakhstan-i-kyrgyzstan-dogovorilis-ob-otkrytii-vsekh-punktov-propuska-na-granitse.html>. Accessed on 9.03.2021.
7. Mogilevskii, Roman (2012). Re-export Activities in Kyrgyzstan: Issues and Prospects. Institute of Public Policy and Administration. Working Paper No.9, 2012. Retrieved from <https://www.ucentralasia.org/Content/Downloads/UCA-IPPA-WP-9-Re-export-Eng.pdf>. Accessed on 9.03.2021.
8. Primeminister.kz (2021). The Prime Ministers of Kazakhstan and Kyrgyzstan have opened a modernized checkpoint "Korday - Ak Zhol". Retrieved from <https://www.primeminister.kz/ru/news/premer-ministry-kazakhstan-i-kyrgyzstan-otkryli-modernizirovannyi-punkt-propuska-korday-ak-zhol-23131>. Accessed on 9.03.2021.
9. Ulukbek uulu, Yrysbeke (2021). Kyrgyzstan and Kazakhstan have opened the largest border checkpoint. What has changed. Retrieved from <https://rus.azattyk.org/a/31183632.html>. Accessed on 9.03.2021.

Таким образом, становится очевидным, что реконструкция ключевого пограничного пункта является стратегическим шагом к расширению существующего сотрудничества, тогда как модернизация пограничных объектов направлена на устранение существующих проблем пограничного контроля. Меморандум о сотрудничестве между СЭЗ «Хоргос» (Казахстан) и СЭЗ «Нарын» (Кыргызстан), а также перспективы создания совместного центра приграничной торговли Алатау на КПП Карасу - Ак-Тилек - еще одно многообещающее ре-

IT IS SEEN THAT THE RENOVATION OF THE KEY BORDER CHECKPOINT IS A STRATEGIC STEP TO ENLARGE THE EXISTING COOPERATION, WHILST UPGRADING BORDER FACILITIES AIMS TO ELIMINATE EXISTING BORDER CONTROL ISSUES

РЕКОНСТРУКЦИЯ КЛЮЧЕВОГО ПОГРАНИЧНОГО ПУНКТА ЯВЛЯЕТСЯ СТРАТЕГИЧЕСКИМ ШАГОМ К РАСШИРЕНИЮ СУЩЕСТВУЮЩЕГО СОТРУДНИЧЕСТВА, ТОГДА КАК МОДЕРНИЗАЦИЯ ПОГРАНИЧНЫХ ОБЪЕКТОВ НАПРАВЛЕНА НА УСТРАНЕНИЕ СУЩЕСТВУЮЩИХ ПРОБЛЕМ ПОГРАНИЧНОГО КОНТРОЛЯ

kabar.kg

шение девятого межправительственного совета [Primeminister.kz, 2021]. Мы могли бы только добавить, что разумное управление границами приносит пользу не только приграничным странам, но также влияет на цепочку поставок в регионе и далеко за его пределами, которое было хорошо продемонстрировано во время ограничений, вызванных пандемией.

Источники:

1. АБР (2018). ТА-9487REG: Поддержка экономического коридора Алматы-Бишкек. Отчет Кыргызской Республики. Доступно по адресу: <https://www.almaty-bishkek.org/uploads/reports/ABEC-BCP-Process-Kyrgyz-Republic-Report.pdf>. Дата обращения: 9.03.2021.

2. Амребаев, Айдар (2020). Казахстан – Кыргызстан: граница дружбы и сотрудничества или непонимания и соперничества? Доступно по адресу: <https://cabar.asia/en/kazakhstan-kyrgyzstan-the-border-of-friendship-and-cooperation-or-misunderstanding-and-rivalry>. Дата обращения: 9.03.2021.
3. Азаттык (2021). Открытие КПП «Ак-Жол-автоторожный» состоялось при участии глав правительств Кыргызстана и Казахстана. Доступно по адресу: <https://rus.azattyk.org/a/sostoyalos-otkrytie-kpp-ak-zhol-avtodorozhnyy-posle-remonta/>. Дата обращения: 9.03.2021.
4. Джанибекова, Нурджамал (2020). Кыргызско-казахстанский пограничный кризис осложнился взаимным недоверием. Доступно по адресу: <https://eurasianet.org/kyrgyzstan-kazakhstan-border-crises-complicated-by-mutual-distrust>. Дата обращения: 9.03.2021.
5. Камински, Бартломей и Митра, Саумья (2012). Базары без границ и региональная интеграция в Центральной Азии: новые модели торговли и приграничного сотрудничества. Направления в Развитии-Торговле. Вашингтон, округ Колумбия: Всемирный банк.
6. Капитал (2020). Казахстан и Кыргызстан договорились об открытии всех пунктов пропуска на границе. Доступно по адресу: <https://kapital.kz/gosudarstvo/87754/kazakhstan-i-kyrgyzstan-dogovorilis-ob-otkrytii-vsekh-punktov-propuska-na-granitse.html>. Дата обращения: 9.03.2021.
7. Могилевский, Роман (2012). Резкспортная деятельность в Кыргызстане: проблемы и перспективы. Институт государственной политики и управления. Рабочий документ № 9, 2012 г. Доступно по адресу: <https://www.ucentralasia.org/Content/Downloads/UCA-IPPA-WP-9-Reexport-Eng.pdf>. Дата обращения: 9.03.2021.
8. Primeminister.kz (2021). Премьер-Министры Казахстана и Кыргызстана открыли модернизированный пункт пропуска «Кордай - Ак Жол». Доступно по адресу: <https://www.primeminister.kz/ru/news/premer-ministry-kazahstana-i-kyrgyzstana-otkryli-modernizirovannyi-punkt-propuska-korday-ak-zhol-23131>. Дата обращения: 9.03.2021.
9. Улукбек уулу, Ырысбек (2021). Кыргызстан и Казахстан открыли крупнейший пункт пропуска на границе. Что это изменило. Доступно по адресу: <https://rus.azattyk.org/a/31183632.html>. Дата обращения: 9.03.2021.

QUALITY ELITES ARE ALSO NEEDED

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

НЕОБХОДИМОСТЬ КАЧЕСТВЕННЫХ ЭЛИТ

The prosperity of nations was always a question of an immense importance and the foundations of it have been researched extensively since the very creation of states. There were various schools of thoughts proposing numerous factors as the true sources of prosperity of states. Nowadays, institutional theory is one of the most dominant in the field of "creation of wealth" research. However, if institutions generally speaking are the "rules of the game", then the following question is called - "Who chooses and sets these rules?". According to Casas and Cozzi [2020] elites are the factor that both directly and indirectly (by manipulating the institutions) affects the "outcome of the game" - human and economic development within a state. Therefore, the researchers have created an elite quality index to assess the characteristics of elites of different nations and their roles in the value creation and extraction processes in their respective societies. The following document - "Elite Quality Report 2020: 32 Country Scores and Global Rank" was published in September 2020, it summarized the researchers' findings and presented their fresh view on the factors of success of nations on a global scale.

**THE RESEARCHERS
HAVE CREATED
AN ELITE
QUALITY INDEX
TO ASSESS THE
CHARACTERISTICS
OF ELITES OF
DIFFERENT
NATIONS**

**ИССЛЕДОВАТЕЛИ
СОЗДАЛИ ИНДЕКС
КАЧЕСТВА ЭЛИТ
ДЛЯ ОЦЕНКИ
ХАРАКТЕРИСТИК
ЭЛИТ РАЗНЫХ
НАЦИЙ**

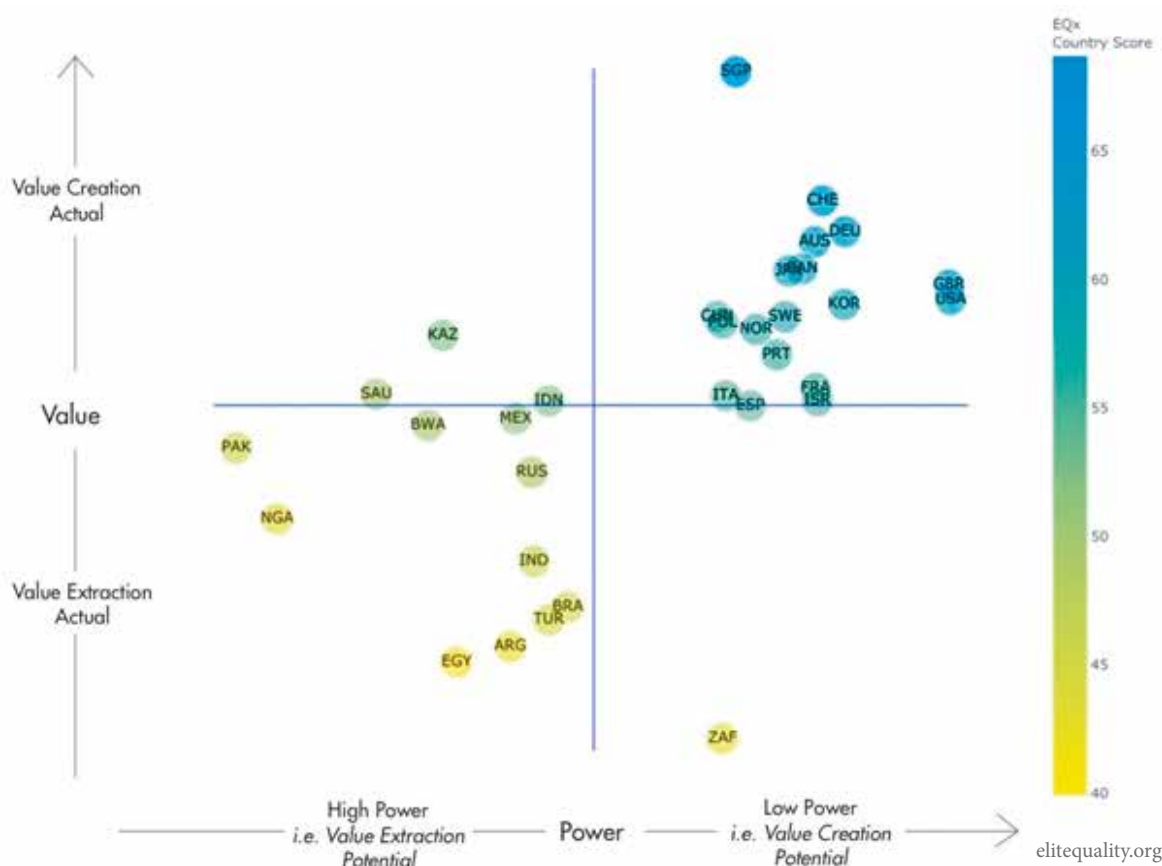
Процветание наций всегда было вопросом огромной важности, и основы такого процветания широко исследовались с момента создания государств. Существовало множество школ мысли, предлагавших различные факторы в качестве истинных источников процветания государств. В настоящее время институциональная теория является одной из доминирующих в области исследования «создания богатства». Однако, если институты в целом являются «правилами игры», то возникает следующий вопрос: «Кто выбирает и устанавливает эти правила?». Согласно Касасу и Коззи [2020], элиты являются фактором, который как прямо, так и косвенно (манипулируя институтами) влияет на «исход игры» - человеческое и экономическое развитие в рамках государств. Поэтому исследователи создали индекс качества элит для оценки характеристик элит различных наций и их роли в процессах создания и извлечения ценностей в соответствующих обществах. Документ под названием «Отчет о качестве элит 2020: результаты 32-х стран и глобальный рейтинг» был опубликован в сентябре 2020 года, в нем обобщены выводы исследовате-

To understand the nature of the influence of elites, it is firstly necessary to define who the elites actually are. The authors define the elites as the "narrow, coordinated groups with business models that successfully accumulate wealth". Moreover, in the report the elites are called "an empirical inevitability" and said to "supply essential coordination capacity to society" [Casas and Cozzi, 2020]. Subsequently, the authors evaluate the quality of elites based on the impact of their actions - higher quality elites create more value for their nation than they extract, lower quality elites do the opposite. One more significant factor the authors pay a lot of attention to is the power of elites - their dominance in the political and economic spheres of a country. Power and the impacts of value extraction behavior of elites (or its abundance) are measured using 72 indicators. As a result, all of the thirty two countries featured in the research are divided into four broad categories.

First category - Competitive Elites, elites who

лей, и представлено их актуальное видение факторов успеха наций в глобальном масштабе.

Чтобы понять природу влияния элит, прежде всего необходимо определить, кем на самом деле являются элиты. Авторы определяют элиты как «узкие, скоординированные группы, пользующиеся бизнес-моделями, которые успешно накапливают богатство». Более того, в отчете элиты названы «эмпирической неизбежностью» и сказано, что они «обеспечивают обществу необходимый координирующий потенциал» [Касас и Коззи, 2020]. Соответственно, авторы оценивают качество элит на основе результатов их действий - элиты более высокого качества создают для своей страны больше экономической ценности, чем извлекают в свою пользу, элиты более низкого качества делают обратное. Еще один существенный фактор, на который авторы обращают большое внимание, это власть элит - их доминирование

have relatively little power and use it to create value for their nations. The richest and most developed countries of the world make up the majority of this category, with some notable exceptions, such as China.

Second category - Enlightened Elites, elites possessing much more power over politics and economy within their countries than the Competitive ones, yet using this power for value creation, rather than value extraction. The authors included only three countries from the list to this category - Kazakhstan, Saudi Arabia and Indonesia.

Third category - Rentier Elites, those who have a lot of power and use it to enrich themselves to the detriment of the rest of economic actors of their country. The second largest category, including most of the featured developing countries.

Fourth category - Striving Elites, elites that are relatively weak in terms of their power, yet they use all of their limited resources for personal gain. The only country in this category is the Republic of South Africa (RSA).

It is interesting to focus on the unique placement Kazakhstan has within the matrix. According to the authors of the rating the elites of Kazakhstan are close to their counterparts from China, Poland and Norway in terms of value creation, also being ahead of Portugal, Italy, Spain, France and Israel in the same terms. That puts the local elites into the first half of the value-creation part of the rating. At the same time local elites are in the list of five most powerful elites, being close to their counterparts from Egypt and Botswana in terms of their dominance in the political and economic spheres. Only the elites of Botswana, Nigeria, Pakistan and Saudi Arabia possess more power in their

**HIGHER QUALITY
ELITES CREATE MORE
VALUE FOR THEIR
NATION THAN THEY
EXTRACT**

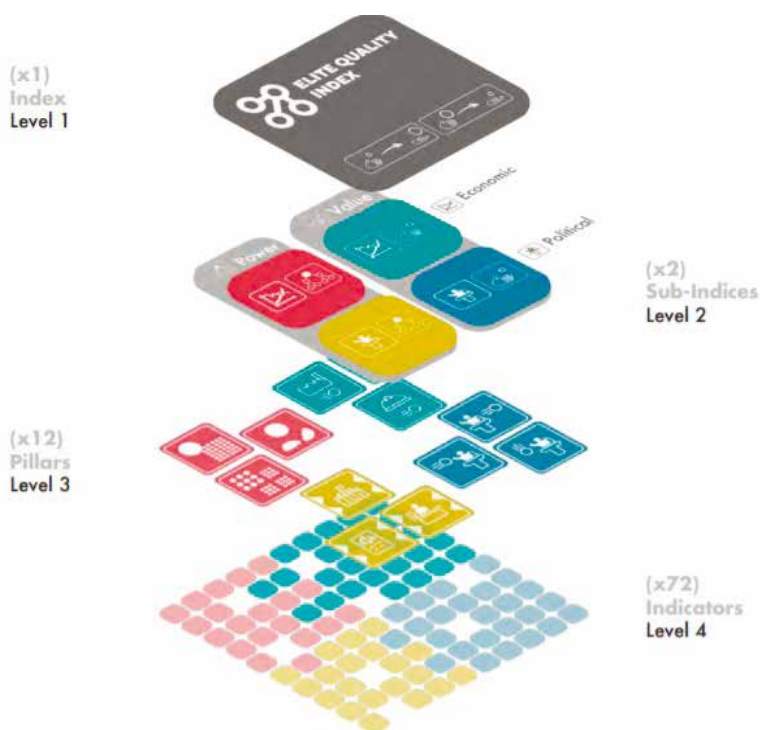
**ЭЛИТЫ БОЛЕЕ
ВЫСОКОГО
КАЧЕСТВА СОЗДАЮТ
ДЛЯ СВОЕЙ
СТРАНЫ БОЛЬШЕ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ЦЕННОСТИ, ЧЕМ
ИЗВЛЕКАЮТ В СВОЮ
ПОЛЬЗУ**

в политической и экономической сферах страны. Власть и результаты влияния элит измеряются с помощью 72 показателей. В результате, все тридцать две страны, включенные в исследование, распределены по четырем широким категориям.

Первая категория - Конкурентные Элиты. Это элиты, которые обладают относительно небольшой властью и используют ее для создания ценности для своих стран. Большинство из этой категории составляют самые богатые и развитые страны мира, за некоторыми заметными исключениями, такими как Китай.

Вторая категория - Просвещенные Элиты. Это элиты, обладающие гораздо большей властью над политикой и экономикой в своих странах, чем Конкурентные элиты, но использующие эту власть для создания ценности в пользу своей страны в большей степени, чем для ее извлечения в свою пользу. В эту

respective countries than the Kazakhstan's elite does.

Overall, such a placement is quite favorable for the country, as according to the authors of the research the value creating patterns of behavior of elites can be associated with extensive economic and human development within a nation. However, it is difficult to expect such a situation to be consistent in the long run, as the fate of the country's prosperity mostly depends on the patterns of behavior of the elites, not on the institutions, without much control from the civil society. In such a case, any negative change in the behavior of the elites will not be corrected and can cause the shift of the whole country to the third category, subsequently negatively impacting it in terms of economic and human development. Therefore the most beneficial strategy for the country could include both the promotion of the current value creating patterns of behavior of local elites, and the steady growth of level of societal control over the elites. In the long run this can shift Kazakhstan from the second category to the first one, ensuring the future growth opportunities of the nation.

категорию авторы включили только три страны из списка: Казахстан, Саудовскую Аравию и Индонезию.

Третья категория – Элиты-Рантье. Это элиты, которые обладают большой властью и используют ее для собственного обогащения в ущерб остальным экономическим игрокам своей страны. Это вторая по величине категория, включающая большинство представленных развивающихся стран.

Четвертая категория – Борющиеся Элиты. Это элиты, которые относительно слабы с точки зрения своей власти, но используют все свои ограниченные ресурсы исключительно для личной выгоды. Единственная страна в этой категории – Южно-Африканская Республика (ЮАР).

Интересно сосредоточить внимание на уникальном месте, которое Казахстан занимает в данной матрице. По мнению авторов рейтинга, казахстанские элиты близки к своим коллегам из Китая, Польши и Норвегии с точки зрения созидания ценности, а также опережают в этом плане Португалию, Италию, Испанию, Фран-

Regarding societal control, it can take various forms. More formalized ones include the creation of NGOs/NCOs, sending requests about problematic issues, observing elections, taking part in governmental discussion initiatives, etc. Informal ways of empowering the societal structures can include civil journalism, enlightenment and education of fellow citizens, legal pickets, etc. In both cases, the final goal of such activities is the promotion of cooperation within society and increased civil activity.

The report is also helpful at pointing out the most critical problems the countries have, the resolution of which could lead to a great improvement overall. For Kazakhstan such an issue is evidently connected to the predominance of some industries over the others in the economy of the state. It isn't difficult to guess what industry is implied in that case, as the oil and gas sector is the one still massively overshadowing the others in the local economy. In that regard, the report is further highlighting the significance and relevance of an economic diversification of Kazakhstan that has been discussed widely since 2014 [Asian Development Bank, 2018]. This is especially significant as the whole world is shifting towards the "greener" energy with ever increasing speed [The Economist, 2020]. Another two serious issues, where Kazakhstan has scored one of the lowest in the list are the low levels of "creative destruction" (deliberate dismantling of established processes in order to make way for improved methods of production) [Investopedia, n.d.] in the economy and the high rates or monopolization of state power by the elites.

Regarding the factors that have put Kazakhstan in its quite favorable position in the rating, the authors point out the low levels of resource

**THE FATE OF
THE COUNTRY'S
PROSPERITY MOSTLY
DEPENDS ON THE
PATTERNS OF
BEHAVIOR OF THE
ELITES, NOT ON THE
INSTITUTIONS**

**СУДЬБА СТРАНЫ
В БОЛЬШЕЙ
СТЕПЕНИ ЗАВИСИТ
ОТ ПАТТЕРНОВ
ПОВЕДЕНИЯ ЭЛИТ, А
НЕ ОТ ИНСТИТУТОВ**

цию и Израиль. Таким образом, местные элиты попадают в первую половину рейтинга с точки зрения создания ценности для своей страны. В то же время местные элиты входят в пятерку элит, наделенных наибольшей властью, приближаясь к своим коллегам из Египта и Ботсваны по своему доминированию в политической и экономической сферах. Только элиты Ботсваны, Нигерии, Пакистана и Саудовской Аравии обладают большей властью в своих странах, чем элиты Казахстана.

В целом, такая ситуация достаточно благоприятна для страны, поскольку, по мнению авторов исследования, паттерны поведения элит, создающие ценность, могут положительно влиять на экономическое и человеческое развитие нации. Однако, трудно ожидать, что такая ситуация будет устойчивой в долгосрочной перспективе, поскольку судьба страны в основном зависит от паттернов поведения элит, а не от институтов, и не имеет достаточного контроля со стороны гражданского общества. В таком случае любое негативное изменение в поведении элит не будет скорректировано и может вызвать переход всей страны в третью категорию, что впоследствии негативно отразится на ее экономическом и человеческом развитии. Поэтому наиболее выгодная стратегия для страны может включать как продвижение существующих ценностей, создающих паттерны поведения местных элит, так и неуклонный рост уровня общественного контроля над элитами. В конечном итоге это может перевести Казахстан из второй категории в первую, обеспечивая будущие возможности роста страны. Что касается общественного контроля, то он может принимать различные

extraction in the labor market, low levels of power concentration in the hands of a nation's leading firms and an optimal management of public finances. In these spheres Kazakhstan has overtaken the most of the countries in the list, including some of the most developed countries of the world. In terms of the labour market one of the significant factors that have affected such a placement is the relatively low unemployment rate in Kazakhstan, even compared with OECD average [World Bank, n.d.].

Unfortunately, as the rating includes only 32 countries currently it is difficult to compare Kazakhstan with some of its immediate and most relevant regional neighbors from Central Asia. Yet, there are two countries mentioned in the list that are very important to Kazakhstan in terms of trade, and share borders with it - Russian Federation and People's Republic of China. The position of Russia in the list is relatively low, it is only twenty third, four positions below Kazakhstan, between Saudi Arabia and Botswana. At the same time Kazakhstan's Eastern neighbor is situated quite high in the list - number twelve, between Poland and Norway. As it was mentioned before, Kazakhstani and Chinese elites

формы. Более формальные методы включают создание НПО / НКО, формирование и отправку официальных запросов по проблемным вопросам, наблюдение за выборами, участие в правительственных дискуссионных инициативах и т.д. Неформальные способы расширения прав и возможностей общественных структур могут включать гражданскую журналистику, просвещение и образование сограждан, проведение акций и т. д. В обоих случаях конечной целью такой деятельности является продвижение сотрудничества внутри общества и повышение гражданской активности.

Отчет также указывает на наиболее серьезные проблемы, решение которых могло бы привести к значительному улучшению ситуации для каждой отдельно взятой страны. Для Казахстана такая проблема, очевидно, связана с преобладанием одних отраслей над другими в экономике государства. Нетрудно догадаться, какая отрасль подразумевается в этом случае, поскольку нефтегазовый сектор все еще значительно превосходит другие в местной экономике. В этой связи в от-

share approximately the same level of value creation and are identified as value creating elites, yet counterintuitively Chinese elites possess much less power than their local counterparts which results in the overall higher ranking. Interestingly enough the elites of Russia are also less dominant than the Kazakhstani ones, however the difference in this case is not significant. More importantly, Russian elites are identified as value extractors according to the research, and in that regard they are closer to Pakistan and Botswana, than to China or Kazakhstan.

The authors of the research have already stated that the report will be published on an annual basis, therefore providing an opportunity to track the changes in the quality of elites across the countries and their impact on their respective societies. Moreover, additional factors will be included to the research, making it more precise and objective. This is especially

THE REPORT IS HELPFUL AT POINTING OUT THE MOST CRITICAL PROBLEMS THE COUNTRIES HAVE, THE RESOLUTION OF WHICH COULD LEAD TO A GREAT IMPROVEMENT OVERALL

ОТЧЕТ УКАЗЫВАЕТ НА НАИБОЛЕЕ СЕРЬЕЗНЫЕ ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЕ КОТОРЫХ МОГЛО БЫ ПРИВЕСТИ К ЗНАЧИТЕЛЬНОМУ УЛУЧШЕНИЮ СИТУАЦИИ ДЛЯ КАЖДОЙ ОТДЕЛЬНО ВЗЯТОЙ СТРАНЫ

чете подчеркивается важность и актуальность экономической диверсификации Казахстана, которая широко обсуждается с 2014 года [Азиатский Банк Развития, 2018]. Это особенно важно, поскольку весь мир все быстрее движется в сторону «зеленой» энергии [The Economist, 2020]. Еще две серьезные проблемы, по которым Казахстан занял одно из самых низких мест в списке, - это низкие уровни «созидательного разрушения» (преднамеренного демонтажа установленных процессов в пользу более совершенных методов производства) [Investopedia, б.д.] в экономике и высокий уровень монополизации государственной власти элитами.

Что касается факторов, благодаря которым Казахстан получил относительно высокое место в рейтинге, авторы отмечают хорошую ситуацию на рынке труда, низкий уровень концентрации власти в руках ведущих фирм страны и оптимальное управление государственными финансами. В этих

important for such countries as Kazakhstan, as the country's vector of development depends more on the behavioural patterns of the elites, rather than on the more transparent and sustainable institutions.

References:

1. Asian Development Bank (2018). Kazakhstan Accelerating Economic Diversification. Retrieved from <https://www.adb.org/ru/publications/kazakhstan-economic-diversification>. Accessed on 12.01.2021.
2. Casas T., and Cozzi G. (2020). Elite Quality Report 2020: 32 Country Scores and Global Rank. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3676776. Accessed on 07.01.2021.
3. Investopedia (n.d.). Creative Destruction. Retrieved from <https://www.investopedia.com/terms/c/creative-destruction.asp>. Accessed on 17.01.2021.
4. The Economist (2020). Is it the End of the Oil Age? Retrieved from <https://www.economist.com/leaders/2020/09/17/is-it-the-end-of-the-oil-age>. Accessed on 12.01.2021.
5. World Bank (n.d.). Unemployment, Total (% of Total Labor Force) (National Estimate). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=KZ-OE>. Accessed on 14.01.2021.

сферах Казахстан обогнал большинство стран в списке, в том числе некоторые из наиболее развитых стран мира. Что касается рынка труда, одним из значительных факторов, повлиявших на такую ситуацию, является относительно низкий уровень безработицы в Казахстане, даже по сравнению со средним показателем по ОЭСР [Всемирный банк, б.д.].

К сожалению, поскольку в настоящее время рейтинг включает только 32 страны, трудно сравнивать Казахстан с некоторыми из его ближайших и наиболее значимых региональных соседей из Центральной Азии. Тем не менее, в списке упомянуты две страны, которые очень важны для Казахстана с точки зрения торговли, а также имеют общую с республикой границу: Российская Федерация и Китайская Народная Республика. Положение России в списке относительно низкое - двадцать третье место, на четыре позиции ниже Казахстана, между Саудовской Аравией и Ботсваной. При этом восточный сосед Казахстана занимает довольно высокое место в списке

– двенадцатое, между Польшей и Норвегией. Как упоминалось ранее, казахстанские и китайские элиты находятся примерно на одном уровне с точки зрения создания ценности для своих стран, однако, как это ни парадоксально, китайские элиты обладают гораздо меньшей властью, чем их местные коллеги, что приводит к более высокому положению в рейтинге в целом. Что интересно, российские элиты также оценены как менее доминантные, чем казахстанские, однако разница в данном случае несущественная. Что еще более важно, согласно исследованию, российские элиты определены как элиты, которые извлекают больше ценности из страны в свою пользу, нежели создают ее для остальных, и в этом отношении они ближе к Пакистану и Ботсване, чем к Китаю или Казахстану.

Авторы исследования уже заявили, что отчет будет публиковаться ежегодно, что дает возможность отслеживать изменения в качестве элит в странах и их влияние на соответствующие общества. Кроме того, в исследование будут включены дополнительные факторы, что сделает его более точным и объективным. Это особенно важно для таких стран, как Казахстан, поскольку вектор развития страны в данный момент больше зависит от паттернов поведения элит, нежели от более прозрачных и устойчивых институтов.

Источники:

1. Азиатский Банк Развития (2018). Казахстан ускоряет диверсификацию экономики. Доступно по адресу: <https://www.adb.org/ru/publications/kazakhstan-economic-diversification>. Дата обращения: 12.01.2021.
2. Касас Т., и Коззи Г. (2020). Отчет о качестве элит 2020: результаты 32-х стран и глобальный рейтинг. Доступно по адресу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3676776. Дата обращения: 07.01.2021.
3. Investopedia (б.д.). Созидательное разрушение. Доступно по адресу: <https://www.investopedia.com/terms/c/creative-destruction.asp>. Дата обращения: 17.01.2021.
4. The Economist (2020). Конец нефтяного века? Доступно по адресу: <https://www.economist.com/leaders/2020/09/17/is-it-the-end-of-the-oil-age>. Дата обращения: 12.01.2021.
5. Всемирный Банк (б.д.). Безработица (% общей рабочей силы) (национальная оценка). Доступно по адресу: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=KZ-OE>. Дата обращения: 14.01.2021.

THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES AND THREE DECADES OF REGIONAL COOPERATION IN THE POST-SOVIET SPACE

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

СОДРУЖЕСТВО НЕЗАВИСИМЫХ ГОСУДАРСТВ И ТРИ ДЕСЯТИЛЕТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА НА ПОСТСОВЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

December 2021 will mark 30 years since the Commonwealth of Independent States (CIS) was founded. The "Agreement Establishing the Commonwealth of Independent States" signed by the leaders of the Byelorussian SSR, the Russian SFSR, and the Ukrainian SSR on December 8, 1991, gave birth to the organization [Prlib.ru, 1991]. On 21 December 1991, the heads of Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, Moldova, Armenia, and Azerbaijan signed the Alma-Ata Protocol [Web.archive.org, 1991], which created the framework and legal terms of the organization. By May 1994, 12 out of 15 Former Soviet States became members of the CIS, which was founded to serve as a regional intergovernmental organization that would promote political, military, economic, and socio-cultural cooperation between the newly formed states.

Dynamic political, economic and socio-cultural shifts that actively transformed the Post-Soviet states during 1990s fueled the motivation of the newly formed states, except for the three Baltic countries, to participate actively in the new organization. The Post-Soviet countries necessitated urgent solutions for acute socio-eco-

**THE CIS DID NOT
AIM TO ENHANCE
ECONOMIC
INTEGRATION
BUT TO REGULATE
INTEGRATION
PROCESSES THAT
HAPPENED TO BE
DUE TO DIFFERENT
REASONS**

**ЦЕЛЬЮ СНГ БЫЛО
НЕ СОЗДАНИЕ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ИНТЕГРАЦИИ, А
РЕГУЛИРОВАНИЕ
ИНТЕГРАЦИОННЫХ
ПРОЦЕССОВ,
КОТОРЫЕ ИМЕЛИ
МЕСТО БЫТЬ**

В декабре 2021 года исполнится 30 лет со дня основания Содружества Независимых Государств (СНГ). "Соглашение о создании Содружества Независимых Государств", подписанное руководителями Белорусской ССР, РСФСР и Украинской ССР 8 декабря 1991 г., положило начало этой организации [Prlib.ru, 1991]. 21 декабря 1991 года главы Казахстана, Узбекистана, Туркменистана, Таджикистана, Кыргызстана, Молдовы, Армении и Азербайджана подписали Алма-Атинский протокол [Web.archive.org, 1991], который создал основу и правовые условия организации. К маю 1994 года уже 12 из 15 бывших советских республик стали членами СНГ, которое было создано как региональная межправительственная организация, которая будет содействовать политическому, военному, экономическому и социально-культурному сотрудничеству между новообразованными государствами.

Динамичные политические, экономические и социокультурные сдвиги, которые активно трансформировали постсоветские государства в 1990-е годы, подпитывали мотивацию вновь образованных государств, за исключением трех

nomic problems and, at the same time, had to carry out transition reforms. Despite the political independence of the member-states and different political priorities, the economies of the Post-Soviet states were highly interconnected, which required intense interaction and cooperation. These and other factors cemented the relations inside the CIS fueling the enthusiasm the member-states to take joint actions within the framework of the organization. Therefore, there has been a period of dynamic formation of the organization during 1990s. Yet in March of 1992, the heads of parliaments of Armenia, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, Tajikistan and Uzbekistan signed an agreement on the Inter-Parliamentary Assembly of Member States of the CIS, which was established as an advisory institution to discuss issues and consider draft documents of mutual interest [Cis.minsk.by, 2010]. In January of 1993, the charter of the CIS was adopted in Minsk, which outlined all the main goals and norms of relations between member-states [Cis.minsk.by, 1993]. In October of 1994, the member-states established an Interstate Eco-

↑ стран Балтии, к активному участию в новой организации. Постсоветские страны нуждались в безотлагательном решении острых социально-экономических проблем и в то же время были вынуждены быстро проводить необходимые реформы перехода экономики на рыночные условия. Несмотря на политическую независимость стран-участниц и различные политические приоритеты, экономики постсоветских государств были сильно взаимосвязаны, что требовало интенсивного взаимодействия и сотрудничества. Эти и другие факторы укрепили отношения внутри СНГ, подогревая энтузиазм стран-участниц к совместным действиям в рамках организации. Таким образом, в 1990-е годы был период динамичного становления организации. Еще в марте 1992 года главы парламентов Армении, Беларуси, Казахстана, Кыргызстана, России, Таджикистана и Узбекистана подписали соглашение о Межпарламентской ассамблее государств-членов СНГ, которая была создана как консультативный орган для обсуждения вопросов и рассмотрения проектов, представляющих взаимный ин-

conomic Committee of the Economic Union that was designed to regulate economic relations and agreements as well as integration processes within the commonwealth [Files.stroyinf.ru, 1994]. It is important to note the CIS did not aim to enhance economic integration but to regulate integration processes that happened to be due to different reasons.

The trends inside the CIS gradually started to change in 2000s and centrifugal forces started to prevail over centripetal movements. Several reasons indicate that there was a breakdown in the development of geopolitical and economic processes in the Post-Soviet territory that happened to be encompassed by the CIS. The momentum gained in the beginning of the formation of the CIS was practically lost by the middle of the first decade of the 21st century. It is important to note that it would be partially misleading to explain the decline of the CIS by the fact of some of the CIS member-states being pulled by another integration project, namely the EU. Out of six CIS members-states that are formal members of the Eastern Partnership initiative, only Georgia, Ukraine and Moldova are actively working on implementing the European integration. Although Georgia and Ukraine have practically abandoned the CIS, Moldova is still a full member of the organization. Moreover, in August 2005, Turkmenistan, which does not participate in any other integration projects, changed its status from full member to an associated observer of the CIS [Ria.ru, 2009].

It is worth mentioning that the CIS as a whole has been losing its economic grounds over the last decade. One of functions of the CIS is the development of economic cooper-

**THE CIS MEMBERS
ARE OPENING
UP TO OTHER
MARKETS MORE
THAN DEVELOPING
MUTUAL TRADE**

**СТРАНЫ СНГ
ОТКРЫВАЮТСЯ
ДЛЯ ДРУГИХ
РЫНКОВ БОЛЬШЕ,
ЧЕМ РАЗВИВАЮТ
ВЗАИМНУЮ
ТОРГОВЛЮ**

терес [Cis.minsk.by, 2010]. В январе 1993 года в Минске был принят Устав СНГ, в котором были изложены все основные цели и нормы взаимоотношений между странами-участницами [Cis.minsk.by, 1993]. В октябре 1994 г. страны-участницы учредили Межгосударственный экономический комитет Экономического союза, призванный регулировать экономические отношения и соглашения, а также интеграционные процессы в рамках Содружества [Files.stroyinf.ru, 1994]. Важно отметить, что целью СНГ было не создание экономической интеграции, а регулирование интеграционных процессов, которые имели место быть.

Тенденции внутри СНГ постепенно начали меняться в 2000-х годах, и центробежные силы стали преобладать над центростремительными движениями. Несколько причин указывают на поворот в развитии геополитических и экономических процессов на постсоветском пространстве, которые целиком охватывало СНГ. Инерция, полученная в начале становления СНГ, была практически утеряна к середине первого десятилетия XXI века. Важно отметить, что было бы частично ошибочным объяснять упадок СНГ тем фактом, что некоторые страны-участницы были втянуты другим интеграционным проектом, а именно ЕС. Из шести стран-участниц СНГ, которые являются формальными участниками инициативы "Восточное партнерство", только Грузия, Украина и Молдова активно работают над реализацией европейской интеграции. Хотя Грузия и Украина практически вышли из СНГ, Молдове это не мешает оставаться полноправным членом организации. Более того, в августе 2005 г. Туркменистан, не участвующий ни в каких других интегра-

ation through trade liberalization. All current members of the organization except for Uzbekistan, Azerbaijan, and Turkmenistan have signed the FTA that implies reduced import tariffs for a wide range of commodities. The fact is that the mutual trade among the current members of the CIS FTA (\$105.1 billion) makes only 11.9% of their total trade (\$883.5 billion) [UN Comtrade, 2021]. In other words, the CIS members are mostly outward-oriented in terms of trade and the difference between mutual trade and trade with the rest of the world grows over time. From 2010 to 2019, the sum of the total external trade of the CIS FTA members has grown by 23.8%, while the mutual trade between the member-states has increased only by 6.9%. Hence, the CIS members are opening up to other markets more than developing mutual trade. This trend also reflects the structure of the economies of the members of the commonwealth that made little progress in the diversification of their exports since the collapse of the USSR.

High vulnerability to prices of exports of primary commodities was one of the main factors that brought down the economic growth

ционных проектах, изменил свой статус с полноправного члена на ассоциированного наблюдателя от СНГ [Ria.ru, 2009].

Следует отметить, что в последнее десятилетие СНГ в целом теряет свои экономические основы. Одна из функций СНГ - развитие экономического сотрудничества через либерализацию торговли. Все нынешние члены организации, за исключением Узбекистана, Азербайджана и Туркменистана, подписали Соглашение о свободной торговле, которое подразумевает снижение импортных тарифов на широкий спектр товаров. Дело в том, что взаимная торговля нынешних участников ССТ СНГ (105,1 млрд долларов) составляет лишь 11,9% от их общего товарооборота (883,5 млрд долларов) стран-участниц [UN Comtrade, 2021]. Другими словами, члены СНГ в основном ориентированы на внешние рынки с точки зрения торговли, и разница между взаимной торговлей и торговлей с остальным миром со временем растет. С 2010 по 2019 год сумма совокупной внешней торговли стран-участниц ССТ СНГ выросла на 23,8%, в то время

in CIS during recent years. The 12 states that were initially members of the organization have seen rapid economic growth rates. From 1998 up until the crisis of 2008, the CIS economies have grown at about 8% annually on average, compared to the world average of 3.3% and other middle-income states that had 5.5% of annual GDP growth. However, the growth rates have sharply reduced after the crisis of 2008 and over the last decade, it was on average at 3.5% of annual GDP growth. This is still higher than the world average (2.5%) but considerably lower than in other middle-income states (4.7%). Hence, in general, we can note the prevalence of disintegration patterns in terms of trade and economic deceleration in the CIS over the last ten years [World Bank data, 2021].

On the other hand, the economic cooperation between the CIS member-states is not dwindling either, at least in institutional terms. In July 2010, after years of negotiations, Russia, Belarus and Kazakhstan launched a Customs Union [Interfax.ru, 2010] that eventually became the Eurasian

как взаимная торговля между странами-участницами увеличилась только на 6,9%. Таким образом, страны СНГ открываются для других рынков больше, чем развивают взаимную торговлю. Эта тенденция также отражает структуру экономик стран-членов Содружества, которые не добились значительного прогресса в диверсификации своего экспорта после распада СССР.

Высокая чувствительность к ценам на экспорт сырьевых товаров была одним из основных факторов, замедлявших экономический рост в СНГ в последние годы. В 12 странах-участниц, изначально входивших в организацию, наблюдались высокие темпы экономического роста. С 1998 года до кризиса 2008 года экономика стран СНГ росла в среднем примерно на 8% в год по сравнению со среднемировым показателем 3,3% и другими странами со средним уровнем дохода, которые росли по 5,5% годового роста ВВП. Однако темпы роста резко снизились после кризиса 2008 года, и за последнее десятилетие они составляли в среднем 3,5% годового прироста

Economic Union (EAEU) in 2015. In the same year, two other countries of the CIS (Kyrgyzstan and Armenia) became members of the EAEU [Eurasiancommission.org, 2015]. Despite the two regional structure not being formally related, it shows there is economic integration activities going on within the same geographic area but in different institutional frameworks. Hence, the decline of the CIS during the last 15 years should neither be understood as an indicator of regional integration nor of disintegration.

The processes in the CIS that took place during its first decades of existence indicate that the organization served to a great extent as a tool to solve immediate problems of economic transition and social tensions in member-states. The organization evolved quickly involving 12 out of 15 Post-Soviet states mainly thanks to low transaction costs and the similarity of socio-economic situation these countries found themselves in after the collapse of the USSR. The role and importance of the CIS has been gradually declining after 2000 as majority of the member-states have firmly stepped on transition paths and formulated their geopolitical priorities. However, the CIS should not be considered as the sole indicator of cooperation and integration among Post-Soviet states that are still in their early stages of formation and nation building. Besides the CIS and other existing regional organizations in this territory, we can expect the emergence of other regional structures promoting various forms of cooperation and integration between the Post-Soviet states in the future.

References

1. Cis.minsk.by (1993). Charter of the Commonwealth of Independent

WE CAN NOTE THE PREVALENCE OF DISINTEGRATION PATTERNS IN TERMS OF TRADE AND ECONOMIC DECELERATION IN THE CIS OVER THE LAST TEN YEARS

В ЦЕЛОМ МОЖНО ОТМЕТИТЬ ПРЕОБЛАДАНИЕ ДЕЗИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ТОРГОВЛИ И ЗАМЕДЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В СНГ ЗА ПОСЛЕДНИЕ ДЕСЯТЬ ЛЕТ

ВВП. Это по-прежнему выше, чем в среднем в мире (2,5%), но значительно ниже, чем в других странах со средним уровнем дохода (4,7%). Таким образом, в целом можно отметить преобладание дезинтеграционных процессов с точки зрения торговли и замедления экономического роста в СНГ за последние десять лет [World Bank data, 2021].

С другой стороны, экономическое сотрудничество в целом между странами СНГ тем не менее не сокращается, по крайней мере, в институциональном плане. В июле 2010 года, после многих лет переговоров, Россия, Беларусь и Казахстан создали Таможенный союз [Interfax.ru, 2010], который в конечном итоге стал Евразийским экономическим союзом (ЕАЭС) в 2015 году. В том же году две другие страны СНГ (Кыргызстан и Армения) стали членами ЕАЭС [Eurasiancommission.org, 2015]. Несмотря на то, что две региональные структуры формально не связаны, это показывает, что деятельность по экономической интеграции осуществляется в одной и той же географической зоне, но в разных институциональных рамках. Следовательно, упадок СНГ за последние 15 лет не следует понимать ни как показатель региональной интеграции, ни как показатель дезинтеграции.

Процессы, происходившие в СНГ в течение первых десятилетий его существования, показывают, что организация в значительной степени служила инструментом для решения насущных проблем переходного периода в экономике и социальной напряженности в государствах-членах. Организация быстро развивалась, охватив 12 из 15 постсоветских государств, в основном благодаря низким издерж-

States. Retrieved from <https://cis.minsk.by/page/show?id=180>. Accessed on 28.04.2021.

2. Cis.minsk.by (2010). Inter-Parliamentary Assembly of Member States of the Commonwealth of Independent States (IPA CIS). Retrieved from <https://cis.minsk.by/page/show?id=204>. Accessed on 28.04.2021.
3. Cis.minsk.by (2021). Results of the meeting of the Council of CIS Foreign Ministers. Retrieved from https://cis.minsk.by/news/18518/itogi_zasedaniya_soveta_ministrov_inostrannyh_del_sng_aprelja_2021_goda%29. Accessed on 23.04.2021.
4. UN Comtrade (2021). International trade data. Retrieved from <https://comtrade.un.org/data/>. Accessed on 24.04.2021.
5. Eurasiancommission.org (2015). Kyrgyzstan joined the Eurasian Economic Union. Retrieved from <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/12-08-2015-1.aspx>. Accessed on 24.04.2021.
6. Files.stroyinf.ru (1994). Agreement on the Creation of the Interstate Economic Union Committee. Retrieved from <https://files.stroyinf.ru/Data1/1/1266/index>.

кам взаимодействия и схожести социально-экономической ситуации, в которой эти страны оказались после распада СССР. Роль и значение СНГ постепенно снижались после 2000 г., поскольку большинство государств-членов твердо вступили на путь перехода и сформулировали свои геополитические приоритеты. Однако СНГ не следует рассматривать как единственный индикатор сотрудничества и интеграции постсоветских государств, которые все еще находятся на ранних стадиях становления и национального строительства. Помимо СНГ и других существующих региональных организаций на этой территории, в будущем можно ожидать появления других региональных структур, продвигающих различные формы сотрудничества и

htm. Accessed on 28. 04.2021.

7. Interfax.ru (2010). Customs Code between Russia, Belarus and Kazakhstan entered into force. Retrieved from <https://www.interfax.ru/business/144140>. Accessed on 28.04.2021.
8. Prlib.ru (1991). The «Belovezh Agreement» signed. Retrieved from <https://www.prlib.ru/history/619792>. Accessed on 28.04.2021.
9. Ria.ru (2009). Commonwealth of Independent States. Retrieved from <https://ria.ru/20090522/171962452.html>. Accessed on 24.04.2021.
10. Web.archive.org (1991). Alma-Ata Declaration. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20180808213727/http://gaidar-arc.ru/databasedocuments/theme/details/2880>. Accessed on 24.04.2021.
11. World Bank data (2021). GDP growth (annual %). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>. Accessed on 24.04.2021.

**THE CIS
SHOULD NOT
BE CONSIDERED
AS THE SOLE
INDICATOR OF
COOPERATION
AND INTEGRATION
AMONG POST-
SOVIET STATES
THAT ARE STILL
IN THEIR EARLY
STAGES OF
FORMATION AND
NATION BUILDING**

**СНГ НЕ СЛЕДУЕТ
РАССМАТРИВАТЬ
КАК
ЕДИНСТВЕННЫЙ
ИНДИКАТОР
СОТРУДНИЧЕСТВА
И ИНТЕГРАЦИИ
ПОСТСОВЕТСКИХ
ГОСУДАРСТВ,
КОТОРЫЕ ВСЕ ЕЩЕ
НАХОДЯТСЯ НА
РАННИХ СТАДИЯХ
СТАНОВЛЕНИЯ И
НАЦИОНАЛЬНОГО
СТРОИТЕЛЬСТВА**

интеграции между постсоветскими государствами.

Источники

1. Cis.minsk.by (1993). Устав Содружества Независимых Государств (г. Минск, 22 января 1993 года). Доступно по адресу: <https://cis.minsk.by/page/show?id=180>. Дата обращения: 28.04.2021.
2. Cis.minsk.by (2010). Межпарламентская Ассамблея государств - участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ). Доступно по адресу: <https://cis.minsk.by/page/show?id=204>. Дата обращения: 28.04.2021.
3. Cis.minsk.by (2021). Итоги заседания Совета министров иностранных дел СНГ (2 апреля 2021 года). Доступно по адресу: https://cis.minsk.by/news/18518/itogi_zasedaniya_soveta_ministrov_inostrannyh_del_sng_%282_aprelja_2021_goda%29. Дата обращения: 23.04.2021.
4. UN Comtrade (2021). Данные о международной торговле. Доступно по адресу: <https://comtrade.un.org/data/>. Дата обращения: 24.04.2021.
5. Eurasiancommission.org (2015). Кыргызстан присоединился к Евразийскому экономическому союзу. Доступно по адресу: <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/12-08-2015-1.aspx>. Дата обращения: 24.04.2021.
6. Files.stroyinf.ru (1994). Соглашение о создании Межгосударственного экономического комитета экономического союза. Доступно по адресу: <https://files.stroyinf.ru/Data1/1/1266/index.htm>. Дата обращения: 28.04.2021.
7. Interfax.ru (2010). Таможенный кодекс между Россией, Беларуссией и Казахстаном вступил в силу. Доступно по адресу: <https://www.interfax.ru/business/144140>. Дата обращения: 28.04.2021.
8. Prlib.ru (1991). Подписано «Беловежское соглашение». Доступно по адресу: <https://www.prlib.ru/history/619792>. Дата обращения: 28.04.2021.
9. Ria.ru (2009). Содружество Независимых Государств. Доступно по адресу: <https://ria.ru/20090522/171962452.html>. Дата обращения: 24.04.2021.
10. Web.archive.org (1991). Алма-Атинская декларация. Доступно по адресу: <https://web.archive.org/web/20180808213727/http://gaidar-arc.ru/databasedocuments/theme/details/2880>. Дата обращения: 24.04.2021.
11. World Bank data (2021). Рост ВВП (% годовых). Доступно по адресу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>. Дата обращения: 24.04.2021.

KAZAKHSTAN DEALS WITH THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON MIGRATION

ZHARMUKHAMED ZARDYKHAN

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

КАЗАХСТАН РЕАГИРУЕТ НА ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ COVID-19 НА МИГРАЦИЮ

Today, after more than a year since the declaration of global pandemic around mid-March 2020, we are finally able to contemplate its tremendous impact on all spheres of life, most of which could now be examined in a new light, as various local and global statistical data and analyses for the last year are being revealed. As is widely claimed, among the broad range of social, economic and political consequences of the pandemic, the impact on world demographics, whether through mortality, fertility or migration, presents one of the biggest challenges for the countries to cope with [Chamie, 2021]. Indeed, as the recent United Nations report suggests the disruption of human mobility through closed borders and restricted travel slowed down

Сегодня, спустя более года со дня объявления глобальной пандемии в середине марта 2020 года, у нас наконец-то появилась возможность осознать её огромное влияние на все сферы жизни и рассмотреть его в новом свете, особенно после появления местных и глобальных статистических данных и их анализа за прошедший год. Как часто утверждалось, среди широкого диапазона социальных, экономических и политических последствий пандемии, одним из самых серьезных вызовов для стран является ее влияние на демографическую ситуацию, будь то через смертность, рождаемость или миграцию [Шаами, 2021]. Действительно, как утверждается в недавнем докладе

the growth of international migrants alone by 27 per cent, affecting the lives of almost 281 million people living outside their country of origin [UN DESA, 2021]. On the other hand, the disruptive consequences of the pandemic affected not only the international mobility, but also domestic migration, changing the conventional patterns of mobility between urban and rural areas, residential and touristic settlements, industrial and educational centers within countries.

In this regard, Kazakhstan is not an exception, as the country experiences all the consequences of the disruption of international travel, closed borders, and social-economic impediments caused by the global pandemic, trying to mitigate the negative consequences and adapt to new realities. According to the recent official statistics of March 2021, the population of Kazakhstan reached 18,917,200, which is a 245,300 (or 1,3 percent) increase compared to the same period of the last year [Kazinform, 2021a], however, the dynamics of the demographic transformation in the post-pandemic year seem to be a little more complicated and migrations played an important role, since the population growth facilitated by the relatively high birthrate do not reflect persistent outflow of the populations in recent years.

For the first nine months of 2020, the year marked by lockdowns and travel bans, 21,079 people left Kazakhstan as opposed to 9,233 arrived, and with a net outflow of 11,846 people, the country became the leader among the Eurasian Economic Union (EEU) countries by population loss due to emigration [Saruar, 2021]. Throughout 2020, the number of people who permanently left the country reached 29,100, which is 35,6 percent less than in 2019, but taking into consideration the realities of the post-pandemic world, the number still seems significant, since from 2014 on the

**UNITED NATIONS
REPORT SUGGESTS
THE DISRUPTION OF
HUMAN MOBILITY
THROUGH CLOSED
BORDERS AND
RESTRICTED TRAVEL
SLOWED DOWN
THE GROWTH OF
INTERNATIONAL
MIGRANTS ALONE
BY 27 PER CENT,
AFFECTING THE
LIVES OF ALMOST
281 MILLION PEOPLE
LIVING OUTSIDE
THEIR COUNTRY OF
ORIGIN**

**СОГЛАСНО ДОКЛАДУ
ООН, ПРЕКРАЩЕНИЕ
ПЕРЕДВИЖЕНИЯ
ЛЮДЕЙ ИЗ-ЗА
ЗАКРЫТИЯ ГРАНИЦ
И ОГРАНИЧЕНИЙ
В ПУТЕШЕСТВИИ
СНИЗИЛА РОСТ
МЕЖДУНАРОДНОЙ
МИГРАЦИИ НА 27%,
НАПРЯМУЮ ВЛИЯЯ
НА ЖИЗНИ 281
МИЛЛИОНА ЧЕЛОВЕК,
ЖИВУЩИХ ЗА
ПРЕДЕЛАМИ СТРАНЫ
ПРОИСХОЖДЕНИЯ**

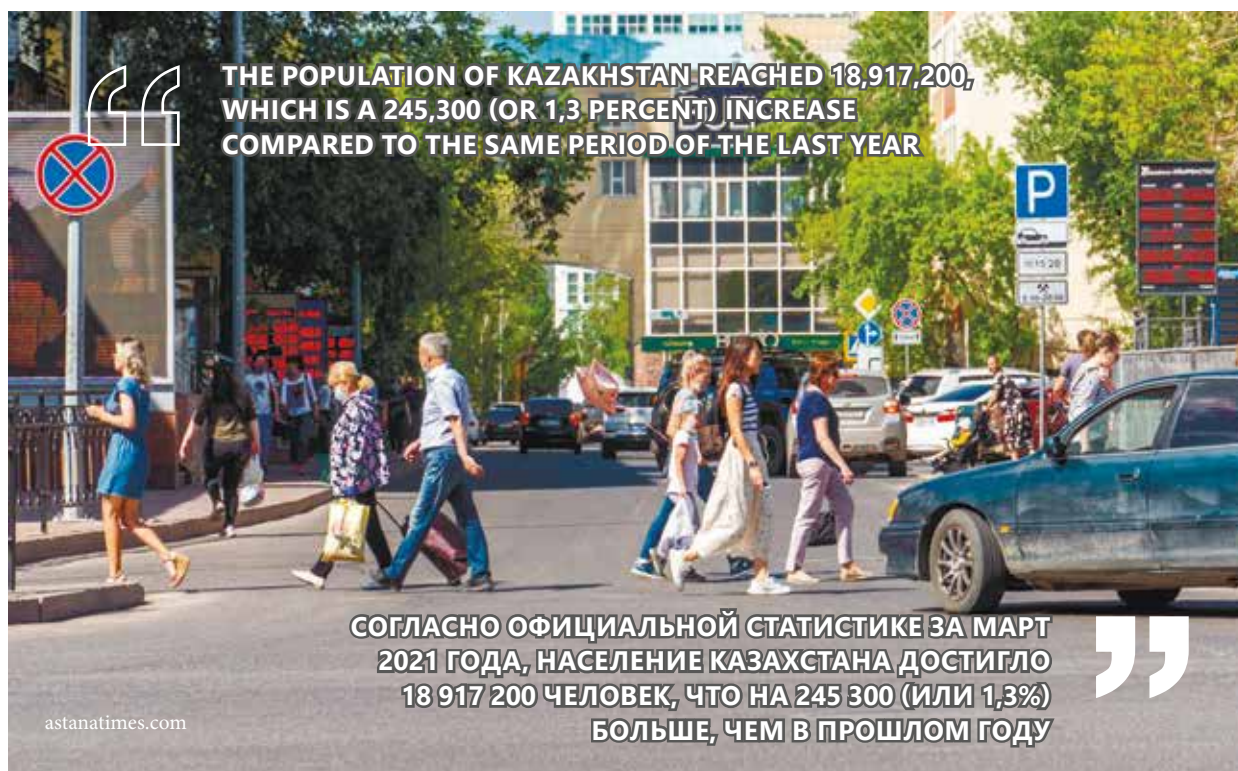

ООН, прекращение передвижения людей из-за закрытия границ и ограничений в путешествии снизила рост международной миграции на 27%, напрямую влияя на жизни 281 миллиона человек, живущих за пределами страны происхождения [UN DESA, 2021]. С другой стороны, разрушительные последствия пандемии повлияли не только на международные передвижения, но и на внутреннюю миграцию, невольно трансформируя традиционные модели передвижения населения между городскими и сельскими поселениями, жилыми и туристическими районами, индустриальными и образовательными центрами внутри страны.

В этом отношении Казахстан не является исключением, и страна, как и все другие страны, столкнувшиеся со многими последствиями срыва международных путешествий, закрытия границ и социально-экономических проблем из-за глобальной пандемии, пытается смягчить их негативные последствия и адаптироваться к новым реалиям.

Согласно официальной статистике за март 2021 года, население Казахстана достигло 18 917 200 человек, что на 245 300 (или 1,3%) больше, чем в прошлом году [Kazinform, 2021a], однако динамика демографических изменений в постпандемический год оказывается немного сложной, и миграция играет здесь важную роль, так как прирост населения из-за сравнительно высокой рождаемости не отражают стабильно высокое число уезжающих из страны за последние годы.

За первые девять месяцев 2020 года, который ознаменовался карантинными мерами и запретом на путешествия, 21 079 человек покинули Казахстан, в то время как в страну переехали 9 233 человека, и с миграционным оттоком в 11 846 человека Казахстан стал лиде-

outflow of the population was steadily on rise [Ranking.kz, 2021]. For the same period, Russia, for instance, saw a net inflow of 81,653 people (433,401 arrived / 351,748 left) [Saruar, 2021], while 656,000 foreigners were granted Russian citizenship in 2020 alone, of which 43,000 were former Kazakh citizens [Izvestiya, 2021].

More than half of those who left the country in 2020 held qualified professional degrees and specializations, primarily technical ones, and the outflow of specialists outnumbered their inflow 3,5 times (15,600 to 4,400) [Ranking.kz, 2021]. This alarming issue seems to be of great importance, as the First President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev expressed his worries about youth leaving the country in one of his public addresses in 2020 [Sputnik Kazakhstan, 2020]. In the meantime, domestic migration between the regions of Kazakhstan dropped in 2020 by 20 percent, while the migration within the same region dropped by 26 percent [Kursiv.kz, 2021].

As a response to the ongoing outflow of the population, which expectedly slowed down during the pandemic, but did not lose its

ром среди стран Евразийского экономического союза (ЕАЭС) по миграционным потерям населения [Саруар, 2021]. За весь 2020 год число покинувших страну на постоянное жительство достигло 29 100 человек, что на 35,6% меньше, чем в 2019 году, но принимая во внимание реалии постпандемического мира, число это кажется значительным, особенно учитывая тот факт, что начиная с 2014 года отток населения стабильно рос [Ranking.kz, 2021]. За этот же период в России, например, миграционный прирост составил 81 653 человека (433 401 прибывших / 351 748 уехавших) [Саруар, 2021], тогда как только в 2020 году 656 000 иностранцев получили российское гражданство, из которых 43 000 оказались бывшими гражданами Казахстана [Известия, 2021].

Более половины покинувших страну в 2020 году оказались квалифицированными профессионалами и специалистами, преимущественно технических отраслей, и отток специалистов превысил их приток в 3,5 раза (15 600 против 4 400) [Ranking.kz, 2021]. Это проблема оказалась настолько болезненной, что даже первый Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев выра-

relative pattern, the government intensified its efforts to create the New Concept of Migration Policy for years 2022-2026, aiming, among other things, at reforming the migration system, facilitating adaptation for ethnic repatriates and foreign immigrants, and prioritizing local employment. Nevertheless, the government issued 17,300 employment quotas for foreign specialists in 2020 [Primeminister.kz, 2021]. On 31 December 2020, the Minister of Labor and Social Protection announced the foreign labor quotas for 2021, expanding their number to 28,305 [Gov.kz, 2021a]. As of 1 April 2021, 14,794 foreign workers are legally employed in Kazakhstan, of which Chinese (3,617), Turkish (1,490), and Indian (1,098) citizens make up the Top 3 [Gov.kz, 2021b].

As for the foreigners in general, a great number of them could not leave Kazakhstan in due time, as international passenger transportation was disrupted, and the government had to issue a special decree to extend the legal stay of the foreigners in the country, while it had also facilitated the return of 133,000 foreign workers to their home countries [Ka-

**THROUGHOUT
2020, THE NUMBER
OF PEOPLE WHO
PERMANENTLY
LEFT THE COUNTRY
REACHED 29,100**

**ЗА ВЕСЬ 2020
ГОД ЧИСЛО
ПОКИНУВШИХ
СТРАНУ НА
ПОСТОЯННОЕ
ЖИТЕЛЬСТВО
ДОСТИГЛО 29,100
ЧЕЛОВЕК**

зил в одном из своих посланий в 2020 году беспокойство о молодежи, покидающей страну [Sputnik Kazakhstan, 2020]. За это же время миграция между областями Казахстана упала в 2020 году на 20%, а миграция внутри области — на 26% [Kursiv.kz, 2021].

В качестве реакции на продолжающийся отток населения, который ожидаемо снизился в 2020 году из-за пандемии, но не потерял свою тенденцию, правительство усилило попытки создания Нового Концепта миграционной политики на 2022-2026 годы, с намерением, в том числе, реформировать миграционную систему, содействовать адаптации этнических репатриантов и иностранных иммигрантов, уделяя при этом первостепенное внимание местной рабочей силе [Primeminister.kz, 2021]. 31 декабря 2020 года Министра труда и социальной защиты населения объявила о распределении квоты на привлечение иностранной рабочей силы, увеличив до 28 305 человек [Gov.kz, 2021a]. Тем временем, на 1 апреля 2021 года, 14 794 иностранных рабочих легально трудоустроено в Казахстане, из которых граждане

zinform, 2021b]. Moreover, the Ministry of Interior went even further and allowed the foreigners with expired travel documents, entry visas or residence permits to stay in Kazakhstan until June 5 [Forbes.kz, 2021].

On the whole, amidst its intensified mass vaccination campaign, Kazakhstan, as any other country, is looking forward to the end of the COVID-19 pandemic and gradual normalization of life, including human mobility and migrations. However, it has to take into consideration the prevalent migration pattern and take remedies to prevent the undesirable outcome.

References

1. Chamie, J. (2021). COVID-19 pandemic: demographic highlights. N-IUSSP. Retrieved from <https://www.niussp.org/article/covid-19-pandemic-demographic-highlights/>. Accessed on 23.04.2021.
2. Forbes.kz (2021). What will happen to foreigners who had to stay in Kazakhstan due to pandemic? Retrieved from https://forbes.kz/process/chto_budet_s_inostrantsami_kotoryiy_pandemiya_zastavila_zaderjatsya_v_kazahstane/. Accessed on 22.04.2021.
3. Gov.kz (2021a). Decree of the Minister of Labor and Social Protection No. 558 of 31 December 2020. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek/documents/details/112750?lang=ru>. Accessed on 25.04.2021.
4. Gov.kz (2021b). More than 14,000 foreign citizens are employed in Kazakhstan. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek/press/news/details/190176?lang=ru>. Accessed on 24.04.2021.
5. Izvestiya (2021). The Russian Federation broke the record for issuing citizenship. Retrieved from <https://iz.ru/1118950/video/v-rf-obnovili-rekord-po-vydache-grazhdanstva>. Accessed on 23.04.2021.
6. Kazinform (2021a). The population of Kazakhstan increased to 18,917,200. Retrieved from https://www.inform.kz/ru/chislennost-naseleniya-kazahstana-uvlechilas-do-18-mln-917-2-tysyachi-chelovek_a3777449. Accessed on 20.04.2021.
7. Kazinform (2021b). The Senate discussed the cooperation between Kazakhstan and Kyrgyzstan on migration. Retrieved from https://www.inform.kz/ru/v-senate-ob-sudili-sotrudnichestvo-kazahstana-i-kyrgyzstana-v-sfere-migracii_a3773019. Accessed on 20.04.2021.
8. Kursiv.kz (2021). Domestic migrations drops significantly in Kazakhstan. Retrieved from

AS A RESPONSE TO THE ONGOING OUTFLOW OF THE POPULATION, WHICH EXPECTEDLY SLOWED DOWN DURING THE PANDEMIC, BUT DID NOT LOSE ITS RELATIVE PATTERN, THE GOVERNMENT INTENSIFIED ITS EFFORTS TO CREATE THE NEW CONCEPT OF MIGRATION POLICY

В КАЧЕСТВЕ РЕАКЦИИ НА ПРОДОЛЖАЮЩИЙСЯ ОТТОК НАСЕЛЕНИЯ, КОТОРЫЙ ОЖИДАЕМО СНИЗИЛСЯ В 2020 ГОДУ ИЗ-ЗА ПАНДЕМИИ, НО НЕ ПОТЕРЯЛ СВОЮ ТЕНДЕНЦИЮ, ПРАВИТЕЛЬСТВО УСИЛИЛО ПОПЫТКИ СОЗДАНИЯ НОВОГО КОНЦЕПТА МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ

Китая (3 617), Турции (1 490) и Индии (1098) занимают первую тройку [Gov.kz, 2021b].

Касательно иностранцев, многие из которых не успели вовремя покинуть Казахстан из-за срыва международного пассажирского сообщения, правительство издало особый приказ о продлении их легального пребывания в стране, в то время как оно содействовало возвращению 133 тысяч иностранных рабочих на родину [Kazinform, 2021b]. Более того, Министерство внутренних дел пошло еще дальше и решило иностранцам с паспортами, въездными визами или видом на жительство с истекшим сроком действия оставаться в Казахстане до 5 июня [Forbes.kz, 2021].

В любом случае, в разгар интенсификации кампании массовой вакцинации Казахстан, как и любая другая страна, ожидает окончание пандемии COVID-19 и постепенной нормализации жизни, включая и передвижение населения и миграции. Однако, все равно придется принимать во внимание преобладающие миграционные тенденции и предпринять меры для избежания нежелательных последствий.

Источники

1. Forbes.kz (2021). Что будет с иностранцами, которых пандемия заставила задержаться в Казахстане? Доступен по адресу: https://forbes.kz/process/chto_budet_s_inostrantsami_kotoryiy_pandemiya_zastavila_zaderjatsya_v_kazahstane/. Дата обращения: 22.04.2021.
2. Gov.kz (2021a). Приказ Министра труда и социальной защиты населения РК от 31 декабря 2020 года № 558 «О распределении квоты на 2021». Доступен по адресу: <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek/documents/details/112750?lang=ru>. Дата обращения: 25.04.2021.
3. Gov.kz (2021b). Более 14 тыс. иностранных граждан осуществляют трудовую деятельность в Казахстане. Доступен по адресу: <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek/press/news/details/190176?lang=ru>. Дата обращения: 24.04.2021.
4. Izvestiya (2021). В РФ обновили рекорд по выдаче гражданства. Доступен по

tane-znachitelno-sokratilas-vnutrennyaya-migraciya. Accessed on 22.04.2021.

9. Primeminister.kz (2021). Protecting the social rights of citizens. Retrieved from <https://www.primeminister.kz/ru/news/reviews/zashchita-socialnyh-prav-grazhdan-cifrovizaciya-uslug-pensionnaya-reforma-realizaciya-vazhnyh-socialnyh-proektov-po-itogam-2020-goda-261535>. Accessed on 25.04.2021.
10. Ranking.kz (2021). External migration by professions. January-December 2020. Retrieved from <http://ranking.kz/ru/a/reviews/vneshnyaya-migraciya-naseleniya-so-specialnostyami-yanvar-dekabr-2020>. Accessed on 20.04.2021.
11. Saruar (2020). Left-Arrived: Kazakhstan's migration situation is the worst amongst EEU. LS. Retrieved from <https://lsm.kz/v-kazakhstan-zafiksirovan-naibol-shij-v-eaes-migracionnyj-ottok>. Accessed on 21.04.2021.
12. Sputnik Kazakhstan (2020). Nazarbayev: I am upset when I hear that somebody leaves Kazakhstan. Retrieved from <https://ru.sputnik.kz/society/20201111/15449661/nazarbaev-perezhiya-yu-kogda-slyshu-cto-kto-to-uezzhaet-iz-kazakhstan.html>. Accessed on 23.04.2021.
13. UN DESA (2021). Growth of international migration slowed by 27%, or 2 million migrants, due to COVID-19, says UN. Retrieved from <https://www.un.org/en/desa/growth-international-migration-slowed-27-or-2-million-migrants-due-covid-19-says-un>. Accessed on 20.04.2021.

адресу: <https://iz.ru/1118950/video/v-rf-obnovili-rekord-po-vydache-grazhdanstva>, Дата обращения: 23.04.2021.

5. Kazinform (2021a). Численность населения Казахстана увеличилась до 18 млн 917,2 тысячи человек. Доступен по адресу: https://www.inform.kz/ru/chislennost-naseleniya-kazakhstan-uvelichilas-do-18-mln-917-2-tysyachi-chelovek_a3777449. Дата обращения: 20.04.2021.
6. Kazinform (2021b). В Сенате обсудили сотрудничество Казахстана и Кыргызстана в сфере мигра-

ции. Доступен по адресу: https://www.inform.kz/ru/v-senate-obsudili-sotrudnichestvo-kazakhstan-i-kyrgyzstana-v-sfere-migracii_a3773019. Дата обращения: 20.04.2021.

7. Kursiv.kz (2021). В Казахстане значительно сократилась внутренняя миграция. Доступен по адресу: <https://kursiv.kz/news/obschestvo/2021-03/v-kazakhstan-znachitelno-sokratilas-vnutrennyaya-migraciya>. Дата обращения: 22.04.2021.
8. Primeminister.kz (2021). Защита социальных прав граждан, цифровизация услуг, пенсионная реформа — реализация важных социальных проектов по итогам 2020 года. Доступен по адресу: <https://www.primeminister.kz/ru/news/reviews/zashchita-socialnyh-prav-grazhdan-cifrovizaciya-uslug-pensionnaya-reforma-realizaciya-vazhnyh-socialnyh-proektov-po-itogam-2020-goda-261535>. Дата обращения: 25.04.2021.
9. Саруар (2020). Уехали-прибыли: в Казахстане наихудшая в ЕАЭС ситуация с миграцией. LS. Доступен по адресу: <https://lsm.kz/v-kazakhstan-zafiksirovan-naibol-shij-v-eaes-migracionnyj-ottok>. Дата обращения: 21.04.2021.
10. Ranking.kz (2021). Внешняя миграция населения со специальностями. Январь-декабрь 2020. Доступен по адресу: <http://ranking.kz/ru/a/reviews/vneshnyaya-migraciya-naseleniya-so-specialnostyami-yanvar-dekabr-2020>. Дата обращения: 20.04.2021.
11. Sputnik Kazakhstan (2020). Назарбаев: Переживаю, когда слышу, что кто-то уезжает из Казахстана. Доступен по адресу: <https://ru.sputnik.kz/society/20201111/15449661/nazarbaev-perezhiya-yu-kogda-slyshu-cto-kto-to-uezzhaet-iz-kazakhstan.html>. Дата обращения: 23.04.2021.
12. Шами, Ж. (2021). Пандемия COVID-19: демографические выводы. N-IUSSP. Доступен по адресу: <https://www.niussp.org/article/covid-19-pandemic-demographic-highlights/>. Дата обращения: 23.04.2021.
13. UN DESA (2021). Рост международной миграции снизился на 27% или 2 миллиона мигрантов. Доступен по адресу: <https://www.un.org/en/desa/growth-international-migration-slowed-27-or-2-million-migrants-due-covid-19-says-un>. Дата обращения: 20.04.2021.

KIRGIZISTAN CUMHURİYETİ'NİN ENERJİ POTANSİYELİ: SORUNLARI VE GELECEĞİ

ZHANDOS RANOV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
ARAŞTIRMACISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРЫ

ҚЫРҒЫЗСТАННЫҢ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ: ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ

COVID-19 salgını nedeniyle dünya kendini yeni bir gerçekliğini içinde bulmuştur. Kuşkusuz COVID-19 salgını, alınan tedbirler nedeniyle sosyal hayat üzerindeki etkisi, tüm yaşam biçimimizi değiştirerek yeni normalleri hayatımıza dayatmıştır (Kommersant.ru, 2021).

Kırgızistan Cumhuriyeti'nin 2020 yılındaki sosyo-ekonomik kalkınma sonuçlarını ve 2021-2023 yıllarındaki kalkınma tahminlerini ele aldığımızda, 2020 yılı sosyal ve ekonomik kalkınma sonuçların genel olarak olumsuz bir eğilim gösterdiğini söylemek mümkündür. Kırgızistan Cumhuriyeti İstatistik Komitesi'nin son verilerine göre, dış ticaret cirosu göstergeleri keskin bir şekilde düşmüştür. 2020 yılı cirosu 2019 yılına nazaran %19 düşerek 5,6 milyar doları oluşturmuştur. İhracattaki azalma 1,9 milyar dolar veya %1,1, ithalatta ise 3,6 milyar dolar veya %26,2 olmuştur. Yurtdışından gelen para transferlerinde de bir azalma yaşanmıştır. Kırgızistan Ulusal Bankası'nın verilerine göre 2019 yılına nazaran 2020 yılında toplam 2,3 milyar dolarlık azalış kaydedilmiştir. Ülkenin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'sındaki (GSYİH) %8'lik bir düşüş son 25 yılda ilk kez kaydedilmiştir (Rus.azat-

**KUŞKUSUZ
COVID-19 SALGINI,
ALINAN TEDBİRLER
NEDENİYLE SOSYAL
HAYAT ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ, TÜM
YAŞAM BİÇİMİMİZİ
DEĞİŞTİREREK
YENİ NORMALLERİ
HAYATIMIZA
DAYATMIŞTIR**

**ӘЛБЕТТЕ КОВИД-19-ҒА
ҚАРСЫ ҚАБЫЛДАНҒАН
ШАРАЛАРДЫҢ
ӘЛЕУМЕТТІК
ӨМІРГЕ ӘСЕРІ ӨМІР
САЛТЫНЫҢ БАРЛЫҚ
ЖАҢА НОРМАЛАРЫН
БҰЗДЫ**

Ковид-19 эпидемиясының салдарынан әлем жаңа шындыққа бетпе-бет келді. Әлбетте Ковид-19-ға қарсы қабылданған шаралардың әлеуметтік өмірге әсері өмір салтының барлық жаңа нормаларын бұзды (Kommersant.ru, 2021).

Қырғыз Республикасының 2020 жылындағы әлеуметтік-экономикалық даму нәтижелерін және 2021-2023 жылдарға арналған даму болжамдарын қарастыратын болсақ, 2020 жылғы әлеуметтік-экономикалық дамуының нәтижелері теріс үрдіс көрсетті деп айтуға болады. Қырғызстан статистика комитетінің соңғы мәліметтері бойынша сыртқы сауда айналымының көрсеткіштері күрт төмендеді. 2020 жылғы айналым 2019 жылмен салыстырғанда 19%-ға төмендеді және 5,6 млрд АҚШ доллар құрады, экспорттың қысқаруы 1,9 млрд АҚШ доллары немесе 1,1%-ді, ал импорт-3,6 млрд АҚШ доллар немесе 26,2%-ды құрады. Сондай-ақ шетелден ақша аударымдарының қысқаруы орын алды. Қырғызстанның Орталық Банкінің мәліметтері бойынша, 2020 жылы 2019 жылмен салыстырғанда 2,3 миллиард АҚШ долларға жалпы төмендеу тіркел-

tyk.org, 2020).

Kırgız Hükümeti tarafından yapılan girişimleri destekleyici tedbir paketleri kuşkusuz ekonominin daha fazla daralmasını önlemiştir. Öte yandan COVID-19 salgınının yayılmasını önlemek için alınan tedbirler, sosyal yaşamın durmasına neden olmuş, bu da 2020 yılı Nisan ayından itibaren ülke ekonomisinde bir durgunluğa sebep olmuştur. Ağustos 2020 yılından bu yana devam eden karantina kısıtlamalarının kademeli olarak kaldırılmasına bağlı olarak ekonomide bir canlanma gözlemlenmiştir. COVID-19 salgınının yanı sıra 2020 yılı Ekim ayının başında meydana gelen sosyal ve siyasi gelişmeler de bu olumsuz gelişati perçinlemiştir.

Kırgızistan Cumhuriyeti İstatistik Komitesi'nin verilerine göre 2020 yılı için GSYİH'nin hacmi 598,3 milyar Kırgız somunu (7,52 milyar ABD doları) bulmuştur. GSYİH deflatörü ise

ді. Елдің жалпы ішкі өнімінің (ЖІӨ) 8%-ға төмендеуі соңғы 25 жылда алғаш рет тіркелді (Rus.azattyk, 2020).

Қырғызт Республикасының үкіметі тарапынан кәсіпкерлерге арналып қабылдаған экономикалық шаралар, сөзсіз, экономиканың одан да көп нашарлауына жол бермеді. Екінші жағынан, Ковид-19 вирусының таралуын болдырмау үшін қабылданған шаралар әлеуметтік өмірдің тоқырауына, 2020 жылғы сәуірден бастап ел экономикасының құрлырауына себеп болды. 2020 жылғы тамыздан бастап карантиндік шектеулерді біртіндеп алып тастауға байланысты экономикада жандану байқалды. Сондай-ақ, Ковид-19 эпидемиясымен қатар, 2020 жылдың қазан айының басталған әлеуметтік және саяси оқиғалар да бұл жағымсыз үдерістің үстеме ықпал етті.

Қырғызстанның Ұлттық статистика коми-

%105,8 seviyesinde gerçekleşmiştir (Stat.kg, 2021). 2020 yılındaki ülke ekonomisinin tarım sektöründeki üretim hacmi %1,1 artmıştır, sanayi sektöründe ise büyüme oranı %7,5 azalış göstermiştir. İnşaat ve hizmet sektörlerinde de %15,9 ve %10,0'luk azalış kaydedilmiştir. Ekonomide ortaya çıkan bu eğilimler sonucunda nominal GSYİH yapısında mal imal eden sektörlerin payı %2,8 artarak %43'e ulaşmıştır. Hizmet sektörünün payı ise %0,3 azalarak %46,2 oluşturmuştur. Enflasyon seviyesini gösteren tüketici fiyat endeksi %109,7, yıllık enflasyon ise %6,3 seviyesinde gerçekleşmiştir (Mineconom.gov.kg, 2020).

2021'de hem dış hem de iç faktörlerin ulusal ekonominin gelişmesini etkilemeye devam edeceği tahmin edilmektedir. Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal Bankası'nın ülkedeki makroekonomik istikrara katkıda bulunacak fiyat istikrarını sağlamaya yönelik para ve kredi politikasını izlemeye devam etmesi beklenmektedir (Nbkr.kg, 2021).

2021 yılında üretimin çeşitlendirilmesi, mo-

тетінің бағалауы бойынша, 2020 жылы ЖІӨ көлемі 598,3 млрд. қырғыз сомын (7,52 млрд. АҚШ доллары) құрды. ЖІӨ дефляторы 105,8% болды (Stat.kg, 2021). 2020 жылы ел экономикасының секторларындағы көрсеткіштер келесідей тіркелді: агроөнеркәсіптік кешендегі өндіріс көлемі 1,1%-ға өсті, ал индустриялық сектордағы өсу қарқыны 7,5%-ды құрады және құрылыс секторы 10,0%-ға төмендеді. Экономикадағы үрдістердің нәтижесінде тауар өндіретін секторлардың үлесі 2,8%-ден 43,0%-ға дейін өсті. Қызмет көрсету секторларының үлесі 0,3%-ға төмендеп, 46,2%-ды құрады. Тұтыну бағаларының индексі инфляция деңгейі 109,7%-ды құрады. Орташа жылдық инфляция 6,3%-ды құрады (Mineconom.gov.kg, 2020).

2021 жылында сыртқы және ішкі факторлар ұлттық экономиканың дамуына әсер етуді жалғастырады деп айтуға болады. Қырғыз Республикасының Ұлттық банкі 2017 жылғы 13 желтоқсанда бекіткен орта мерзімді ақша-кредит саясатының негізгі

dernizasyonu ve teknolojik olarak yenilenmesi ve bunun yanı sıra ulusal ekonominin rekabetçiliğinin artırılmasını hedefleyen maliye politikasının uyarıcı rolüne devam etmesi de tahmin edilmektedir (Cbd.minjust.gov.kg, 2019).

2022-2023 yılları makroekonomik tahminleriyle ilgili olarak, ekonomik büyümede pozitif eğilimlerin sürdürülmesinin ve ekonomi politikasının ana hedeflerinin devam etmesi beklenmektedir. 2022-2023 yılları makroekonomik göstergelerin tahmininin değerlendirilmesi, Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümetinin Faaliyet Programı'nda belirtilen tedbir ve yatırım projelerinin kapsamlı, başarılı ve zamanında uygulanmasına dayanmaktadır. Ekonomik dönüşümlerin yıllık en az %3 oranında bir GSYİH artışı sağlanmasına imkan vereceği tahmin edilmektedir (Eurasiancommission.org, 2019).

Genel olarak, 2022-2023 döneminde ekonominin tüm sektörlerinde olumlu büyüme oranı beklenmektedir. Devlet ve özel sektörün tarımda mahsul veriminin artırılması ile hayvancılıkta verimliliğini artırılmasına yönelik aldığı tedbirler nedeniyle tarım sektöründe ortalama %3,2 reel büyüme tahmin edilmektedir.

2022-2023 yıllarında endüstriyel üretimde büyüme oranı ortalama yıllık %98,8 olarak beklenmektedir (Mineconom.gov.kg, 2020). Mevcut sanayi işletmelerinin istikrarlı çalışması, atıl üretiminin yeniden başlatılması, Tal-di-Bulak Levvoberejniy, Bozimçak, İştamberdi, Kara-Kazık, Ceruy, Çaarat yataklarındaki üretim hacminin artması nedeniyle endüstriyel üretimdeki büyümenin sağlanacağı tahmin edilmektedir.

2022-2023 yıllarında dış ticaret ciro-

KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ'NİN 2020 YILINDAKİ SOSYO-EKONOMİK KALKINMA SONUÇLARINI VE 2021-2023 YILLARINDAKİ KALKINMA TAHMİNLERİNİ ELE ALDIĞIMIZDA, 2020 YILI SOSYAL VE EKONOMİK KALKINMA SONUÇLARIN GENEL OLARAK OLUMSUZ BİR EĞİLİM GÖSTERDİĞİNİ SÖYLEMEK MÜMKÜNDÜR

ҚЫРҒЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 2020 ЖЫЛЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ НӘТИЖЕЛЕРİN ЖӘНЕ 2021-2023 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН ДАМУ БОЛЖАМДАРЫН ҚАРАСТЫРАТЫН БОЛСАҚ, 2020 ЖЫЛҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ ТЕРІС ҮРДІС КӨРСЕТТІ ДЕП АЙТУҒА БОЛАДЫ

бағыттары шеңберінде ақша-кредит саясатын жүзеге асыруда. Ұлттық банк баға тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит және кредит саясатын қадағалауды жалғастырады, бұл елдегі макроэкономикалық тұрақтылыққа ықпал етеді (Nbkr.kg, 2021).

2021 жылы ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған өндіріс, модернизациялау мен технологиялық қайта құру және қаржылық саясаттың ынталандырушы рөлі жалғасады (Cbd.minjust.gov.kg, 2019).

2022-2023 жылдардағы макроэкономикалық бағалауларға қатысты экономикалық өсудің оң тенденцияларын жалғастыру экономикалық саясаттың негізгі міндеттерінің қатарына кіреді. 2022-2023 жылдарға арналған макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамдарын жасау Қырғыз Республикасы Үкіметі қызметінің бағдарламасында көрсетілген шаралар мен инвестициялық жобаларды кешенді, табысты және уақтылы іске асыруға және олардың ел экономикасына жемісті үлес қосуына негізделген. Экономикалық қайта құрулар ІЖӨ-нің жылына кемінде 3% өсуін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді деп болжануда (Eurasiancommission.org, 2019).

Жалпы, 2022-2023 жылдарда экономиканың арлық салаларында оң өсу қарқыны күтілуде. Ауылшаруашылығындағы өнімнің тиімділігін арттыру және мал шаруашылығының тиімділігін арттыру шараларына байланысты ауылшаруашылық саласының орташа 3,2% өсетіні болжануда.

2022-2023 жылдары өнеркәсіп өндірісінің жылдық өсу қарқыны 98,8% болатыны болжануда

sunun yıllık ortalama %4,6 artarak 2023 yılında 7,150 milyar ABD dolara ulaşacağı, mal ihracat hacmindeki nominal büyüme oranının %0,7, ithalatının ise %6,4 olacağı tahmin edilmektedir. Daha önce olduğu gibi, ihracatın ana kalemi ihracat yapısının yaklaşık %30'unu oluşturan altın olacaktır (Mineconom.gov.kg, 2019). Altın ihracatındaki düşüş, ana yatak olan Kumtor yatağındaki altın üretimindeki azalmadan kaynaklanmaktadır. 2022-2023 yıllarındaki sosyal kalkınma politikası, devlet olanaklarını dikkate alarak, devletin sosyal yükümlülüklerinin tamamını yerine getirmesine, halkın yaşam standartlarını yükseltmeye ve sosyal açıdan ülke vatandaşlarının durumunu iyileştirmeye odaklanacaktır.

↑

(Mineconom.gov.kg, 2020). Өнеркәсіп өндірісінің өсуі жұмыс істеп тұрған өнеркәсіп кәсіпорындарының тұрақты жұмысы, инертті өндірісті жаңарту, Талдыбұлақ, Левобережный, Бозымшақ, Иштамберді, қара-свай, Серуй, Чарат кен орындарында өндіріс көлемін ұлғайту есебінен қамтамасыз етіледі деп күтілуде.

2022-2023 жылдары сыртқы сауда айналымы жылдық орташа 4,6%-ға өседі және 2023 жылы 7,150 млрд АҚШ долларына жетеді деп болжануда. 2022-2023 жылдары тауарлар экспорты көлемінің номиналды өсу қарқыны 0,7%-ды, ал импорт 6,4%-ды құрайды деп күтілуде. Бұрынғыдай экспорттың негізгі бөлігі Алтын болады,

2021-2023 жылдарында Киргизстан Республикасы экономика политикасын ве hükümetin programlarında belirtilen tedbirlerin verimli şekilde uygulanması, ÷lke GSYİH'sini oluşturan ekonomi sektörlerinin tamamı tarafından desteklenecek ekonomik büyümede pozitif dinamikleri sürdürmesine ve ÷lkeде макроэкономик истікрарын sağланmasına olanак verecektir (Rus. azattyk.org, 2021).

Орта vadeli макроэкономик göstergeler, yatırım projelerinin uygulanması ve ÷lkenin kamu varlıklarının etkin yönetimi yoluyla elde edilecektir. Ayrıca, ekonominin tüm sektörle-

kapital.kz

**÷LKENİN GAYRİ
SAFİ YURT İÇİ
HASILA'SINDAKİ
(GSYİH) %8'LİK
BİR DÜŞÜŞ SON
25 YILDA İLK KEZ
KAYDEDİLMİŞTİR**

**ЕЛДІН ЖАЛПЫ ІШКІ
ӨНІМІНІН (ЖІӨ)
8%-ҒА ТӨМЕНДЕУІ
СОҢҒЫ 25 ЖЫЛДА
АЛҒАШ РЕТ
ТІРКЕЛДІ**

бұл экспорт құрылымының шамамен 30%-ын құрайды (Mineconom. gov.kg, 2019). Алтын экспортының төмендеуі негізгі кен орны болып табылатын Кумтора кен орнында алтын өндірісінің төмендеуіне байланысты. 2022-2023 жылдарға арналған әлеуметтік даму саясаты мемлекеттің өзінің барлық кепілдік берілген әлеуметтік міндеттемелерін орындауына, халықтың өмір сүру деңгейін арттыруға және мемлекеттің мүмкіндіктерін ескере отырып, азаматтардың әлеуметтік осал санаттарының мәртебесін жақсартуға бағытталатын болады.

2021-2023 жылдарда Қырғыз Республикасының экономикалық саясаты мен үкіметтің бағдарламаларында баяндалған шараларды тиімді орындау экономикалық өсудің оң серпінін қолдауға және елдің ЖІӨ-ні құрайтын экономиканың барлық секторлары қолдайтын ел ішіндегі макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Орта мерзімді перспективада 2021-2023 жылдары экономикалық өсу жылдық орташа 4,1%-ды құрайды деп болжануда (Rus.azattyk.org, 2021).

Орта мерзімді макроэкономикалық көрсеткіштер бойынша инвестициялық жобаларды іске асыру, елдің мемлекеттік активтерін тиімді басқару, экономиканың барлық секторларын жандандыру үшін мемлекеттік реттеу жүйесін реформалау есебінен қол жеткізілетін болады. Саяси тұрақтылықты сақтау, экономика секторларына болжамды құйылуы, сондай-ақ, экономикаға әсер ететін сыртқы және ішкі күйзелістерді барынша азайту жөнінде шаралар қабылдау орта мерзімді перспективада болжамды нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу үшін маңызды шарттар болып

rini teşvik etmek için devlet yönetim sistemi üzerindeki reformlar, makro-ekonomik göstergeleri olumlu etkileyecektir. Ülkedeki siyasi istikrarın korunmasını, öngörülen yatırım miktarlarının ekonomiye eksiksiz girişi ve ekonomiyi etkileyen dış ve iç şokları en aza indirilmesi tüm hedeflerin yerine getirilmesini sağlayacaktır.

Kırgızistan ekonomisindeki reel durum göz önüne alındığında, 2021 yılında ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasında beklenen göstergeleri artırmayı amaçlayan yeni faktörlerin ortaya çıkmasıyla 2022-2023 yılları için öngörülen makroekonomik göstergelere ulaşabileceği belirtilebilir.

Kaynaklar:

1. Cbd.minjust.gov.kg (2020). Kırgızistan Cumhuriyeti Yüksek Konseyi Kararı. Alınan yer: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/87563?cl=ru-ru>. Erişim tarihi: 22.04.2021.
2. Cbd.minjust.gov.kg (2019). Kırgızistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Kararı. Alınan yer: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/preview/ru-ru/13488/10?mode=tekst>. Erişim tarihi: 23.04.2021.
3. Eurasiancommission.org (2019). Kırgızistan Cumhuriyeti'nin 2019-2021 Yılları İçin Sosyo-Ekonomik Gelişimi. Alınan yer: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/prom_i_agroprom/dep_agroprom/Pages/production-of-sensitive-agricultural-products-in-Kyrgyzstan.aspx. Erişim tarihi: 24.04.2021.
4. Kommersant.ru (2021). Dünya Bankası: 2021 Yılında 150 Milyon Kişi Fakir. Alınan yer: <https://www.kommersant.ru/doc/4520009>. Erişim tarihi: 20.04.2021.
5. Mineconom.gov.kg (2020). Cumhuriyetin Sosyo-Ekonomik Kalkınma Göstergeleri. Alınan yer: <http://mineconom.gov.kg/froala/uploads/file/4afc826d7d04b0c016ae-2eb88a2aacf9a7af5afb.pdf>. Erişim tarihi: 22.04.2021.
6. Mineconom.gov.kg (2020). Kırgızistan Cumhuriyeti'nin 2021-2023 Yılları İçin Sosyo-Ekonomik Gelişimi. Alınan yer: <http://mineconom.gov.kg/froala/uploads/file/ea85e967cb291184330fd5cf>

GENEL OLARAK, 2022-2023 DÖNEMİNDE EKONOMİNİN TÜM SEKTÖRLERİNDE OLUMLU BÜYÜME ORANI BEKLENMEKTEDİR

ЖАЛПЫ, 2022- 2023 ЖЫЛДАРДА ЭКОНОМИКАНЫҢ АРЛЫҚ САЛАЛАРЫНДА ОҢ ӨСУ ҚАРҚЫНЫ КҮТІЛУДЕ

табылады.

Қырғызстан экономикасындағы нақты жағдайды ескере отырып, 2022-2023 жылдарға болжанатын макроэкономикалық көрсеткіштер 2021 жылы елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының күтілетін көрсеткіштерін арттыруға бағытталған жаңа факторлардың пайда болуымен түзетілетіні анық.

Сілтеме:

1. Cbd.minjust.gov.kg (2020). Қырғыз Республикасы Жоғарғы кеңесінің қаулысы. Сілтеме: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/87563?cl=ru-ru>. Қаралған уақыты: 22.04.2021.
2. Cbd.minjust.gov.kg (2019). Қырғыз Республикасы Орталық Банкінің Қаулысы. Сілтеме: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/preview/ru-ru/13488/10?mode=tekst>. Қаралған уақыты: 23.04.2021.
3. Eurasiancommission.org (2019). Қырғыз Республикасының 2019-2021 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық дамуы. Сілтеме: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/prom_i_agroprom/dep_agroprom/Pages/production-of-sensitive-agricultural-products-in-Kyrgyzstan.aspx. Қаралған уақыты: 24.04.2021.
4. Kommersant.ru (2021). Дүниежүзілік Банк: 150 жылы 2021 миллион адам кедей. Сілтеме: <https://www.kommersant.ru/doc/4520009>. Қаралған уақыты: 20.04.2021.
5. Mineconom.gov.kg (2020). Республиканың әлеуметтік-экономикалық даму көрсеткіштері. Сілтеме: <http://mineconom.gov.kg/froala/uploads/file/4afc826d7d04b0c016ae2eb88a2aacf9a7af5afb.pdf>. Қаралған уақыты: 22.04.2021.
6. Mineconom.gov.kg (2020). Қырғыз Республикасының 2021-2023 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық дамуы. Сілтеме: <http://mineconom.gov.kg/froala/uploads/file/ea85e967cb291184330fd5cf6f8dd27d4aaf343.pdf>. Қаралған уақыты: 24.04.2021.
7. Mineconom.gov.kg (2019). Қырғыз Республикасының 2020-2022 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық дамуы. Сілтеме: <http://mineconom.gov.kg/froala/uploads/file/cb584201b1cb35916e65194e3e6fa24ffbc5eb584.pdf>. Қаралған уақыты: 24.04.2021.
8. News.un.org (2020). Адам және пандемия: 2020 жылғы сабақтар. Сілтеме: <https://news.un.org/ru/story/2020/12/1393202>.

uz.sputniknews.ru

d6f8dd27d4aaf343.pdf. Erişim tarihi: 24.04.2021.

7. Mineconom.gov.kg (2019). Kırgızistan Cumhuriyeti'nin 2020-2022 Yılları İçin Sosyo-Ekonomik Gelişimi. Alınan yer: <http://mineconom.gov.kg/froala/uploads/file/cb584201b1cb35916e65194e3e6fa24ffbceb584.pdf>. Erişim tarihi: 24.04.2021.
8. News.un.org (2020). İnsan ve Pandemi: 2020 Dersleri. Alınan yer: <https://news.un.org/ru/story/2020/12/1393202>. Erişim tarihi: 20.04.2021.
9. Nbkr.kg (2021). Kırgızistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Verileri. Alınan yer: <https://www.nbkr.kg/DOC/29122017/000000000048987.pdf>. Erişim tarihi: 23.04.2021.
10. Rus.azattyk.org (2020). Kırgızistan Ekonomisi En Kötü Yılını Geçirdi. Alınan yer: <https://rus.azattyk.org/a/31007031.html>. Erişim tarihi: 21.04.2021.
11. Rus.azattyk.org (2021). Kırgızistan Ekonomisi Küçülmeye Devam Ediyor. Alınan yer: <https://rus.azattyk.org/a/31207416.html>. Erişim tarihi: 25.04.2021.
12. Stat.kg (2021). 2020'de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla. Alınan yer: <http://www.stat.kg/ru/news/valovoj-vnutrennij-produkt-v-yanvare-dekabre-2020-goda/>. Erişim tarihi: 21.04.2021.

Қаралған уақыты: 20.04.2021.

9. Nbkr.kg (2021). Қырғыз Республикасы Ұлттық Банкінің деректері. Сілтеме: <https://www.nbkr.kg/DOC/29122017/000000000048987.pdf>. Қаралған уақыты: 23.04.2021.
10. Rus.azattyk.org (2020). Қырғызстан Экономикасы ең нашар жылды бастан өткерді. Сілтеме: <https://rus.azattyk.org/a/31007031.html>. Қаралған уақыты: 21.04.2021.
11. Rus.azattyk.org (2021). Қырғызстан экономикасы қысқаруда. Сілтеме: <https://rus.azattyk.org/a/31207416.html>. Қаралған уақыты: 25.04.2021.
12. Stat.kg (2021). 2020 жылғы жалпы ішкі өнім. Сілтеме: <http://www.stat.kg/ru/news/valovoj-vnutrennij-produkt-v-yanvare-dekabre-2020-goda/>. Қаралған уақыты: 21.04.2021.

**HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI
TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
TARAFINDAN DÜZENLENEN “5-12
NİSAN BİLİM HAFTASI” ETKİNLİĞİ
KAPSAMINDA AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ ARAŞTIRMACILARI “BİLİMSEL
ÇALIŞMALARDA YENİ GEREKSİNİMLER
VE TRENDLER: AVRASYA ARAŞTIRMA
ENSTİTÜSÜ TECRÜBESİ” BAŞLIKLİ ÖZEL
OTURUMUNDA SUNUMLARINI YAPTILAR.**

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ РЕКТОРАТЫ
ҰЙЫМДАСТЫРҒАН «5-12 СӘУІРДЕГІ
ҒЫЛЫМ АПТАЛЫҒЫ» ІС-ШАРАСЫ
АЯСЫНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛЕРІ «ҒЫЛЫМИ
ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ЖАҢА ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ МЕН
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ: ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-
ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ»
АТТЫ АРНАЙЫ СЕССИЯСЫНДА ӨЗ
БАЯНДАМАЛАРЫН ЖАСАДЫ.

2021 жылдың 5 сәуірінде ғылым күніне орай ұйымдастырылған «5-12 сәуір ғылым апталығы» атты іс-шараның ашылу салтанатын Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің проректоры, профессор, доктор Қ.М. Беркімбаев өткізді.

Ашылу салтанатында алғашқы сөз сөйлеген Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің ректоры, доктор Жанар Темірбекова «Ғылым күні» қарсаңында өткізілген бұл іс-шараның университет пен ғылым үшін маңызы зор екенін мәлімдеді. Университеттің басты мақсаты мен миссиясының Түркі әлеміндегі білім мен ғылымның дамуына үлес қосу екенін айта отырып, халықаралық мәртебеге ие университеттің негізгі міндетінің Қазақстан мен Түркияға, сондай-ақ, бүкіл Түркі әлеміне қызмет ететін жоғары білікті, отансүйгіш және заманауи мамандарды тәрбиелеу екенін жеткізді. Осы бағытта университеттің тәуелсіз Қазақстанның болашағын айқындайтын және оның мәңгілік құндылықтарын дәріптейтін білім орталығы екенін атап өтті.

Ашылу салтанатының келесі сөзін Ахмет Ясауи университетінің ректор өкілі, профессор, доктор Женгиз Томар жасады. Профессор, док-

Bilim Günü vesilesiyle düzenlenen “5-12 Nisan Bilim Haftası” etkinliklerinin açılış töreni 5 Nisan 2021 tarihinde Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. K.M. Berkimbayev’in moderatörlüğünde gerçekleştirildi.

Açılış töreninde ilk konuşmayı yapan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Rektörü Dr. Janar Temirbekova, “Bilim Günü” arifesinde düzenlenen bu etkinliğini, üniversite ve bilim için büyük önem taşıdığını belirtti. Üniversite’nin temel amacının ve görevinin Türk Dünyasında eğitim ve bilimin gelişmesine katkıda bulunmak olduğunu vurgulayan Dr. Janar Temirbekova, uluslararası statüye sahip olan Üniversite’nin öncelikli görevinin Kazakistan ve Türkiye’nin yanı sıra bütün Türk Dünyasına hizmet edecek yüksek nitelikli, vatansever ve çağdaş uzmanlar yetiştirmek olduğunu söyledi. Bu doğrultuda Üniversite’nin, bağımsız Kazakistan’ın geleceğini şekillendiren ve ebedi değerlerini yücelten bilgi merkezi olduğunun altını çizdi.

Açılışın ikinci konuşmasını Rektör Vekili Prof. Dr. Cengiz Tomar yaptı. Prof. Dr. Cengiz Tomar,

tor Жәңгіз Томаp университеттің өзінің атына лайық білім мен ғылым орталығы екенін айта отырып, «Ахмет Ясауи» атының қасиетті екенін, сондықтан университеттің заманауи оқу орны болуымен қатар, Ахмет Ясауидың мұрасын сақтау арқылы маңызды миссиясының болғандығына тоқталды.

Үшінші болып сөз алған Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер ғылым күніне орай өткізіліп жатқан іс-шараның маңыздылығын атап өтіп, ғылымға үлес қосқан университеттің барлық қызметкерлерін шын жүректен құттықтап, барлық қатысушыларға сәттілік тіледі. Сөзінің жалғасында доцент, доктор Вакур Сүмер Еуразия ғылыми-зерттеу институтының зерттеулері мен қазіргі қызметі туралы ақпараттық баяндама жасады. Университеттің миссиясы мен көзқарасына сәйкес, Қазақстан мен Түркия арасындағы қатынастардың ғылым саласында жақсаруына ықпал ету мақсатында жалпы Еуразия аймағына, атап айтқанда Орталық Азия мен Қазақстанға арналған экономика, қаржы, энергетика, халықаралық қатынастар, тіл, тарих және әлеуметтік мәселелерге баса назар аударылатынын және

Üniversite'nin adına yakışır bir eğitim ve bilim merkezi olduğunu belirterek "Ahmed Yesevi" isminin kutsal olduğunu ve bu nedenle Üniversite'nin modern bir eğitim kurumu olmasının yanı sıra aynı zamanda Ahmed Yesevi'nin mirasını koruyarak devam ettiren önemli misyona sahip olduğu üzerinde durdu.

Üçüncü konuşmacı, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, Bilim Günü vesilesiyle gerçekleştirilmekte olan etkinliğin önemini vurguladıktan sonra bilime katkı sağlayan bütün üniversite personelinin içtenlikle tebrik edip bütün katılımcılara başarılar diledi. Konuşmasının devamında, Doç. Dr. Vakur Sümer, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün çalışmaları ve güncel faaliyetleri hakkında bilgilendirici bir sunum yaptı. Doç. Dr. Vakur Sümer, Üniversite'nin misyon ve vizyonu doğrultusunda başta Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin akademik çerçevede geliştirilmesine katkı sağlamak hedefiyle genel olarak Avrasya coğrafyası, özelde ise Orta Asya ve Kazakistan üzerine ekonomi, finans, enerji, uluslararası ilişkiler, dil, tarih ve sosyal konularına ağırlık verildi-

зерттеулердің ағылшын, қазақ, орыс және түрік тілдерінде жариялануы арқылы кең аудиторияға жеткізілетінін мәлімдеді. Болашақ зерттеулердің университет әкімшілігінің қолдауы және үлесімен одан әрі жалғасатынын айтты.

Доцент, доктор Вакур Сүмер, Еуразия ғылыми-зерттеу институты құрылған 2014 жылдың тамыз айынан бастап жоғарыда аталған мақсаттарға сәйкес білікті жұмыстарды қолға алу арқылы аз уақыттың ішінде академиялық ортада таныла бастағанын айта келе, осы тұрғыдан алғанда, «Халықаралық экономика, қаржы және энергетикалық конгресс» (EFE) атты іс-шараның институттың маңызды брендтік іс-шараларының бірі болып табылатынын, конгреске 100-ге жуық маман, сондай-ақ, әлемге әйгілі 2015 жылғы Нобель сыйлығының лауреаты профессор, доктор Азиз Санжар сияқты ғылыми әлемнің маңызды адамдарының қатысуы аймақтық зерттеулерге де, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының академиялық қызметіне де қызығушылықтың айқын дәлелі екенін атап өтті.

Институтта өткен Халықаралық Матуридизм симпозиумы (2015), Қожа Ахмет Ясауидың рухани мұрасы атты халықаралық Ясауи семи-

ERI
Ahmet Yesevi Üniversitesi

Misyon Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün misyonu; genelde Avrasya Bölgesi'ne, özelde bu bölgede yoğun olarak yaşayan Türk Dili konuşan Devlet ve Topluluklara ilişkin bilimsel araştırmalar yapmak ve stratejik öneriler geliştirmektir.	Міндеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының негізгі міндеті – жалпы Еуразия аймағына, оның ішінде түркі тілдес мемлекеттер мен қауымдастықтарға қатысты ғылыми зерттеулер жүргізу және стратегиялық ұсыныстар әзірлеу.
Vizyon Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün vizyonu; ekonomi, finans, enerji, uluslararası ilişkiler, güvenlik, ulaşım, teknoloji, eğitim, kültür, sanat, dil, din, felsefe, sosyoloji, siyaset, tarih, arkeoloji ve çevre konularında, uluslararası düzeyde tanınan, önemli araştırma kuruluşlarından biri olmaktır.	Мақсаты Еуразия ғылыми-зерттеу институтының мақсаты – экономика, қаржы, энергетика, халықаралық қатынастар, қауіпсіздік, транспорт, технология, білім беру, өнер, тіл, дін, философия, әлеуметтану, саясат, тарих, археология және экология саласы бойынша халықаралық деңгейде танымал ғылыми-зерттеу орталығы болу.

ғини, yapılan çalışmaların İngilizce, Kazakça, Rusça ve Türkçe dillerinde yayımlanarak çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırıldığını ifade etti. Bundan sonraki çalışmaların da Üniversite yönetiminin destek ve katkılarıyla artarak devam edeceğini sözlerine ekledi.

Doç. Dr. Vakur Sümer, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün kurulduğu Ağustos 2014'den bu yana yukarıda bahsedilen amaçlar doğrultusunda nitelikli işlere imza atarak kısa süre içinde akademik camiada tanınmaya başladığını, bu kapsamda Uluslararası Ekonomi, Finans ve Enerji Kongresi (EFE) olarak bilinen her iki senede bir düzenlenen etkinliğini Enstitü'nün en önemli marka faaliyetlerinden birisi olduğunu, kongreye 100'e yakın, alanında uzman kişilerin yanı sıra dünyaca ünlü 2015 Nobel ödülü sahibi Prof. Dr. Aziz Sancar gibi bilim dünyasının önemli kişilerinin de katılım sağlamasının hem bölge çalışmalarına hem de Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün akademik faaliyetlerine gösterilen ilginin açık bir göstergesi olduğunun altını çizdi. Enstitü'nün yaptığı, Uluslararası Maturidilik Sempozyumu (2015),

нары (2016), профессор доктор Илбер Ортайлының берген «Түркі әлемі мен түркітанудың өзекті мәселелері» конференциясы (2018), Халықаралық түрікше тарихи мәтінтану симпозиумы (2019) сияқты ортақ тарихымызды көрсететін шаралар туралы баяндаған доцент доктор Вакур Сүмер, бұлардан басқа институттың «Абай және түркі әлемі», «Азия-Тынық мұхиты еркін сауда келісімі және оның ғаламдық жүйеге көп өлшемді әсері», «COVID-19 әсері бойынша жаңа жаһандық экологиялық-саяси күн тәртібі» және «Аймақтық деңгейдегі Қазақстан-Түркия қатынастары» сияқты көптеген өзекті мәселелермен бірге панельдер, конференциялар мен семинарлар өткізгенін жеткізді.

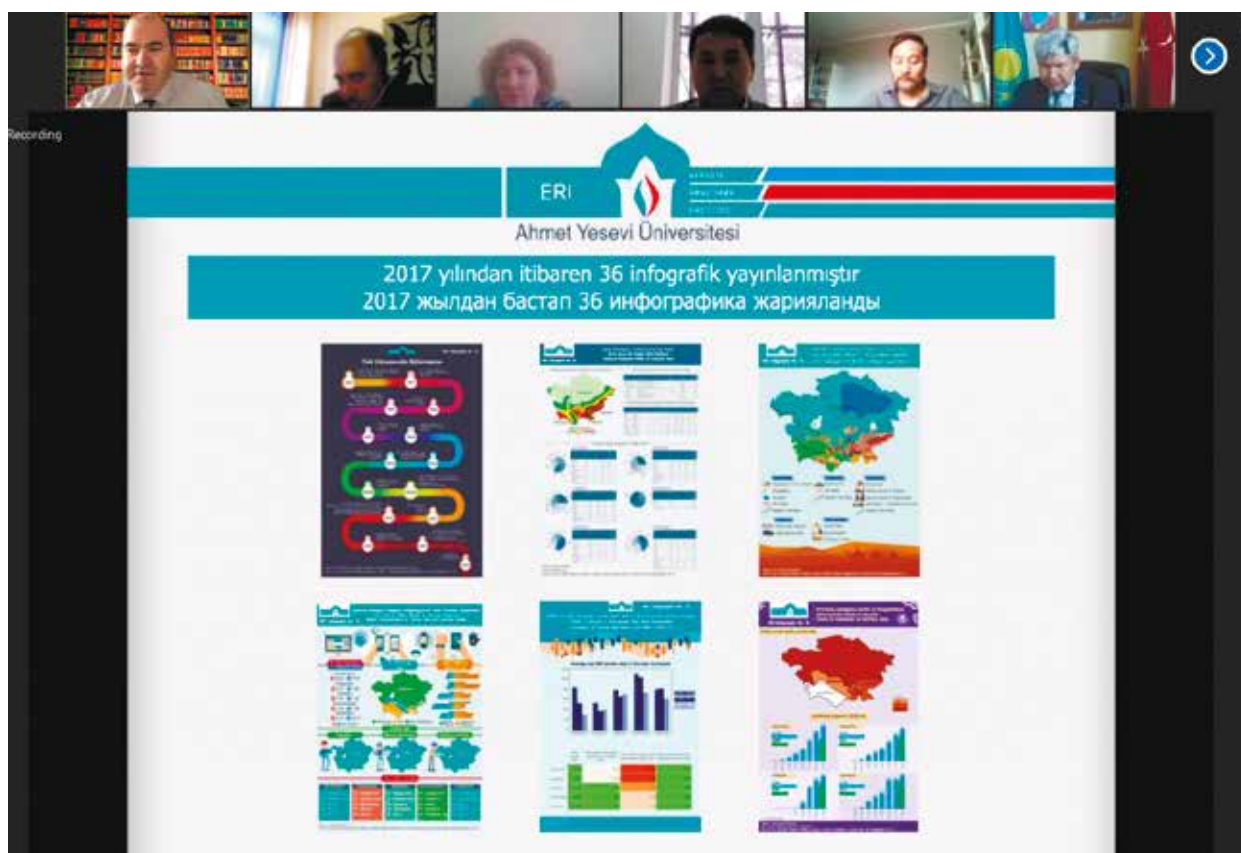
Сессияда Еуразия ғылыми-зерттеу институтының аға ғылыми қызметкері, PhD Жармұхамед Зардыхан, ғылыми қызметкер PhD Альбина Муратбекова, аға ғылыми қызметкер Өмірбек Қанай «Ғылыми зерттеулердегі жаңа қажеттіліктер мен тенденциялар: Еуразия ғылыми-зерттеу институтының тәжірибесі» атты тақырыпта өз баяндамаларын жасады. PhD Жармұхамед Зардыхан институттың халықаралық ұйымдардың назарын аударып, әлемдік

Hoca Ahmet Yesevi'nin Manevi Mirası isimli Uluslararası Yesevi Çalıştayı (2016), Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın verdiği "Türk Dünyası ve Türkoloji Çalışmalarının Güncel Meseleleri" Konferansı (2018), Uluslararası Türkçe Tarihî Metin Araştırmaları Sempozyumu (2019) gibi ortak tarihimize ışık tutan etkinliklerden bahseden Doç.Dr. Vakur Sümer, bunlara ek olarak Enstitü'nün, "Abay ve Türk Dünyası", "Asya-Pasifik Serbest Ticaret Anlaşması ve Küresel Sistem Üzerindeki Çok Boyutlu Etkileri", "COVID-19 Etkisinde Yeni Küresel Eko-Politik Gündem" ve "Bölgesel Düzeyde Kazakistan-Türkiye İlişkileri" gibi güncel meseleler de dahil olmak üzere çok sayıda çalıştay, panel, konferans ve seminerler gerçekleştirdiğini katılımcılarla paylaştı.

Oturumda, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nden Uzman Araştırmacı Dr. Zharmukhamed Zardykhon, Araştırmacı Dr. Albina Muratbekova, Uzman Araştırmacı Ömirbek Hanayi, "Bilimsel Çalışmalarda Yeni Gereksinimler ve Trendler: Avrasya Araştırma Enstitüsü Tecrübesi" baş-

deңгейдегі ғылыми орталықтар деңгейіне көтеріліп, беделінің күн сайын артып келе жатқанына тоқталса, PhD Мұратбекова, халықаралық ұйымдар мен сараптамалық орталықтардың жобалық өтінімдерде нелерді ескеру керек екенін өзінің тәжірибесі бойынша баяндаса, аға ғылыми қызметкер Қанай институттағы жобалық зерттеулер мен жобалық үдерістердегі тәжірибесі туралы әңгімеледі.

Ілігі altında sunumlarını yaptılar. Konuşmacılardan Dr. Zardykhon, Enstitü'nün uluslararası kuruluşların ilgisini çekerek dünya çapındaki düşünce kuruluşları sıralamasında ilk sıralara yükselerek, saygınlığının her geçen gün arttığından; Dr. Muratbekova, uluslararası kuruluşlar ile düşünce kuruluşlarının proje başvurularında nelere dikkat edilmesi gerektiği ve kendi tecrübesinden; Uzman Araştırmacı Hanayi ise Enstitü'deki proje çalışmaları ve proje süreçleri hakkındaki tecrübelerinden bahsetti.

08 NİSAN 2021 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN ARAŞTIRMACISI DR. AZİMZHAN KHITAKHUNOV "TÜRK DÜNYASI ÜLKELERİNİN EKONOMİLERİ" BAŞLIKLİ SEMİNER VERDİ.

2021 ЖЫЛЫ 8 СӘУІРДЕ ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ PHD ӘЗІМЖАН ХИТАХУНОВ «ТҮРКІ ӘЛЕМІ ЕЛДЕРІНІҢ ЭКОНОМИКАСЫ» АТТЫ СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Dr. Suat Beylur'un açılış konuşmasından sonra söz verdiği Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Araştırmacısı Dr. Azimzhan Khitakhunov, Türk dünyası ülkelerinin ekonomik göstergelerinin detaylı bir şekilde analiz edildiği sunumunu yaptı.

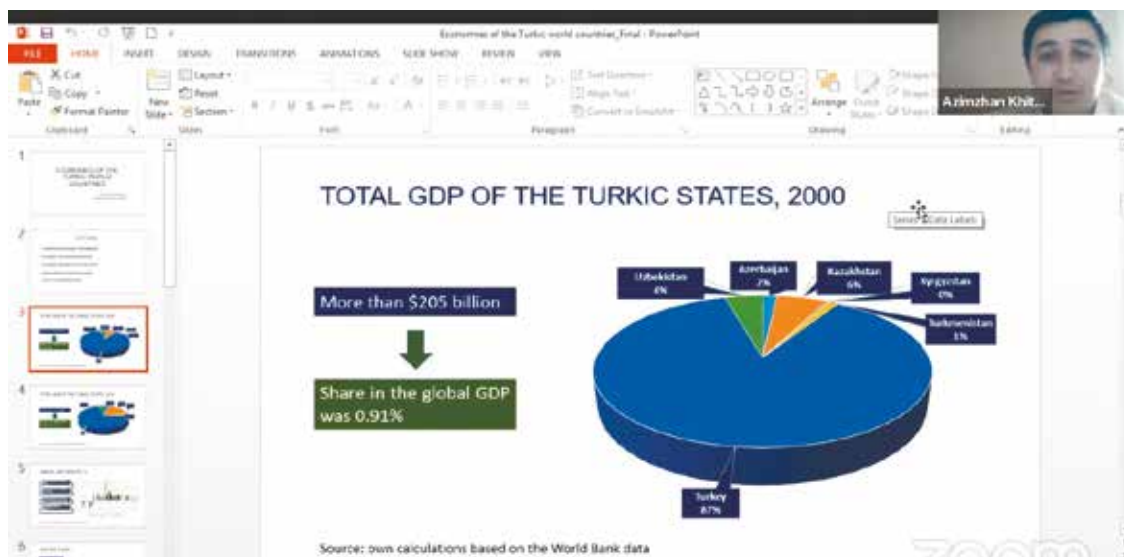
Dr. Azimzhan Khitakhunov, 2018 yılında Türk dünyası ülkelerinin GSYİH'sinin (Gayri safi yurt içi ha-

Еуразия ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары, доцент, доктор Суат Бейлурдің ашылу сөзінен кейін, PhD Әзімжан Хитахунов түркі әлемі елдерінің экономикалық көрсеткіштері жайлы баяндама жасады.

PhD Әзімжан Хитахунов 2018 жылы түркі әлемі елдерінің жалпы ішкі өнімі (ЖІӨ) 2000 жылмен салыстырғанда едәуір өскенін, сонымен қатар елдердің ЖІӨ өсу қарқынының басқа тенденцияға ие болғанын мәлімдеді. Баяндаманың жалғасында Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін 1990 жылдардың басында Одаққа кірген елдердің экономикасының айтарлықтай құлдырауға ұшырағанын, 2000 жылдары ЖІӨ өсу қарқынында бірнеше жылдар ішінде оң динамика болғандығын жеткізді. Хитахунов келесі мәліметтермен бөлісті. 2010 жылдары қалпына келген экономика энергетикалық суперцикл аяқталғаннан кейін келесі үлкен соққыны бастан кешірді. Түрік мемлекеттерінің сауда құрылымын талдау елдердің экспортының негізінен табиғи ресурстардан құралғанын көрсетеді. Төмен индустриаландыру өндірілген өнім экспортын айтарлықтай төмендетуге әкелді. Бұл құлдырау әсіресе Әзірбайжан жағдайында айқын көрінеді.

Түркия елдің жалпы экспортында басым болатын алдыңғы қатарлы өңдеу өнеркәсібіне ие. Инновациялық даму индикаторларын талдау көрсеткендей, зерттелген бұл елдер тобы инновациялық шығындарды едәуір арттыруы ке-

сіла) 2000 жылы көрсеткіштеріне қарағанда маңызды өлшемде арттығаны, бұлмен бірігіп, елдеріміздің ГСҰІІІ өсіміне орнынның әрқайсы бір бағытқа ие болғандығын білдірді. Тарихтың дауысында, Соғыс Бірлігінің құлағандығынан Бірлік ішінде орнын алған елдеріміз 1990-жылдардың басында, экономикаларында белгілі бір тұрақсыздық бастанды, 2000-ші жылдарға келгенде ісе ГСҰІІІ өсіміне орнынның жылдар бойынша позитивті бір бағыттың ізіндегі белгіленді. 2010-жылдарда топталған экономикалар, алайкә энергия супер дөңгесінің соңа келісімімен бірі соңғыкі өсімі шұқу бастанды. Түркі елдеріміздің сауда тармағының анализі, елдеріміздің ішкі нарығының маңызды орынға доғал қайнақтардан олуғандығын көрсетіп отыр. Санауыменің төсік олуы, өсірілген өнімдеріміздің ішкі нарығында көзіл көрілген бір азальмауа олу ачмышты. Бу төсіш өзіншеке Азербайжан өрнегінде ачыққа көрілгендіктен.

Түркіе, өлкенің топтам ішкі нарығына қайып олан гелішміш бір імалат санауы саһіпті. Яңылқш гелішме көрсеткіштерінің анализі, бу іңеленен елдеріміз грубунун яңылқш маулеттеріне маңызды өлшемде арттырмасы геректігін көрсетіп отыр. Түркіе, Түркі Дүнясы елдеріміздің Дүня Сауда Өргүтү (ДТӨ) үyesi олмалары ішінде активдік қайып сағламышты. Яңы дөнемде Өзбекістан да бөлгелішме сүреціне актив оларак даһіл олмуш ве аяны заманда ДТӨ-ге үyelік мүзакерлеріне башладығын көстерді.

Іyi нйетлі экономикалық интеграция нйет ве қабаларына рағмен Түркі дүнясы елдеріміз арасында сербест сауда бөлгелері конусында һерһангы бір алашма булунаммактады. Түркіе іле Өзбекістан, Түркі-

рек. Түркіе, түркі әлемі мемлекеттерінің Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) мүше болу үшін белсенді қолдау көрсетті. Жаңа кезеңде Өзбекістан да аймақтандыру үдерісіне белсенді қатысып, ДСҰ-ға мүше болу туралы келіссөздерін бастағанын көрсетті.

Жағымды экономикалық интеграция нйеттері мен ынталарына қарамастан, түркі әлемі елдері арасында еркін сауда аймақтары туралы келісім жоқ. Түркіе мен Өзбекістан, Түркіе мен Әзірбайжан арасындағы Еркін сауда келісімі (ЕСК) туралы келіссөздері жүргізілуде.

Баяндамада түркі әлемі елдеріндегі кейбір проблемалық аймақтар туралы да айтылды. Энергия нарығындағы белгісіздік, екі ірі сауда серіктесі Ресей және Қытайдың экономикалық жағдайы, Түркіе экономикасының жағдайы, эпидемиядан туындаған мәселелер және бүкіл мемлекет бойынша жоғары мемлекеттік қарыз және кейбір созылмалы проблемалар жетекші мәселелер қатарына жатады. Түркі әлеміндегі экономикалық интеграцияны тереңдету мақсатында инвестициялармен бірге аймақ ішіндегі еркін сауда келісімдері туралы келісімге келу маңызды болып табылады. Бұл шара экономиканы әртараптандыруға және құндылықтар тізбегін құруға әкеледі. Бұл үшін өзара инвестицияларды ұлғайту, тиісті секторларда цифрландыру және жеке сектордың өсіміне мүмкіндік беретін институционалдық реформалар

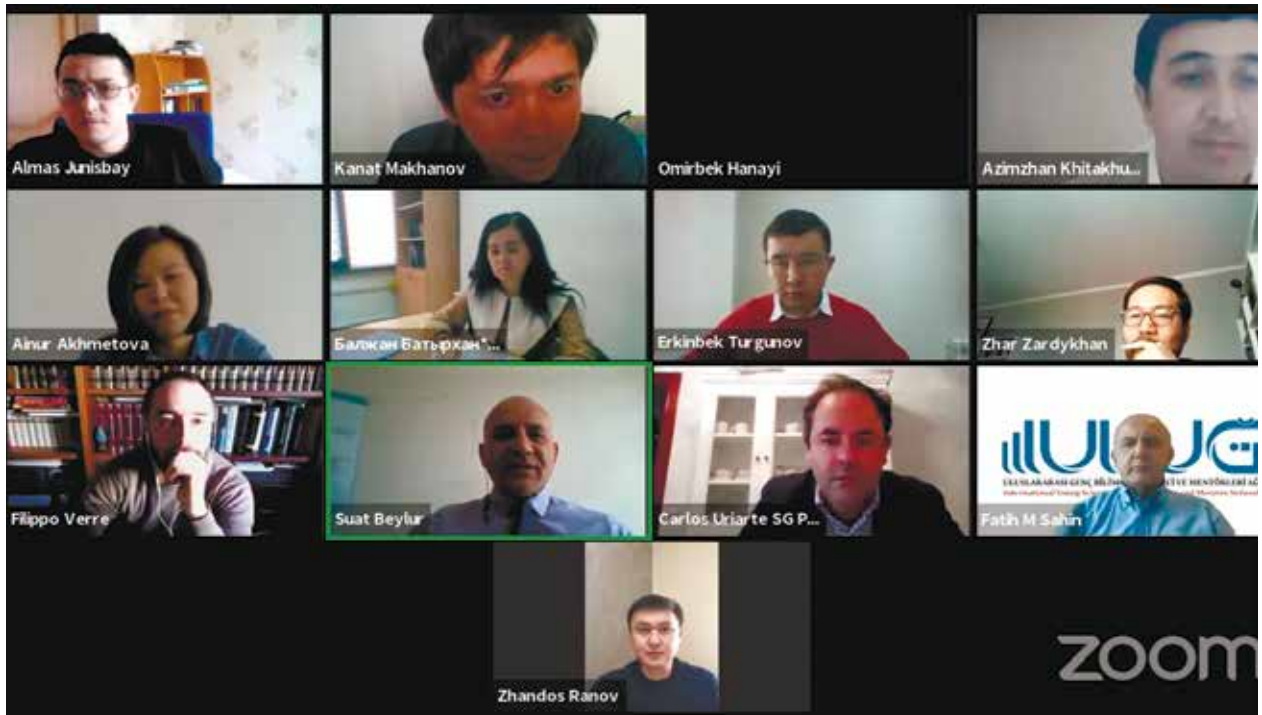
ye ve Azerbaycan arasında bir STA (Serbest Ticaret Anlaşması) için görüşmeler devam etmektedir. Sunumda ayrıca Türk dünyası ülkeleri arasındaki mevcut bazı sorun alanlarına da değinildi. Enerji piyasalarındaki belirsizlik, iki büyük ticaret ortağı olan Rusya ve Çin'in ekonomik durumları, Türkiye ekonomisinin durumu, salgının neden olduğu sorunlar ve bölge genelinde hakim olan yüksek kamu borçları ve bir kısım kronik sorunlar bunların başında gelmektedir. Türk dünyasındaki ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi için, yatırımlar dahil olmak üzere bölge içerisinde kapsamlı STA'lar üzerinde mutabakata varılması. Bu önlem, ekonomilerin çeşitlenmesine ve değer zincirlerinin oluşturulmasına yol açacaktır, karşılıklı yatırımların artırılması, ilgili sektörlerde dijitalleşmenin sağlanması ve özel sektör büyümesini sağlayan kurumsal reformların yapılması başta olmak üzere bir dizi reform ve girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, Kasım Comart Tokayev'in önerisi olan Türk Yatırım Fonu kurulması düşüncesinin önemli olduğu paylaşıldı.

Seminerin sonunda katılımcılar konuyla ilgili görüş alışverişinde bulundular. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Dr. Suat Beylur, semineri için Araştırmacısı Dr. Azimjan Hitahunovi'ye teşekkür ederek gelecekte bu konuyla ilgili önemli yayınların yapılması gerektiğini söyledi.

мен бастамалар қажет. Қасым-Жомарт Тоқаевтың ұсынысы болып табылатын Түркі инвестициялық қорын құру идеясының маңызды екендігі туралы ой бөлісті.

Семинар соңында қатысушылар тақырып бойынша пікір алмасты. Еуразия ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары, доцент, доктор Суат Бейлур, зерттеуші PhD Азимжан Хитахуновиге алғысын білдіріп, болашақта осы мәселе бойынша маңызды мақалалар жасалуы керек екенін айтты.

**HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI
TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
MÜDÜR YARDIMCISI DR. SUAT
BEYLUR, AL-FARABİ KAZAK ULUSAL
ÜNİVERSİTESİ ŞARKİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN 15 NİSAN 2021
TARİHİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN
“COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE DİNİ
KURULUŞLAR VE UYGULAMALAR:
ZORLUKLAR VE ÇÖZÜMLER” BAŞLIKLİ
ULUSLARARASI KONFERANSTA
SUNUM YAPTI.**

2021 ЖЫЛЫ 15 СӘУІРДЕ ҚОЖА АХМЕТ
ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ ЕУАЗІЯ
ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ
ДИРЕКТОРЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ,
ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ
ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ ШЫҒЫСТАНУ
ФАКУЛЬТЕТІНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРУЫМЕН
ӨТКЕН «COVID ПАНДЕМИЯСЫ
КЕЗІНДЕГІ ДІНИ ИНСТИТУТТАР
МЕН ТӘЖІРИБЕЛЕР: ҚАТЕРЛЕР МЕН
ШЕШІМДЕР» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯДА БАЯНДАМА
ЖАСАДЫ.

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından desteklenen ve yürütücülüğünü Dr. Laura Yerekesheva'nın yaptığı "Dijitalleşme ve COVID-19 Salgınında Değişen Toplumsal Alan Bağlamında Kazakistan'daki Dini Kuruluşlar ve Uygulamalar" araştırma projesi çerçevesinde çevrimiçi düzenlenen Konferans, Şarkiyat Fakültesi Dekanı Dr. İhtiyar Paltore'nin açılış konuşmasını müteakip iki oturum olarak gerçekleştirildi. Kazakistan dışında, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Kırgızistan ve Hindistan'dan araştırmacı ve akademisyenler ile UNESCO ülke temsilcilerinin katıldığı Konferansta Dr. Suat Beylur da "COVID-19 Salgınının Din Eğitime Olan Etkisi" başlıklı bir sunum yaptı.

ҚР БҒМ қолдауы негізінде және т.ғ.д. Л.Г. Ерекешеваның жетекшісігіндегі «Цифрландыру және COVID пандемия кезіндегі әлеуметтік кеңістікті өзгерту контекстіндегі Қазақстандағы діни институттар мен тәжірибелер» атты іргелі жоба аясында ұйымдастырылған конференция Шығыстану факультетінің деканы, PhD ықтияр Палтөреінің ашылу сөзінен кейін екі сессия аясында жалғасты.

Конференцияға Қазақстаннан басқа Ресей, Тәжікстан, Қырғызстан және Үндістанның зерттеушілері мен ғылымдары және ЮНЕСКО елдерінің өкілдері қатысты. Доцент, доктор Суат Бейлур «COVID-19 эпидемиясының діни білімге әсері» атты баяндама жасады.

Өзінің баяндамасында доцент, доктор Суат Бейлур COVID-19 эпидемиясының діни институтқа, сондай-ақ, барлық әлеуметтік институттарға айтарлықтай әсер еткеніне тоқталып, кейбір зерттеулердің нәтижелері бойынша Қазақстандағы қашықтықтан діни білім беру мүмкіндіктерін қарастырды. Жүргізілген зерттеулерге сәйкес, Қазақстанда діни білім негізінен отбасы, мектеп (9-сынып), жоғары оқу орындары, медреселер мен мешіттер арқылы жүзеге асырылады, олардың арасында отбасы (50%-ға жуық) жастарға арналған алғашқы діни білім беру мекемесі болып табылады, оның артынан мешіттер мен медреселер, интернет және әлеуметтік медиа, ақырында мектептер келеді. Осы мәліметтер негізінде, Ковид-19 үдерісіндегі діни білімнің болашағын екі тұрғыдан қарастыруға болады: негізгі деңгейдегі діни білім және кәсіби (кәсіптік) діни білім. Қазіргі жағдайда мемлекеттік мектептердегі 9-сынып бағдарламасындағы «Зайырлылық және дінтану негіздері» сабағына және жоғары оқу орындарындағы «Дінтану» курстарына берілген қашықтық үлкен өзгеріс тудырмайды деп айтуға болады. Жоғарыда көрсетілген мәліметтер бойынша, кәсіби деңгейдегі діни білім беруде жағдай әртүрлі. Себебі кәсіптік білім беруде практика мен бетпе-бет оқыту маңызды орын алатыны көрсетілді. Сондықтан осы екі деңгейге арналған әртүрлі стратегиялар мен әдістерді әзірлеу қажет. Осы кезде кейбір ұсыныстарды санап шығатын болсақ, ең алдымен, білім берудің онлайн-инфрақұрылымын да-

Sunumunda Dr. Suat Beylur, COVID-19 salgınının, bütün toplumsal kurumlarda olduğu gibi din kurumu üzerinde de önemli etkilere neden olduğunu ifade ettikten sonra bazı araştırma sonuçlarına dayanarak Kazakistan'da uzaktan din eğitimi imkanları üzerine değerlendirmelerde bulundu. Yapılan araştırmalarda, mevcut durumda Kazakistan'da din eğitiminin temelinde aile, okullar (9.sınıf), yükseköğretim kurumları, medreseler ve camiler aracılığıyla verildiğini, bunlardan ailenin (%50'ye yakın oranda), gençler için ilk sırada gelen din eğitimi kurumu olduğu, onu sırasıyla cami ve medreseler, internet ve sosyal medya ve son olarak okulların takip ettiği görülmektedir. Bu veriler ışığında, Covid-19 sürecinde din eğitiminin geleceğini, temel düzeyde din eğitimi ve mesleki (profesyonel) din eğitimi olmak üzere iki açıdan değerlendirmek mümkündür. Mevcut durumda, devlet okullarında 9. sınıf müfredatında yer alan "Laiklik ve Din Araştırmalarının Temelleri" adlı ders ile yükseköğretim kurumlarında yer alan "dintanu" derslerinin uzaktan verilmesinin yukarıdaki veriler ışığında büyük bir değişikliğe neden olmayacağı söylenebilir. Mesleki düzeyde din eğitiminde durum farklılaşmaktadır. Zira uygulama ve yüz yüze eğitim, mesleki eğitimde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, bu iki düzeye yönelik farklı strateji ve metotların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada bazı öneriler sayacak olursak, öncelikle çevrimiçi eğitim altyapısının geliştirilmesi; ikinci olarak, her iki düzey için online eğitim materyalinin geliştirilmesi; üçüncü olarak, gençlerin internet ve sosyal medya kullanım oranları dikkate alınarak geleneksel olarak kabul edilen din mensubu öğrenciler için alternatif eğitim imkanlarının oluşturulması ve son olarak mevcut dini materyalin ücretsiz bir şekilde açık erişime sunulmasının önem arz ettiğini ifade ederek sözlerini tamamladı.

↑

мыту; екіншіден, екі деңгей бойынша онлайн-оқу материалын әзірлеу; Үшіншіден, жастардың интернетті және әлеуметтік медианы пайдалану жылдамдығын ескере отырып, дәстүрлі түрде қабылданатын діни білім алушылар үшін балама білім беру мүмкіндіктерін құру және ақыр соңында діни материалдарды ашық қол жетімділікке қол жеткізу маңызды екендігі айтылды.

16 NISAN 2021 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ, MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ, L.N. GUMİLEV AVRASYA MİLLİ ÜNİVERSİTESİ İLE AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ TÜRKÖLÖJİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ İŞ BİRLİĞİNDE "SOVYET DÖNEMİNDE KAZAK-TÜRK BİLİMSSEL İLİŞKİLERİ: ALKEY MARGULAN, ORHAN ŞAİK GÖKYAY, EMEL ESİN, TUNCER BAYKARA" BAŞLIKLIL E-PANEL DÜZENLENDİ.

2021 ЖЫЛЫ 16 СӘУІР КҮНІ ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ ЕУАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ, МИМАР СІНАН КӨРКЕМӨНЕР УНИВЕРСИТЕТІ, Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗІЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ МЕН АХМЕТ ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТТІҢ ТҮРКОЛОГИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ «КЕҢЕСТІК КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚ-ТҮРІК ҒЫЛЫМИ ҚАТЫНАСТАРЫ: ӘЛКЕЙ МАРҒҰЛАН, ОРХАН ШАЙҚ ГӨКЯЙ, ЕМЕЛ ЕСІН, ТҰНЖЕР БАЙКАРА» АТТЫ ОНЛАЙН ПАНЕЛЬ ҰЙЫМДАСТЫРДЫ.

2021 жылы 16 сәуірде өткен «Кеңестік кезеңдегі қазақ-түрік ғылыми қатынастары: Әлкей Марғұлан, Орхан Шайқ Гөкяй, Емель Есин, Тұнгер Байкара» атты панелге Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің ректор өкілі, профессор, доктор Женгиз Томар, Мимар Синан көркемөнер университеті AVRASKA орталығының директоры, профессор, т.ғ.д. Әбдіуақап Қара, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, т.ғ.д. Тұрсын Жұртбай, Еуразия ұлттық университеті «Отырар кітапханасы» ғылыми-зерттеу орталығының директоры, профессор, т.ғ.д. Данагүл Махат, Мармара университетінің Өнер және ғылым факультеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінен доктор Нұрсет Гедик және Әлкей Марғұланның қызы м.ғ.д. Данель Алкеева қатысты.

Панелдің модераторығын Ахмет Ясауи университеті Түрік филологиясы кафедрасының меңгерушісі профессор, доктор Бүлент Байрам жүргізді. Панелге қатысқан Қазақстан мен Түркияданың білікті ғалымдары кеңестік кезеңдегі қазақ-түрік ғылыми байланыстарын кеңінен талқылады, атап айтқанда Әлкей Марғұлан, Орхан Шайқ Гөкяй, Емель Есин және Тұнжер Байкараның Түркі әлеміне қосқан үлесі туралы әңгімеледі.

Ахмет Ясауи университетінің ректор өкілі, профессор, доктор Женгиз Томар ашылу сөзінде

Bülent Bayram

Vakur Sumer

Cengiz Tomar

16 Nisan 2021 tarihinde gerçekleşen “Sovyet Döneminde Kazak-Türk Bilimsel İlişkileri: Alkey Margulan, Orhan Şak Gökyay, Emel Esin, Tuncer Baykara” başlıklı panele Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Rektör Vekili Sayın Prof. Dr. Cengiz Tomar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi AVRASKA Merkezi Müdürü Prof. Dr. Abdulvahap Kara, L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Tursun Jurtbay, Avrasya Milli Üniversitesi “Otrar Kütüphanesi” Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Danagül Mahat, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Nurset Gedik ve Alkey Margulan’ın kızı Dr. Danel Alkeyeva katıldılar.

Panelin moderatörlüğünü Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Filolojisi Bölümü Başkanı Prof. Dr. Bülent Bayram’ın gerçekleştirdi. Kazakistan ve Türkiye’den panele katılan önemli bilim insanları genelde Sovyet dönemindeki Kazak-Türk bilimsel ilişkilerini ele alarak, özelde Alkey Margulan, Orhan Şak Gökyay, Emel Esin ve Tuncer Baykara’nın Türk Dünyası için yaptığı büyük katkılarından bahsetti.

Açılış konuşmasını yapan Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili Sayın Prof. Dr. Cengiz Tomar, Üniversite’nin temel amacı ve görevi Türk dünyasında

университеттің басты мақсаты мен миссиясы түрік әлемінде білім мен ғылымның дамуына үлес қосу екенін атап көрсетіп, бұл тұрғыда осындай ғылыми іс-шараларды ұйымдастыру мен Түркі әлемінің зиялы қауымын насихаттаудың маңызы өте зор екенін мәлімдеді. Осы тұрғыда ол кеңестік кезеңдегі қазақ-түрік ғылыми байланыстарының мысалдары болып табылатын Әлкей Марғұлан, Орхан Шайк Гөкяй, Емел Есин және Тұнжер Байкара сияқты ғалымдар арасындағы қарым-қатынастар зерттеуді қажет ететін мәселелердің бірі екенін тілге тиек етті.

Мимар Синан көркемөнер университеті AVRASKA орталығының директоры, профессор, т.ғ.д. Әбдіуақап Қара, Кеңес Одағын құртқан күштің қару емес, ұлттық рух екеніне тоқталып, сол дәуірдегі барлық шектеулер мен бақылауға қарамастан, Әлкей Марғұлан сияқты қазақ зиялылары сол кезеңдегі түрік зиялыларымен хат жазысу арқылы қарым-қатынастарын сақтағанын әңгімеледі. Түркі халықтарының зиялыларының бір-бірін қолдауы мен тығыз қарым-қатынасының әрдайым жалғасқанын атап көрсеткен профессор, т.ғ.д. Әбдіуақап Қара кеңестік кезеңде қазақ-түрік ғылыми байланыстары түркі әлеміндегі бауырластық қатынастардың үлгісі болғанын мәлім-

еğitim ve bilimin gelişmesine katkıda bulunmak olduğunu vurgulayarak, Üniversite misyonu çerçevesinde bu tür bilimsel etkinliklerin düzenlenmesi ve Türk dünyası aydınlarının tanıtılması büyük önem taşıdığını belirtti. Bu bağlamda Sovyet dönemindeki Kazak-Türk bilimsel ilişkilerinin örneği olan Alkey Margulan, Orhan Şaik Gökyay, Emel Esin, Tuncer Baykara gibi bilim adamlarının arasındaki ilişkilerin incelenmesi gereken meselelerin biri olduğunu dile getirdi.

Panelin ilk tebliğini yapan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi AVRASKA Merkezi Müdürü Prof. Dr. Abdulvahap Kara, ana hatırlaya, Sovyetler Birliği'ni yıkan güç silah değil, milli ruh olduğuna değinerek, o dönemdeki tüm yasak ve kontrollere rağmen, Alkey Margulan gibi Kazak aydınlarının dönemini Türk aydınlarıyla mektup yazarak, ilişkilerini sürdürdüğünü ifade etti. Türk halkları aydınlarının birbirine desteğinin ve yakın ilişkilerinin her zaman devam ettiğini vurgulayan Prof. Dr. Abdulvahap Kara, Sovyet döneminde de Kazak-Türk bilimsel ilişkilerinin Türk dünyasındaki kardeşlik ilişkilerini bir örneği olduğunu ifade etti. Alkey Margulan'ın Sovyetler döneminde hiç korkmadan ve hayatını tehlikeye atarak Türk bilim adamlarıyla ilişki kurduğunu anlatan Prof. Dr. Ab-

dedi. Profesör, т.ғ.д. Әбдіуақап Қара Әлкей Марғұланның шығармалары тек қазақ халқы үшін ғана емес, бүкіл Түркі халқы үшін ортақ қазына екенін атап өтті.

Панельдің екінші баяндамасын жасаған Еуразия ұлттық университетінің профессоры, т.ғ.д. Тұрсын Жұртбай, COVID-19 салдарынан үлкен қиындықтарды бастан өткеріп жатқанына қарамастан, бүкіл түрік әлемі, әсіресе Түркия мен Қазақстан қарқынды ынтымақтастықта болғанын мәлімдеді және осындай жағдайда мәдени құндылықтарымыз бен рухани тұлғаларымызды жақсы білуіміз керектігін тілге тиек етті. Осы тұрғыда ол кеңестік кезеңдегі қазақ-түрік ғылыми байланыстарын зерттеудің маңыздылығын атап көрсетті.

Панельдің үшінші баяндамашысы, Еуразия ұлттық университеті «Отырар кітапханасы» ғылыми-зерттеу орталығының директоры, профессор, т.ғ.д. Данагүл Махат Түркі әлемінің ортақ тұлғалары болып табылатын Әлкей Марғұлан, Орхан Шайқ Гөкяй, Емел Есин және Тұнжер Байкара сияқты зиялы қауым өкілдерін таныстыруға қолдау көрсеткен Ахмет Ясауи университетіне ризашылығын білдіріп, барлық қатысушыларға алғысын айтты. Профессор,

Abdulvahap Kara, Alkey Margulan'ın eserlerinin sadece Kazak toplumu için değil, tüm Türk halkı için de ortak bir hazine olduğunu kaydetti.

Panelin ikinci tebliğini yapan L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Tursun Jurtbay, COVID-19 dolayı çok sıkıntılar içinde bulunduğumuz dönemde başta Türkiye ve Kazakistan olmak üzere tüm Türk dünyasının yoğun işbirliği içinde olduğunu belirterek, böyle bir işbirliği ortamında manevi değerlerimizi ve kültürel şahsiyetlerimizi iyi tanımamız gerektiğini vurguladı. Bu bağlamda Sovyet dönemindeki Kazak-Türk bilimsel ilişkilerinin araştırılmasının oldukça önemli olduğunu altını çizdi.

Panelin üçüncü konuşmacısı Avrasya Milli Üniversitesi "Otrar Kütüphanesi" Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Danagül Mahat, öncelikle Türk dünyasının ortak değerleri olan Alkey Margulan, Orhan Şaik Gökyay, Emel Esin ve Tuncer Baykara gibi aydınların tanıtılmasını destekleyen Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne şükranlarını sunarak tüm katılımcılara teşekkürlerini ilettiler. 20. yüzyılda mektubun insanların hayatında sadece bir iletişim aracı değil, bir kültür modeli olduğuna değinen Prof. Dr. Danagül Mahat, mektupların dönemin tarih-

t.ғ.д. Данагүл Махат хаттардың тек байланыс құралы ғана емес, 20 ғасырдағы адамдардың өміріндегі мәдени үлгі екендігіне сілтеме жасай отырып, хаттар сол кезеңдегі тарихи үдерістер туралы маңызды ақпарат бере алатынын және әлеуметтік-мәдени ортада маңызды рөл атқарғанын мәлімдеді. Қазақстан мен Түркия архивтерінен Әлкей Марғұланның көптеген маңызды хаттары табылғанын айта отырып, профессор, т.ғ.д. Данагүл Махат оның түркі әлемінің ғалымдарымен жазысқан хаттарының маңыздылығы өте жоғары екенін және мұны тереңірек зерттеу керек екенін тілге тиек етті.

Төртінші баяндамашы ретінде өзінің баяндамасын видео жазба арқылы бөліскен тарихшы, жазушы Тұнжер Байкара кезінде қазақ мәдениеті, тарихы, әдебиеті және археология туралы ғылыми зерттеулердің дамуына үлкен үлес қосқан энциклопедист Әлкей Марғұланмен қалай қарым-қатынас орнатып, хат жазысқандығы туралы естеліктерімен бөлісті.

Мармара университетінің Өнер және ғылым факультеті Түрік тілі мен әдебиеті бөлімінің оқытушысы, доктор Нурсет Гедик панелдің бесінші баяндамасын жасап, Түркі әлемінің

sel süreçleri hakkında önemli bilgiler verebileceğini ve sosyal ve kültürel çevrede önemli rol oynadığını belirtti. Kazakistan ve Türkiye arşivlerinden Alkey Margulan'ın birçok önemli mektuplarının bulunduğunu söyleyen Prof. Dr. Danagül Mahat, onun Türk dünyası bilim adamları ile yazışmalarının önemini çok yüksek olduğunu ve bunun daha çok araştırılması gerektiğini ifade etti.

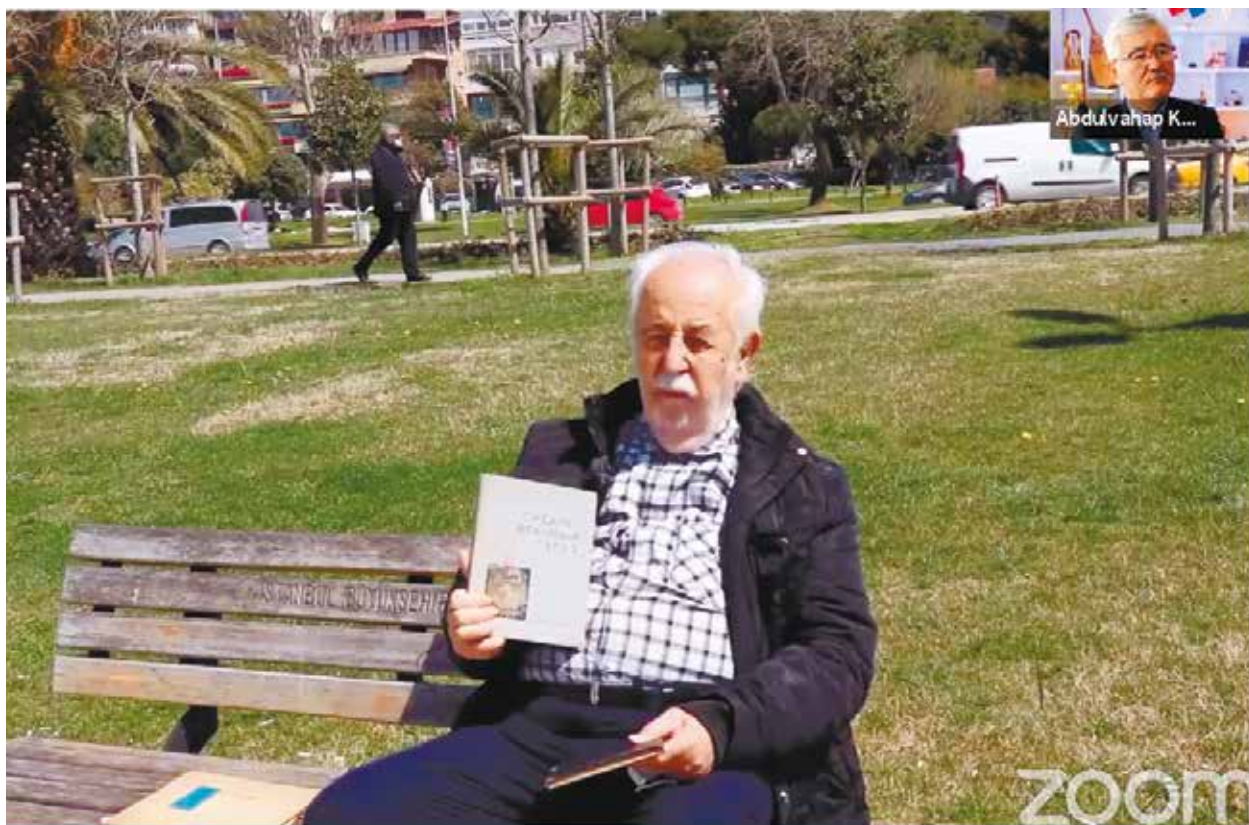
Dördüncü sunumcu olarak, sunumunu video kayıtlarıyla paylaşan tarihçi, yazar Tuncer Baykara, döneminde Kazak kültürü, tarihi, edebiyatı ve arkeolojisi hakkındaki bilimsel çalışmaların gelişimine önemli katkı sağlayan ansiklopedist Alkey Margulan ile nasıl ilişki kurduğu ve mektuplar yazıştığı hakkında hatıralarını anlattı.

Panelin beşinci sunumun yapan Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Nurset Gedik, ana hatırlaya Türk dünyası aydınlarının kardeşlik ve bilimsel ilişkileri devam ettirme hakkında derin bir anlayışa sahip olduğunu belirtti. Bu bağlamda Orhan Şaik Gökyay'ın biyografisi hakkında biraz bilgi vererek, kişisel özelliğini anlattı. Orhan Şaik Gökyay'ın ede-

зиялы қауымының бауырластық пен ғылыми байланыстарды жалғастыру туралы терең түсіністікте болғанын мәлімдеді. Осы тұрғыда Орхан Шайк Гөкайдың өмірбаяны туралы біраз ақпарат беріп, оның жеке ерекшеліктеріне тоқталды. Орхан Шайк Гөкайдың әдебиет саласында ақын болудан гөрі, сыншылдығымен және зерттеушілігімен ерекшеленетін жазушы екенін айтқан доктор Нұрсет Гедик ақынның Түркі әлеміндегі зиялы қауыммен байланысының негізін қалаған хаттарынан мысалдар келтірді.

Панелдің алтыншы баяндамашысы ретінде Әлкей Марғұланның қызы, м.ғ.д. Данель Алкеева әкесінің өмір бойы ғылыми зерттеулерге қызығушылық танытқанын әңгімеледі. Әлкей Марғұланның Түркі әлеміндегі ғалымдармен білгенін бөліскен, қолдан келгенше көмектескен, қойылған сұрақтарға жауап беру үшін ұзақ хат жазудан ерінбеген және ұстаздық өмірінде мыңдаған шәкірттерге білім берген ғалым екенін айтқан м.ғ.д. Данель Әлкеева Әлкей Марғұланның ғылыми зерттеулерін басқа

biyat alanında şairliğinden ziyade, eleştirmenliği ve araştırmacılığı ile öne çıkan bir yazar olduğunu söyleyen Dr. Nurset Gedik, şairin Türk dünyasındaki aydınlarla temaslarının temelini oluşturan mektuplarından örnekler sundu.

Panelin altıncı sunumcusu olarak, babası Alkey Margulan hakkında güzel hatıralarını aktaran Alkey Margulan'ın kızı Dr. Danel Alkeyeva, babasının hayatı boyunca bilimsel çalışmalarla ilgilendiğini ifade etti. Alkey Margulan'ın Türk dünyasındaki bilim adamlarıyla bildiklerini paylaşan, elinden gelen türlü yardımı yapmaya çalışan, kendisine sorulan soruları cevaplandırmak için uzun mektuplar yazmaktan geri durmayan ve hocalık hayatında binlerce öğrenci yetiştiren bir bilim adamı olduğundan bahseden Dr. Danel Alkeyeva, Alkey Margulan'ın bilimsel çalışmalarının Türkçe başta olmak üzere diğer Türk dillerine kazandırılmasının önemli olduğunun altını çizdi.

Түркі тілдеріне, әсіресе түрік тіліне аударудың маңыздылығын атап өтті.

Панельдің соңында қатысушылар тақырып бойынша өзара пікір алмасты. Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер панелде маңызды тақырып талқыланғанын айта отырып, барлық қатысушыларға және панелдің ұйымдастырылуына үлес қосқан ғылыми қызметкерлерге алғысын білдірді.

Panelin sonunda katılımcılar konuyla ilgili görüş alışverişinde bulundular. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer yaptığı kapanış konuşmasında, söz konusu panelde güzel bir konunun ele alındığını ifade ederek, tüm katılımcılara ve panele emek veren herkese teşekkürlerini iletti.

**HOC A AHMET YESEVI
ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK
ÜNİVERSİTESİ AVRASYA
ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ, ANKARA
ÜNİVERSİTESİ SU YÖNETİMİ
ENSTİTÜSÜ VE TÜRKİYE ÇEVRE
VAKFI İŞ BİRLİĞİNDE “DÜNYA
GÜNÜ 2021: DOĞAL KAYNAKLARIN
KORUNMASI” BAŞLIKLİ PANEL,
22 NİSAN 2021 TARİHİNDE
GERÇEKLEŞTİRİLDİ.**

2021 ЖЫЛДЫҢ 22 СӘУІРІНДЕ
ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-
ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ, АНКАРА
УНИВЕРСИТЕТІ СУ БАСҚАРУ
ИНСТИТУТЫ ЖӘНЕ ТҮРКИЯ
ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ ҚОРЫ
БІРЛЕСІП ҰЙЫМДАСТЫРҒАН «ЖЕР
КҮНІ 2021: ТАБИҒИ РЕСУРСТАРДЫ
ҚОРҒАУ» ТАҚЫРЫБЫНДА ҒЫЛЫМИ
ТАЛҚЫ ӨТТІ.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмердің модераторлығымен өткен онлайн талқыда MEF университеті Саясаттану және халықаралық қатынастар бөлімінің оқытушысы доктор, профессор Айшегүл Кибароғлу, Ыстамбұл университеті Жеррахапша Орман факультетінің оқытушысы доктор, профессор Доғанай Толунай, Анкара университеті Тіл және тарих-география факультеті География бөлімінің оқытушысы және сонымен қатар Түркия Қоршаған ортаны қорғау қоры Өкілетті Кеңесінің мүшесі доктор, профессор Хакан Йигитбашыоғлу, Уфук университеті Халықаралық қатынастар бөлімінің меңгерушісі доктор, профессор Санжар Имер және Анкара университеті Су басқару институтының директоры доцент, доктор Гөкшен Чапар баяндама жасады.

«Ғаламдық су саясатының эволюциясы және оның табиғатқа әсері» деп аталатын баяндамасында профессор Айшегүл Кибароғлу бүкіл әлемде су саясаты қалай дамығанына және олардың табиғатқа қалай әсер еткеніне тоқталды. Кибароғлу өз сөзінде, «қатысу», «кеңесу» және «демократиялық саяси институттандыру» негізінде, тұтынушылар мен су ресурстарын басқарушылар арасындағы мүдделер қақтығысына делдал бола алатын тәсілдерді қамтитын

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer'in moderatörlüğünü yaptığı e-panelde, MEF Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ayşegül Kibaroglu, İstanbul Üniversitesi Cerahpaşa Orman Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Doğanay Tolunay, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim üyesi ve aynı zamanda Türkiye Çevre Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi Prof. Dr. Hakan Yiğitbaşoğlu, Ufuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı Prof. Dr. Sencer İmer ve Ankara Üniversitesi Su Yönetimi Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Gökşen Çapar sunumlarını yaptılar.

"Küresel Su Politikalarının Evrimi ve Doğaya Etkileri" başlıklı sunumunda Prof. Dr. Ayşegül Kibaroglu, su politikalarının dünya genelinde nasıl geliştiğini ve buna paralel olarak doğayı nasıl etkilediği konularına odaklandı. Konuşmasının devamında Kibaroglu, "katılım" "danışma" ve "demokratik siyasal kurumsallaşma" temelinde; kullanıcılar ve su kaynakları yöneticileri arasındaki çıkar çatışmalarına arabuluculuk yapabilecek yaklaşımları içeren "Bütüncül Su Kaynakları Yönetimi" paradigmasının

«Су ресурстарын кешенді басқару» парадигмасын соңғы уақыттарда саясаттанушылар көбірек мойындап жүргенін мәлімдеді.

Професср Доғанай Толунай «Климат өзгеруі және табиғаттың өзара әрекеттесуі» атты баяндамасында аталмыш талқының ұйымдастырылуына атсалысқан барлық мекемеге алғысын білдіріп, климат өзгерісі және қоршаған орта мәселелері қазіргі таңда әлемдік деңгейде қызу талқыланатын тақырыптардың бірі екенін айтып өтті. Осы орайда ол, климат, қоршаған орта және су мәселелеріне тек қана антропоцентристік көзқарастың да өзгеру керектігін, табиғаттың бір бөлігі ретінде туындауы мүмкін кез-кедген проблеманың адамға тікелей қатысты болатынын да естен шығармау керектігі жөнінде сөз қозғады.

«Түркиядағы сулы-батпақты жерлер және экологиялық проблемалар» деп аталатын

Баяндамасында профессор Хакан Йигитбашыоғлу Түркиядағы сулы-батпақты жерлердің жиі кездесетін экологиялық проблемаларына тоқталып, әсіресе пестицидтермен ластануын, ағысымен ағатын судың азаюы

son dönemlerde siyaset bilimcileri tarafından daha fazla benimsendiğini ifade etti.

Prof. Dr. Doğanay Tolunay “İklim Değişikliği ve Doğa Etkileşimi” başlıklı sunumunda, söz konusu panelin düzenlenmesinde emeği geçen kurumlara teşekkür ederek, iklim değişikliği ve çevre konularının son dönemlerde dünya genelinde üzerinde durulan önemli konular olduğunu ifade etti. Bu çerçevede iklim, çevre ve su meselelerine sadece insan merkezli bakışın da değişmesi gerektiğini, zira doğanın bir parçası olarak ortaya çıkabilecek her türlü sorunun aynı zamanda doğrudan insanı da etkilediğinin dikkatlerden kaçırılmaması gerektiği üzerinde durdu.

“Türkiye’de Sulak Alanlar ve Çevre Sorunları” başlıklı sunumunda Prof. Dr. Hakan Yiğitbaşıoğlu, Türkiye’deki sulak alanların ortak çevre sorunlarına değinerek, özellikle, tarım ilaçlarından kaynaklanan kirlilik, akarsuyun taşıdığı suyun azalması (mavi tünel), lagünlerde tuzluluğun artması ve yangınların ekolojik denge üzerinde olumsuz etkilerinin altını çizdi.

(көгілдік туннель), шағын мүйістердегі тұздың артуы және өрттік экологиялық тепе-теңдікке қатысты кері әсерлерін ерекше атап өтті.

Доктор, профессор Санжар Имер, «Түркияның су және энергетикалық ресурстарын қолдану шектері» атты баяндамасында Түркияның белгілі өлшемдерге сүйене отырып, қысқа, орта және ұзақ мерзімді проекциялар құрастыру керектігін айтты. Аймақтар мемлекеттерді негізге ала отырып негізгі мәліметтермен бөліскен доктор, профессор Санжар Имер, жер шарындағы су ресурстарының шектеулі екеніне, адам басына шаққанда су мөлшері бойынша Түркияның су қысымын көріп келе жатқан мемлекет екеніне тоқталып, суды басқару мен дамытудың арасында баламалы және балансқа негізделген жоспарлауға мұқтаждық бар екенін ерекше атап өтті.

«Тұрақты басқару және суды басқару үшін ұсыныстар» атты баяндамасында доцент, доктор Гөкшен Чапар, су ресурстарына қысым түсіретін күштердің – халық санының өсуі, климаттың өзгеруі, ауылшаруашылық өндірісі, өнеркәсіп, энергиямен жабдықтау, тұрмыстық

Prof. Dr. Sencer İmer, "Türkiye'nin Su ve Enerji Kaynaklarının Kullanım Sınırları" başlıklı sunumunda, Türkiye'nin belirli parametreler üzerinden kısa, orta ve uzun vadeli projeksiyonlar oluşturması gerektiğini ifade etti. Bölge ve ülkeler bazında temel bazı verileri paylaştı. Prof. Dr. Sencer İmer, küremizdeki tatlı su kaynaklarının sınırlı olduğunu, kişi başına düşen su miktarında Türkiye'nin su baskısı yaşayan bir ülke olduğunu belirterek, suyun yönetimi ve kalkınma arasında alternatifli ve dengeli bir planlamaya ihtiyaç bulunduğunu altını çizdi.

"Sürdürülebilir Yönetim ve Su Yönetimi İçin Öneriler" başlıklı sunumunda Doç. Dr. Gökşen Çapar, su kaynaklarına baskı yaratan itici güçlerin; nüfus artışı, iklim değişikliği, tarımsal üretim, sanayi, enerji temini, evsel amaçlı su kullanımı, kentleşme ve turizm olduğu bilgisini paylaştı. Konuşmasının devamında Doç. Dr. Gökşen Çapar, sektörel kullanım açısından suyun, en çok tarım sektöründe, ikinci olarak sanayi sektöründe ve son olarak ise evsel amaçlı kullanıldığını ifade etti.

Panelin sonunda katılımcılar konuyla ilgili görüş alışverişinde bulundular. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer yaptığı ka-

maçsatta суды пайдалану, урбанизация және туризм екендігімен бөлісті. Сондай-ақ, доцент, доктор Чапар, салалық пайдалану тұрғысынан судың көбінесе ауылшаруашылық саласында, екіншіден өнеркәсіп саласында және ең соңынан тұрмыстық мақсатта пайдаланылатынын мәлімдеді.

Ғылыми талқының соңында қатысушылар тақырыпқа қатысты өзара пікір алмасты. Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер қорытынды сөзінде аталмыш жиында керемет бір тақырыптың талқыға түскенін атап өтіп, барлық қатысушыларға және еңбегі сіңген барша жанға алғысын білдірді.

paniш konuşmasında, söz konusu panelde güzel bir konunun ele alındığını ifade ederek, tüm katılımcılara ve panele emek veren herkese teşekkürlerini iletti.

29 NİSAN 2021 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVÎ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ KIDEMLİ ARAŞTIRMACISI PROF. DR. GULNAR NADİROVA, MARLENE LARUELLE'NİN EDITÖRLÜĞÜNÜ YAPTIĞI "BEING MUSLIM IN CENTRAL ASIA: PRACTICES, POLITICS, AND IDENTITIES" BAŞLIKLİ KİTABIN TANITIMINI YAPTI.

2021 ЖЫЛЫ 29 СӘУІРДЕ ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНҢЫ АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ ПРОФЕССОР, ДОКТОР ГҮЛНАР НАДИРОВА, МАРЛЕН ЛАРУЭЛЬДІҢ РЕДАКТОРЛЫҒЫНМЕН ШЫҚҚАН «ОРТАЛЫҚ АЗИЯДА МҰСЫЛМАН БОЛУ: ТӘЖІРИБЕ, САЯСАТ ЖӘНЕ ИДЕНТИФИКАЦИЯ» АТТЫ КІТАПТЫ ТАНЫСТЫРДЫ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмердің кіріспе сөзінен кейін профессор, доктор Гүлнар Надирова Орталық Азияның әртүрлі өркениеттер тоғысында орналасқан аймақ екеніне тоқтала келе, «Орталық Азияда мұсылман болу: тәжірибе, саясат және идентификация» атты кітапты танытпас бұрын, аталмыш шығарманы Жорж Вашингтон университеті Орталық Азия бағдарламасы басып шығарған қазіргі Орталық Азиядағы дінді зерттеу шығармаларының маңызды бөлігі екендігін атап өтті.

Надирова аталмыш кітап жобасының мақсаты Орталық Азиядағы мұсылмандық идентификация, дін, саясат және мемлекет арасындағы қатынастарды талқылау және соңғы уақытта Орталық Азия бойынша діндарлықтың артуымен тікелей байланысты мәселелерді қарастыру екенін мәлімдеді. Аймақ ішіндегі және сыртындағы зерттеушілер мен сарапшылардың еңбектері, далалық зерттеулері, сауалнамалары, бақылаулары мен сұхбаттарына негізделген аталмыш шығарманың салаға басқа көзқараспен маңызды үлес қосқандығын айта отырып, Орталық Азияда мұсылман болудың әлемнің әртүрлі географияларында мұсылман

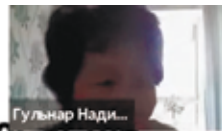
Marlene

Marlene Laruelle

- Associate Director and Research Professor at the Institute for European, Russian and Eurasian Studies (IERES), Elliott School of International Affairs, The George Washington University.

- Marlene Laruelle works on Russia and Central Asia and explores post-Soviet political, social and cultural changes through the prism of nationhood and nationalism.

- She has been the Principal Investigator of several grants on Russian nationalism and political elites, on Russia's strategies in the Arctic, and on Central Asia's domestic and foreign policies.

There is, for instance, a striking contrast between the positive image of Buddhism in the revival of political activism in Tibet, thanks in large part to the media visibility of the Dalai Lama, and similar trends among Uyghurs in Xinjiang, which tend to be viewed negatively because Uyghur claims are associated with an Islamic identity.

Аврасыа Араштырма Енститүсү Мүдүрү Доç. Dr. Vаkur Sümer'in ачılıш конушмасындан sonra Prof. Dr. Gulnar Nadirova, Орта Асыа'nın, farklı medeniyetlerin кесішме noktasında yer alan bir bölge olduğunu belirterek, ana hatlarıyla "Being Muslim in Central Asia: Practices, Politics, and Identities" adlı kitabın tanıtımı öncesinde söz konusu eserini, George Washington Üniversitesi Орта Асыа Programı tarafından günümüz Орта Асыа'sında din üzerine yapılan çalışmalar serisinin önemli bir parçası olduğunu hususunu paylaştı.

Nadirova, söz konusu kitap projesinin amacının, Орта Асыа'daki Müslüman kimliğini, din, siyaset ve devlet arasındaki ilişkiyi tartışmak ve özellikle son zamanlarda Орта Асыа genelinde dindarlığını artışı ile doğrudan bağlantılı meseleleri incelemek olduğunu ifade etti. Bölge içinden ve bölge dışından araştırmacı ve uzmanların mevcut literatür, saha araştırmaları, anketler, gözlem ve mülakatlara dayanan söz konusu eserini, alana farklı bir bakış açısıyla önemli katkılar sağladığını belirten Nadirova, bu hususun, Орта Асыа'da Müslüman olmanın dünyanın farklı coğrafyalarında Müslüman olmakla kısmen farklı bir çağırışım yapan başlığından da anlaşılabilirliği hususunun altını çizdi.

болудан өзгеше екенін кітаптың атауынан да түсінуге болатынын жеткізді.

Зерттеу, «Қазіргі Орталық Азияда мұсылман болу нені білдіреді?» «Ислам», «Саясат және мемлекет», «Өзгеріп отырған қоғам мен тұлғалардағы ислам және қоғамдық пікірталасқа жол ашқан әйелдердің киімі» атты 4 негізгі тараудан, 12 кіші тараудан және 16 зерттеушінің әртүрлі мақаласынан тұрады.

Профессор, доктор Надирова аталмыш шығарманың кейбір бөлімдері туралы қысқаша тоқтала кетті. Мысалы, Галина Емелианова бірінші тарауда исламның аймақтағы дамуы, ескі нанымдар мен рулық қатынастардағы тарихи дамудың қазіргі Орталық Азия қоғамдарындағы іздері туралы жазған. Дала зерттеулері негізінде Яков Рои мен Алон Вайнер дайындаған үшінші бөлімде өзбек идентификациясы мен исламдық идентификацияның бірін-бірі толықтыратыны, бірақ біріншісінің басым идентификация екендігі жайында мәлімдеген. Александр Волтерстің жазған алтыншы тарауында аймақтық мемлекеттердегі діни оянумен қатар исламдық, қаржылық жә-

Günümüz Orta Asya'sında Müslüman Olmak Ne Anlama Gelir?, İslam, Siyaset ve Devlet, Değişen Toplum ve Kimliklerde İslam ve Kamusal Bir Tartışma Olarak Kadınların Giyimi olmak üzere 4 ana bölüm ve 12 alt bölümden oluşan çalışma, 16 araştırmacının çeşitli konulardaki yazılarından oluşmaktadır.

Söz konusu çalışmanın, bazı bölümleri hakkında özet bilgiler paylaşan Nadirova, Galina Yemelianova tarafından kaleme alınan birinci bölümde, İslam'ın bölgedeki gelişimi, eski inançlar ve kabile ilişkilerindeki tarihsel gelişimin günümüz Orta Asya toplumlarında izlerinin olduğu üzerinde durulduğunu; Yaacov Ro'i ve Alon Wainer tarafından saha araştırmalarına dayalı olarak hazırlanan üçüncü bölümde, Özbek kimliği ile İslam kimliğinin birbirini tamamlayan ancak ilkinin daha belirgin bir kimlik olduğuna vurgu yapıldığını; Alexander Wolters tarafından yazılan altıncı bölümde dini uyanışla birlikte bölge devletlerinde İslami ve finans ve bankacılık sektöründe hızlı gelişmelerin yaşandığını; Emil Nasritdinov ve Nurgul Esenamanova tarafından kaleme alınan onuncu bölümde bağımsızlık sonrası dönemde dini alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak Bişkek'te dini simge ve

ne banktik sektorlardaғы қарқынды даму айтылған. Эмиль Насритдинов пен Нұргүл Есенаманова жазған оныншы тарауда тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңдегі діни саладағы өзгерістермен қатар Бішкектегі қоғамдық ортада діни рәміздер мен символдардың көбірек байқала бастағанын мәлімдей отырып, сол сияқты, діни идентификациялардың байқалатын орындардың санының көбеюі сияқты мәселелердің орын алуы қолға алынғаны баяндалды.

Семинар соңында қатысушылар тақырып бойынша өзара пікір алмасты. Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер институттың

аға ғылыми қызметкері, профессор, доктор Гүлнар Надироваға алғысын білдіріп, аймақ бойынша осындай зерттеулерді дамытудың маңыздылығын атап өтті.

semboLLerIn kamusal alanda daha görünür bir hale geldiğini ve benzer şekilde dini kimliklerin tezhür ettiğini mekanların sayısının da arttığını gibi hususların paylaşıldığını dikkat çekici bölümlerle ilgili değerlendirmeleri katılımcılarla paylaştı.

Seminerin sonunda katılımcılar konuyla ilgili görüş alışverişinde bulundular. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, semineri için

Kıdemli Araştırmacısı Prof. Dr. Gulnar Nadirova'ya teşekkür ederek bölge üzerine yapılan benzer çalışmaların geliştirilmesinin önemini ifade etti.

ERI Infographic No. 38

Түркі елдеріндегі экологиялық мәселелер Türk Dünyasında Çevresel Riskler Environmental Risks in Turkic World

World Risk Index

Rank	Country	WorldRiskIndex	Exposure	Vulnerability	Susceptibility	Lack of coping capacities	Lack of adaptive capacities
68.	Uzbekistan	7,82	16,17	48,39	29,48	39,87	75,83
78.	Kyrgyzstan	7,30	16,46	44,33	25,23	32,14	75,63
102.	Tajikistan	5,83	11,99	48,63	32,00	36,81	77,09
106.	Azerbaijan	5,72	14,31	39,98	17,80	30,71	71,43
110.	Turkmenistan	5,66	12,25	46,22	27,29	38,18	73,18
116.	Turkey	5,03	12,29	40,96	18,17	31,80	72,92
137.	Kazakhstan	3,58	9,54	37,54	17,09	28,92	66,62

very low low medium high very high

Water Stressed Countries by 2040

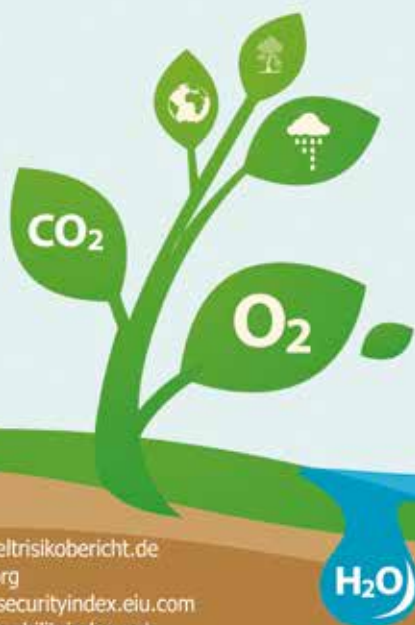
Country	Industrial	Domestic	Agricultural	Score
12. Kyrgyzstan	4,93	4,92	4,93	4,93
18. Azerbaijan	4,59	4,58	4,74	4,69
20. Kazakhstan	4,50	4,51	4,76	4,66
26. Turkmenistan	4,32	4,25	4,30	4,30
27. Turkey	4,59	4,53	4,13	4,27
29. Uzbekistan	4,47	4,45	4,12	4,19
45. Tajikistan	3,59	3,39	3,42	3,44

Global Food Security Index

Country	Affordability	Availability	Quality	Environment	Score
32. Kazakhstan	79	65,7	83,7	52,4	70,8
47. Turkey	66	67,2	78,3	47,4	65,3
56. Azerbaijan	75,9	63,3	60,9	37,1	62,3
83. Uzbekistan	47,1	50,6	62,1	47,4	50,9
85. Tajikistan	52,7	50,9	53,1	37	49,4

Environmental Vulnerability Index

Country	Rank	Bracket
Kazakhstan	215	At risk
Kyrgyzstan	234	At risk
Turkmenistan	249	At risk
Tajikistan	271	Vulnerable
Uzbekistan	286	Vulnerable
Turkey	353	Highly vulnerable
Azerbaijan	354	Highly vulnerable

Source: weltisikobericht.de
www.wri.org
www.foodsecurityindex.eiu.com
www.vulnerabilityindex.net

How to Cite: Eurasian Research Institute, (2021). Environmental Risks in Turkic World. ERI Infographics No. 38

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Mayıs 2021 Sayı: 62
Мамыр 2021 жыл №62